

DOM ^{IN} SVET

LEPOSLOVJU

: ZNANSTVU :

1912 ::::: LETNIK XXV. ::::: ŠT. 2

VSEBINA.

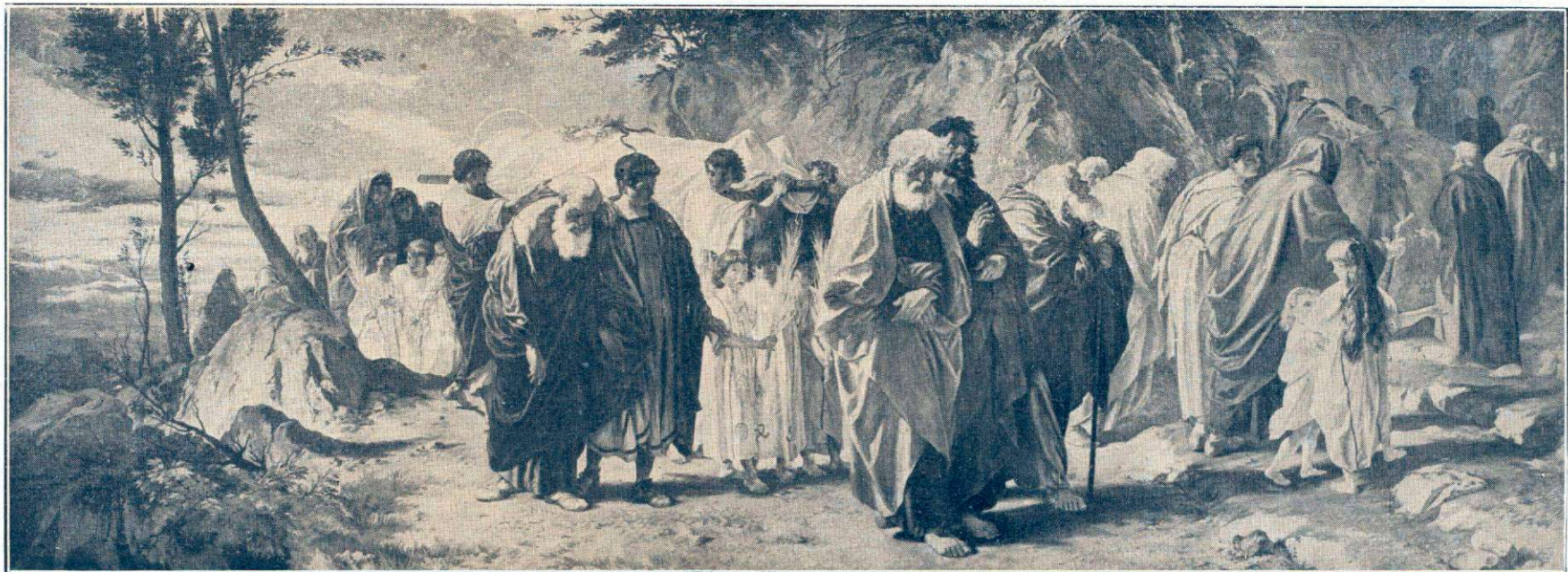
	Stran		Stran
Sama. Povest. Spisal F. S. Finžgar. (Dalje)	41		
Med slovenskimi izseljenci v Vladikav-		 Slike. 	
kazu. Napisal dr. Ivan Knific	47	Cesare Fracassini: Pogreb sv. Lovrenca	41
Anno domini Zgodovinska novela. —		Beato Angelico: Madona v zvezdah . . .	45
Spisal Alojzij Remec. (Dalje)	54	Vladikavkaz; v ozadju kavkaške gore . . .	48
Misel nanj. Zložil I. Mohorov	57	Vladikavkaz: Aleksandrovski prospekt . . .	49
Črnošolec. Novela. — Spisal dr. Ivo Česnik.		I. Malczewski: Na zadnji postaji v Sibirijo	53
(Konec)	58	Nova cesta z Ajdovca na Dvor in Žužemberk	60
Sanje ljudi. Zložil I. Mohorov	66	Šmihel pri Žužemberku z novo cesto . . .	61
P. Hugolin Sattnerjev oratorij „Assumptio		Ljudski dom v Ljubljani: Velika dvorana z ga-	
B. M. V.“ Napisal Stanko Premrl. (Dalje)	67	lerijo	69
Borbe z ledom in temo. Spisal dr. V. Ša-		Novi oltar sv. Frančiška v frančiškanski cerkvi	
rabon. (Dalje)	70	v Ljubljani	72
Književnost	72	Najmlajši naročnik „Dom in Sveta“	73
Naša kri	75	Kopanje panamskega kanala	79
Glasba	76	K. pl. Hötzenndorf	80
Umetnost	77	Blaž Schemua	80
To in ono	78		

„Dom in Svet“ izhaja 25. dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. —
Založnik in lastnik: **Katol. Bukvarna.** — Tiska **Katol. Tiskarna** v Ljubljani.

Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema
lastništvo in upravnštvo v Katoliški Bukvarni.

CESARE FRACASSINI: POGREB SV. LOVRENCA.

SAMA.

Povest. — Spisal F. S. Finžgar.

(Dalje.)

II.

Dobro dolgo se je zasedel Janez Trpotec tistega dne pri „Zlati racki“, ko sta žena in hči iskali službe pri Smrekarju. Dokler je bil doma, je bil nemiren in razburjen. Pogledaval je na uro in glasno momljal sam s seboj.

„Osem! Sedaj sta že na postaji. — Če nima vlak kaj zamude. — Jeseni menda ne.“

Potem je pogledal skoz okno, če se vreme ne bi kaj izprevrгло.

„Pol devetih. Ali sta dobili voz? — Bogve. Na kmetih je težava. — Vem, dobro vem! S komisij to vem. — Da bi le preveč ne plačali! — Ni mi bilo dovolji, da sta šli nafrljeni kakor baronovki, nak, ni mi bilo dovolji. Seve, Baruša je že taka! Le nobel! — Marsikdo — seve — za moje pristradane kronice. — O, tudi jaz bi na ta način.“

Trpotca je obšla pereča grenkoba pri misli na denar. In če bi se navsezadnje naklepičilo, da bi prišli domov — brez službe — no — na to niti ni smel pomisliti. V samih nogah je začutil ob tem ščipajočo bolečino in dosti se je potrudil, da je zamoril tako misel.

Do enajstih je preudarjal in popotoval v duhu z ženo in hčerjo. Ob enajstih se je pa domislil „Zlate racke“ in vse drugo nenadoma pozabil. Skrbno je izvlekel iz omare najlepšo obleko in se opravljal in lišpal, kar se je dalo. Z zadnjim kosčkom pomade si je pomazilil sive brke in jih nasukal, da so stale kot le kaj.

Ko se je ogledal v zrcalu, s palčko pod pazduho, se je razveselil samega sebe in se samemu sebi od veselja odkril.

„Le nobel, Janez! Če drugi, zakaj pa ne ti?“ Na glas se je zasmel, ker je bil prepričan, da je iztuhtal imeniten dovtip. Nato je skrbno pozaklenil in odšel.

Ko je odkosil, si je po cvičku privoščil še bizeljca. Učinek je bil izvrsten. Zakaj Janez Trpotec je pri odhodu dal pošteno napojnino natararici in ji za slovo parkrat prav fantovsko poredno po-
mežiknil. Natararica se mu je veselo nasmehnila, kar ga je tako navdušilo, da je trikrat potipal mimo kljuke, preden jo je ujel in odprl.

„Presneta reč,“ je preudaril na cesti, „še bi se oženil, če bi se Baruši kaj primerilo, presneta reč, da bi se!“

In ker je bilo v njegovem srcu veselja veliko in nad njim trdna zavest, da ga nihče ne nadzoruje, jo je zavil še v kavarno ter tam po črnem posrebal šilec slivovke.

Kaj dobre volje in čudovito zdravih nog se je še nekoliko poizprehodil, preden se je nameril domov. Pred durmi se je hipoma zopet domislil žene in hčere ter se je ustrašil, kaj da je tako pozabil nanji. Zato se je tik pred vratmi okrenil, šel v trgovino in se vrnil obložen domov. Tu je razpostavil po mizi par buteljk piva, mrzli pri-grizek, štručke rženega in maslenega kruha, krož-nike in kozarce in primaknil tri stole k mizi. Med delom se je pogovarjal sam s seboj.

„Viž, Baruša, kaj sem pripravil? Vem, da si trudna, ti in Alenčica. — Takole, ti boš tu — Alenčica meni vis-a-vis — pa se pokrepčamo in pomenimo. —“

Ko je dovršil delo ob mizi, je sedel v naslanjač, trdno prepričan, da samo za pol urice; potem pa

jima gre naproti do kolodvora. Nalašč, dasi je zjutraj rekel, da ji počaka doma. Nalašč, da ji preseneti in jima dokaže, da si je samo zato nakačil brke in za nič drugega ne. Tako je sklenil in upognil glavo na prsi in zadremal. — —

Nad Ljubljano je ležala megla, lena in pusta jesenska megla. Po ulicah so že gorele svetilke, obdane z meglenimi kolobarji. V sobi Janeza Trpotca pa ni gorela luč. Kakor je mož sedel in se upognil, tako je sedel in spal v naslanjaču. Celo tedaj se ni prebudil, ko so zacvrkale deske pred vratmi, ko so se ta veselo odprla in sta stopili v sobo Baruša in Alena.

„Moj Bog,“ se je zavzela Baruša strahoma, „moj Bog, Alena, ni ga, očeta ni — in vse odprto! Alena, luč, hitro luč!“

Ob tem klicu je zahrkalo v kotu. Alena je prasknila luč — Trpotec je izpregledal, se ustrašil, začudil in se razveselil.

Ko bi bilo sedajle vse po stari navadi, bi si bila Baruša uprla komolca ob boke, stopila predenj in mu naštela očitkov — težko kopo. Toda nič tega, Baruša se je zasmejala, da je plosknila z rokami ob kolena, in pomagala možu iz naslanjača.

„Sta opravili? Dobro, kakor vidim? O, ti znaš, e, Baruša, saj pravim in še porečem, ti znaš! — Meni se je pa zadremalo, od samega čakanja, prav zares!“

In nato je iztegnil roko proti mizi in pokazal s prstom na jedi in pijačo.

„Poglej, takole sem vaju čakal! Ni prav tako?“

Baruša se je šele tedaj ozrla po mizi, tlesknila z dlanmi in potapljala moža po rami.

„Nisi je še iztuhtal boljše, Janez!“

Alena si je že odlomila peto štručke, ugriznila, stopila k očetu, prijela mu z drobnimi prsti navihana brka in se od srca zasmejala.

„Kajne, Alenčica?“ se je upokončil Trpotec, „nisem še kar tako?“

Za par minut je sedela Trpotčeva družina ob mizi, katero jim je pogrnil oče tako nenavadno darežljivo. Dami sta večerjali in se smejali kratkim opazkam, katerih Trpotec ni kar nič razumel. Smejale se je pač z njima in čakal, da Baruša začne zgodbo sama. —

„Torej, Janez, sedaj pa poslušaj! Alena gre takoj k Smrekarju!“

„Za koliko ste se pogodili?“

„Za trideset kron. In vse prosto, seveda.“

„Saj ni slabo!“

„Kaj slabo, dobro je, izvrstno!“

„Imaš prav. Res je, dobro je, izvrstno! — In on — in ona?“

„Kakor sem uganila. In ti nič ne daš na ime. Jaz pa, sedaj še dvakrat toliko. Smrekar je Štefan, dvakrat Štefan, to se pravi kmet, razumeš, pravi kmet. Jejhatano, Alena, kakšen je bil, ko sva prišli, kajne?“

Obe sta se zasmejala.

„Kakšen?“

„Pomisli, človek, ki inserate plačuje, ki za svojega otroka išče domače učiteljice, le pomisli, veš, kje sva ga našli? Na žagi, pomisli, na žagi! Hlode je meril in valil, zavihane rokave, umazan predpasnik, hlapec, veš, pravi hlapec, ne bogat gospod. Kakšne roke je imel! Rokavico mi je osmolil, ko mi je segel v roke, da ne bo več za rabo!“

„Rokavice je pravzaprav res škoda, ampak če dela, ni tako grda reč, bi mislil.“

Baruša ni hotela slišati te opazke in je kar nadaljevala.

„In ona! Veš, kakor sem slutila. Kje sva to dobili? Ne ugameš! V hlevu, pri kravah! — Pa naj bi bila, če bi kot gospa pogledala za posli. O ne! Božala je krave, pripovedovala imena posameznih, da sva stali v hlevu tako dolgo, meni se zdi, da imam še sedaj v obleki ta duh.“

„Mama, pa imajo Smrekarjevi lepo živino!“ je pripomnila Alena.

„I živina, živina, saj nič ne rečem. Le to povem, kaj je kmetiška gospoda, samo to, nič drugega!“

„Kaj pa fant, Alena,“ je zasuknil Trpotec pogovor drugam, ker se je Baruša vznevoljila zaradi hčerine opazke.

„Fant, to sem hotela povedati,“ je hitela odgovarjati mati za hčer. „Da se vidi, kako ne razumejo. Če bi prišla Alena za deklo, naj bi jo vedla v hlev. Če pa pride za učiteljico, bi bilo pa treba pokazati učenca, ne krav.“

„Saj ga ni bilo doma, torej ga ni mogla pokazati.“

„Še k obedu ga ni bilo o pravem času. Taka vzgoja! In kakšen je prišel! Umazan, razkuštran, brez klobuka.“

„Meni je bil všeč! Ga bom vsaj lahko vzgajala po svojem.“

„Če se bo dal! Si čula, kako se mu je Smrekar smejal, ker je povedal, da je klobuk izgubil.“

„Klobuk izgubil?“ se je zavzel Trpotec.

„Klobuk, menda še čisto nov klobuk! Človek res ne ve, ali je tako bogastvo pri njih, ali je le prazno bahanje!“

„Papa, kaj je naredil med kosilom!“

„Povej, povej, Alena!“

Obe sta se zasmejala.

Trpotec je pa poprijel za besedo 'kosilo' in poizkusil to vrzel zamašiti.

„Kosilo? Je bilo?“

Baruša je tlesknila z jezikom in pokazala od dobrega vina razpaljena lica.

Mož je zadovoljno prikimal.

„Pri kosilu je povedal Smrekar dečku, da bom jaz njegova učiteljica,“ je nadaljevala Alena.

„Kajne, saj nekaj že znaš, Viktor!“ je vprašal Smrekar.

„Da, Viktor mu je ime. Vidiš, sinu so že dali gosposko ime!“ je takoj pripomnila Baruša.

„Deček me je pogledal čez mizo, popustil žlico, vstal in se sredi sobe postavil na glavo.“

„Pomisli, Janez, med obedom, ko so tuji ljudje pri mizi, se postavlja na glavo!“

„Alena, hudo delo bo!“

„Še mar mi ni! Kar bom mogla, naredim. Kaj me briga.“

Oče je dvomljivo zakašljaj, mati je pa pritrdila hčeri.

„Prav imaš, Alena. Preveč se nič nikar ne ubijaj s paglavcem. —“

Oče je še enkrat pokašljaj in ni nič rekel.

Baruša je pa dvignila kozarec: „Na zdravje, Alena! Nič se ne boj! Le nobel! Da bodo videli kmetje, kaj je uradniška hči!“

Čaše so se dotaknile. Trpotcu se je tresla roka, tako očitno, da je celo vesela Baruša opazila in osupnila.

Ko je Alena nesla kozarce in krožnike v kuhinjo, se je Baruša nagnila do moža in pošepetala:

„Tebi ni vse dovolji. — Tudi meni ni. Ampak Smrekarica mi je razodela: — Ali je lepa Vaša hči! To ni za službo! Zato je prav, da bo pri nas. K nam zahaja vse polno mladih gospodov... Sreča jo išče, pomnite, gospa! Sreča! — Takole mi je rekla. In zato sem se pogodila, samo zato.“

„Sreča, sreča, aha, mladi gospodje, aha — ali pa nesreča!“

Baruša je za hip obmolnila.

Nato se je dosti zadirčno okrenila do moža.

„Sitnež, res si sitnež. Same strahove vidiš! Ker si bolan, menda.“

Trpotec je poskusil, da bi še tretjič zakašljaj, pa ni.

III.

Dan pred Aleninim odhodom je bil dan razburjenja. Alena je prepevala in se smejala, Baruša je skrbela s pristno materinsko skrbjo za najdrobnejše malenkosti, oče je pa pozabil na naslanjač in na revmatizem ter je drsal venomer

iz sobe v sobo, postajal, prikimal in bil tako kratkobeseden, da celo Alenin glas ni zabrisal in ni prezvenel skrite skrbi, ki se mu je pasla v srcu. Hči, hrepeneča v svet, ki je slutila samo solnce, in mati, prepričana, da gre njen otrok sreči naproti, sta tekom dneva pozabili grenkost tiste ure, ki se je bližala rodbini prvič v življenju. Oče je ni pozabil. Nosil jo je v duši ves dan in vso noč — preden je udarila.

Tista ura! Vse delo, vse trpljenje v rodbini — vse je obrnjeno v to uro s težkim pričakovanjem. In ko pride, v hrepenenju dočakana, ko zamahne meč časa v rodbino ter odseka kri od krvi, srce od srca, takrat zaboli, da duše tonejo v bridkosti.

In ko je udarila tista ura v Trpotčevi rodbini, vetrovno jesensko jutro je bilo, tedaj je črna žalost stisnila vsa srca.

Alena ni prepevala. Zasmejala se je parkrat pri zajtrku. Pravzaprav poizkusila se je zasmejati, ker je videla objokane materine oči. Toda začutila je v smehu toliko ironije in laži, da jo je od stida oblila rdečica. Mati jo je pogledavala čez mizo. Iz oči so ji silile solze, drobnega kosčka kruha, ki si ga je bila pripravila za kavo, ni mogla použiti. Siloma je izpraznila skodelico in mimo nje, ko jo je nagnila, sta pritekli dve veliki solzi.

Oče je molčal. Krogi ustnic so mu vztrepetavali živci, nosnice so mu plale, ker se je možko boril sam s seboj.

„Da ne zamudita! Imata prtljago!“

Trpotec je pogledal na uro in izpregovoril, kar se je dalo, hladno.

Baruša je segla po rutico, se ozrla očitajoče nanj, potem pa zajokala tako glasno in iskreno, da je planila Alena k njej, se je oklenila in razplakala kakor dojenček na njenih prsih.

Trpotec je stal ob ženi in hčerki, prsi so se mu dvigale, v obrazu je trepetalo, dušilo ga je v grlu, da je zinil, lovil sape in globoko hropel.

„Še trideset minut!“

Zopet je opozoril na odhod z uro v roki. Glas se mu je tresel in trgal iz prsi.

Mati in hči sta se tesneje objeli in poljubili.

„Ali — ali — kakor hočeta — ali bi — odložili za en dan, za dva dni! Kakor hočeta! Moj Bog, ta ura!“

Tedaj se je Alena iztrgala iz materinega objema, stisnila ustnice in si otrla solzne oči.

„Ne, papá! Grem!“

Iz teh besed je zvenela odločna volja in je govoril protest njenega srca, da te grenke ure ne želi živeti vnovič.

„Z Bogom, papa! Bog ti povrni trud in ljubezen.“

Hči je poljubila očetu roko, ki je krčevito stiskala njeno in drgetala boleti.

„Bog s teboj, moj otrok, moja — Alenčica —“

Več ni mogel. Sklonil se je do njenega čela, se ga dotaknil s trepetajočimi ustnicami in še enkrat položil desnico na njeno glavo, kakor za blagoslov — — —

„Z Bogom, papa!“ je zadonelo še enkrat na dnu stopnic.

„Z Bogom,“ se je oglasilo odzgoraj z zamolklim glasom.

Trpotec je slišal, da je zaropotal voziček, ki je odpeljal Alenino prtljago. V grlo mu je ob tem ropotu silil vzkrík: Nikar odtod! — Nazaj! — Ustavi se! Jaz je ne dam — ne dam — Alene —

Ali vzkrika ni bilo. Oče se je opotekajoč vrnil v sobo, se zgrudil v naslanjač in se bridko razjokal — — —

Ko je vlak pretegnil in klopotaje odpeljal s kolodvora, je Alena slonela ob oknu in videla, kako je omagala materina roka, ki je mahljala z belo ruto, in kako je bela ruta zakrila nato materino lice. Tedaj je obmolknila tudi njena roka, ki je še pozdravljala iz daljave.

Alena je zaprla okno in se stisnila v kot praznega kupeja. Še enkrat so se ji orosile oči, še enkrat je srce zakrvavelo in zahrepenelo nazaj, da je stopila k oknu, ga odprla in pogledala proti kolodvoru.

Vse je že izginilo: kolodvor in ž njim bela ruta. Mimo vlaka so bežale preorane njive, orumeneli gozdiči in orjaveli travniki. Vse krog nje je dihalo pokoj.

Spet je zaprla okno, ker ji je jesenski hlad rezal v razpaljeni obraz. Nekaj hipov je preždel v kotu, trudna od viharja, od valov grenkih čuvstev, ki so stresla njeno srce prvič v življenju s tako silo. Ropotanje in bobnenje vlaka jo je kakor usnivalo v veselejše misli, želja po svetu, po svobodi je vzkípela vnovič še s silnejšo močjo, z razdaljo od doma je pokala vez, ki jo je morala raztrgati prejalislej — in preden je vlak obstal na postaji, kjer je imela izstopiti, je zmagala mladost, in Alena se je veselo zasmejala.

„Ah, ali smo pravzaprav čudni! Veseliti bi se morali, pa se jokamo. Neumnost!“

Že na vagonovih stopnicah je zagledala Smrekarjevo kočijo. S parom so poslali ponjo! Imenitno. Prvič v življenju se popelje tako! Ko bi jo srečala na cesti zdajle mama, gotovo bi ji kriknila na voz: Le nobel, Alena! In nič bi se ne razjokala. Gotovo da ne!

Vlak se še ni dodobra ustanovil, ko je skočila na tla Alena vesela kot študentka. Šele na tleh si je domislila, da to ni bilo povsem dostojno. Zakaj ker je samostojna dama, je treba tudi drugačnih kretenj. Zato je takoj umirila poskočni korak in krenila proti kočiji umerjeno, samozavestno.

Komaj pa je napravila par korakov, je zagledala visokega, mladega fanta, ki je šel proti njej. Dasi je prvi mik izvabil Aleno, da bi se ozrla nanj, ker na kolodvoru so izstopili samo kmetiški ljudje, ta pa je bil gosposki, se je kljub temu premagala in šla ponosno mimo njega. Še oči ni okrenila, kaj le glavo, dasi jo je mladenič pozorno motril.

Ko je stopila k vozu, jo je hlapec nerodno pozdravil.

„Od gospoda Smrekarja, kajne?“

„Ahà,“ je rekel hlapec in se nekoliko namuznil. V vasi ni Smrekarju nihče rekel „gospod“.

„Prosim, ali bi prinesli mojo prtljago? Nate listek!“

„Ahà“, je zagodel hlapec in začel navijati vaje krog zavore, da bi šel po kovčeg.

Takrat je pa stopil neznani mladenič k Aleni, se odkril in priklonil.

„Dovolite, gospica Trpotčeva, kajne? Moje ime: Ivan Brest, filozof.“

Alena se je samo nekoliko okrenila od voza proti njemu in mu z rahlim poklonom odzdravila.

Kakor bi se bila pravzaprav rada takoj pogovorila z njim, ker je v tujini srečala prijaznega, olikanega človeka, vendar ji je v tem trenutku zazvenel v spominu materin glas: Le nobel, Alena! in je zato takoj poizkusila igrati veliko damo.

Brest je to opazil, pa ni prišel v zadrego.

„Gospica, nekoliko ste presenečeni, oprostite, ampak jaz Vas že poznam in mi je izredna čast, da Vas prvi pozdravim na potu v službo v mojo rodno vas.“

„Poznate?“

Alena se je obrnila proti njemu.

„Da, po opisu gospe Smrekarjeve. Tako ste ji namreč imponirali, da je bila kar očarana!“

Alena je bila še preveč otrok, da bi se ji ne bile prilegle te laskave besede. Domislila se je sicer imenitne dame, ki je dvorljivca odslovila za vselej samo zato, ker je bil tako predrzen, da ji je povedal v obraz, kako je krasna. Toda to ni vplivalo. Izpod umetne Alenine maske je takoj prisvetilo zaupanje tiste duše, ki namerja prvi korak v svet in išče samih rož ter prav zato trnja ne vidi.

„Tako? Torej od tam, gospod doktor!“

BEATO ANGELICO:
MADONA V ZVEZDAH
(SAN MARCO, FIRENZE).

Alena se je obrnila proti njemu in videla njegove lokave oči, ki so že pile sijaj velikega mesta. Fant ni bil lep, vsaj tak ne, kakor si je njena mlada domišljija slikala lepe mladeniče. Slok, kretnje elegantne, obraz blede, spodnja čeljust mu je stala za spoznanje naprej, da je bilo težko uganiti, ali naj je to znak moške odločnosti, ali pa brezobzirne trmoglavosti.

„Da, od tam, gospica! Sedaj se vračam na Dunaj, in Smrekarjevi so bili tako prijazni, da sem se pripeljal na kolodvor. Občujemo prav mnogo pri Smrekarjevih. Čestitam Vam na tej službi!“

„Hvala, to me pa resnično veseli. Saj veste, človek gre, pa ne ve, kam!“

„Pojdite brez strahu! Smrekar je sicer kmet, čisto navaden kmet, ona pa — med nama ostani —“ Brest je pogledal za hlapcem, če ni s kovčegom že preblizu, in izpregovoril tiše — „ona pa kravarica.“ Obtem je položil prst na ustnice. — „Toda denar, denar! Jaz zahajam tja, tudi drugi — ker nas hočejo, pravzaprav potrebujejo. Akademiki pri meni, v naši hiši — da — ker sem olikan! Edini olikan v celi fari!“

Tako se baha Smrekar; njemu prija pavje perje — nam pa njegovo izborna vino in okusne gnjati!“

„Jaz —“ Alena je trdo poudarila to besedico, „jaz bi samo zaraditega ne vzdržala dolgo!“

Brest je začutil ost v odgovoru.

„Ne sodite napak, gospica! Saj veste, kaj je slovenski dijak! Revez! In če o počitnicah postavi kdo predenj čašo vina, in naj je kdorkoli, se je ne bo branil. Tako je. Sicer pa — ne zamerite — boste Vi pri hiši pravtako pavovo perje kakor mi akademiki.“

Aleni so se pojavile jezne gubice na čelu. Toda Brest je govoril naglo dalje, da mu ni mogla ugovarjati.

„Za šalo povedano, gospica! Ali Vam se bo obtem izborna godilo in svoj namen — svoj poklic kot učiteljica boste lahko vršili odlično. Kaj drugega se pač ne more zahtevati. In o počitnicah! Boste videli! Sijajno, naravnost sijajno se bomo zabavali.“

V tem je hlapec prinesel kovčeg in ga nатовoril na kozla.

„Dober začetek, gospica, in izvolite izročiti za voz mojo najiskrenejšo zahvalo Smrekarjevim! Na svidenje o Božiču!“

Alena mu je segla v proženo roko, Brest jo je stisnil in ji pogledal v oči, da jih je povesila, se hitro okrenila in sedla v kočijo. Še zбоgom ni rekla!

Konja sta se vzpela, zavora je odnehala, in voz je zdrčal po cesti.

Brest se je še trikrat za vozom z dalje odkril, Alena se pa ni ozrla.

„Nekaj posebnega je ta ženska!“

Tako je razsodil Brest, ko se je kočija skrila za ovinkom, in je začel hoditi gorindol ter čakal vlaka.

„Nekaj posebnega!“ je ponavljal in gledal predse na pesek.

„Kratkokrilka pravzaprav, pa se nosi, o, smo že kaj drugega videli. Kaj pa misli!“

Pa se je zopet razjezil nad to sodbo, in Alena je stopila predenj ponosna, gubice na čelu, stisnjene ustnice.

Ob takem oklevanju je dočakal vlaka. Ko je vstopil, ga je gnalo z nerazumljivo silo k oknu, odkoder je gledal po cesti do ovinka, kjer je izginil Smrekarjev voz — z Aleno.

Tudi Alena je pomislila na Bresta, ko je bila sama. Toda spomin ji je bil bolj neprijeten, nego ljub, in žal ji je bilo, da je premalo odločno ugovarjala, ko se je Brest pravzaprav norčeval iz ljudi, ki so mu bili dobrotniki. Zato se je te misli hitro otresla in zaeno sklenila, da o prvi priliki popravi, kar ni storila danes. V resnici jo je nekoliko zapekla vest, ker sta z materjo pravtako sodili Smrekarjeve.

„Toda, to je bilo doma, tajno! Ta človek me pa prvič vidi — in takoj udari! To je grdo!“

Voz je hitel po lepi cesti. Ob levi so se dvigali griči bukovega lesa. Žolto, jesensko listje je gorelo v solncu, veter se je igral z njim in ga sukal v veselih vrtincih po cesti pred konji. Polje je bilo zapuščeno. Tuintam se je sklanjala ženska sredi njive nad zadnjimi paberki poljskih pridelkov, ob cesti na travniku je pasel bajtarski otrok edino kravico.

Kakor je bila pokrajina lepa in čudovita v jesenskem miru, se je Alena kar ni mogla veseliti. Njene oči so iskale rož, njeno uho je želelo petja ptičev — a vse mrtvo — vse trudno in pripravljeno za pokoj.

Edino tolpa kričečih kavk je spremljala voz, se preletavala in posedala tako blizu ob cesti, da je hlapec zamahnil z bičem po njih in se je ena zadeta — opotekla ter še z večjim krakanjem dvignila v zrak.

„Oh, ti črni tiči,“ je izpregovorila vsa preplašena hlapcu.

„Ahà! Tiči! Jeseni pridejo k nam, samo v jeseni in natečni so! Nate!“

In je zopet švistnil z bičem po predrznih spremljevalkah. Aleno je pa prevzel hipoma čuden

strah. In ko je hlapec na kozlu s hripavim glasom zapel: „Le-ti ta črni vrani, le-ti bodo moji pogrebovci“, ji je srce tako vztrepetalo, da je pritisnila roko na prsi in vznemirjena vzkliknila:

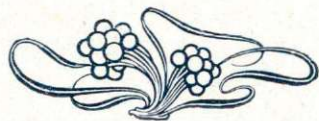
„Kriste, kaj to pomeni!“

Hlapec se je ozrl, zatezajoč pesem venomer dalje, prekinil pa je sredi verza, ko je videl Alenino preplašeno lice, in rekel:

„Ahà, nič ne pomeni! Hi!“

In je zamahnil ob konjih.

(Dalje.)

MED SLOVENSKIMI IZSELJENCI V VLADIKAVKAZU.

Napisal dr. Ivan Knific.

Vračal sem se iz Ruskega Turkeстана. Čez Kaspiško morje sem se prepeljal v svetovnoznani Bakú, središče naftnih vrelcev, obenem pa tudi središče kavkaških revolucionarjev; kupil sem si vozni listek po „vladikavkaški železni darógi“ ter se odpeljal ob vznožju ponosnega Kavkaza v neizmerne južnoruske ravnine, v črnomorsko Odeso.

Na severni strani Kavkaza, v sredi med Črnim in Kaspiškim morjem, se razprostira važno mesto Vladikavkáz. Z zanimanjem sem čital pred leti v Koledarju Družbe sv. Mohorja¹ o slovenski naselbini v okolici tega mesta. Ker sem potoval mimo Vladikavkaza, bi bil rad obiskal te Slovence, izseljence v daljni tujini. Med željo in dejanjem pa se širi dostikrat globok prepad: Nisem vedel, kje da stanujejo ti kolonisti. Mesto je veliko, šteje do 60.000 prebivalcev; kje naj iščem svojih rojakov? Vrhutega sem se temno spominjal, da ne žive v mestu samem, marveč nekje v okolici; kako da se imenuje dotična vasica, kako daleč in v katero stran da leži, tega si nisem bil zapomnil. Ko sem odhajal od doma, mi tudi ni prišlo na misel, da bom zablodil tako daleč na vzhod; prvotno sem nameraval obiskati samo Kijev in Odeso; pravijo pa, da se apetit vzbuja z jedjo: iz Kijeva sem poromal v Moskvo, odtod do Volge, od Volge pa v nepregledne, neizrecno puste azovske stepe. Hudo mi je bilo ob misli, da pridem domov, pripovedujem, da sem bil v Vladikavkazu, da pa nisem obiskal Slovencev. Poizkusil sem torej svojo srečo: Morebiti jih pa vendarle izsledim!

Vladikavkaz ne leži ob glavni železnici. Na postaji Beslan se loči od nje kratka, 20 km dolga stranska proga. Ravno se je zdanilo dodobra, ko se vlak ustavi in izprevodnik, ali kakor ga nazivljajo Rusi: „kondúktor“, začne klicati po kupeju: „Vladikavkaz — presadka!“ Z udobne po-

stelje — vsak potnik drugega razreda ima po ruskih železnicah svoje ležišče — skočim na tla, se v naglici opravi, pograbil prtljago, planem skozi vrata in hitim na drugo stran kolodvora, kjer je že sopihal krajevni vlak; preračunal sem namreč po voznem redu, da smo zakesneli dobre pol ure in da vladikavkaški vlak odide v dveh, treh minutah. Ko sem bil že na varnem, vprašam novega izprevodnika, koliko časa, da še počakamo na postaji. „Sórok (= 40) minut!“ mi odgovori, jaz pa se spomnim, da potujem po Rusiji, kjer ni vlaka brez zamude. Čakali smo še celo uro, preden so nam dali z zvoncem znamenje, da odidemo v kratkem.

Na novi vlak nas je vstopilo prav malo potnikov; v kupeju sem bil sam, kar je na Ruskem nekaj nenavadnega; večinoma se ljudstvo kar gnete na postajah in po vozovih. Porabil sem to priliko, da sem se praznje oblekel, umil in osnažil. Po ruskih železnicah je namreč v vsakem vozu posebna sobica „ubornája“ (umivalnica), kjer stoji ogledalo in umivalnik, da si vanj natočiš vode. Vse jutro izkoriščajo potniki to hvalevredno napravo. Imel sem pa še poseben vzrok, da sem oblekel črno salonsko obleko. Tistega dne so sicer drugi Evropejci šteli že 28. avgusta, mi v Rusiji smo pa zaostali za 13 dni in smo isti dan obhajali praznik Marijinega Vnebovzetja; praznike pa Rusi kot zelo verni ljudje visoko časte. V koledarju so s pravoslavnimi vred še katoliki zaostali za 13 dni. Zdelo se mi je, da je v Vladikavkazu tudi katoliška cerkev, ki sem jo nameraval obiskati; za cerkev se moraš pa že malo dostojneje opraviti.

Vozili smo se po ravnini, ki je tako enolična, kakor vsa Rusija sploh. Če si videl eno rusko pokrajino, si videl celo neizmerno carstvo; saj se polje, travniki, gozdi, močvirje, valoviti griči, redke vasi in še redkejša mesta drugo za drugim vrsté na jugu skoraj istotako kakor na severu, v za-

¹ Koledar 1901: „Slovenska naselbina pri Vladikavkazu na Ruskem“, spisal Ljudevit Stiasny.

hodnih gubernijah prav nič drugače kot onstran Volge. Izjemi sta samo Krim in Kavkaz, najzanimivejši ruski pokrajini. Nepregledno polje, na katerem je rastla malone sama visokoglava, svilolasa koruza, kvečjemu se je tuintam prikazala njiva s krompirjem, me ni kaj zanimalo; pogled mi je uhajal na jug, v tisto smer, kamor smo se vozili; tamkaj so se namreč svetile snežene glave kavkaških orjakov. Najvišjega velikana sem takoj spoznal kot goro Kazbék (5043 m), ki straži glasovito „gruzinsko vojno cesto“, po kateri se pride iz Vladikavkaza v Tiflís. Nebo je bilo jasno, jutranje solnce je obsevalo sive glave, pokrite s svežim snegom; prejšnji dan je namreč deževalo,

razumem); če sem pa poizvedoval, kod se daje „bagáz na hranénje“, mi je vsakdo postregel z največjo vljudnostjo.

Stopim na tramvaj, ki se je ravnokar pripravljaj na odhod. Kmalu smo v mestu samem, ki je tako kot vsa ruska mesta. Ima prav široke ulice, nizke hiše, mnogo vrtov in mestnih nasadov, veliko trgovin, par večjih poslopij: vladnih palač, javnih šol, domačih in tujih bank, dragih hotelov, gledališče ter nekaj pravoslavnih cerkva. Ruska mesta so zelo razsežna kajti zemlje v Rusiji ne primanjkuje. Če le mogoče, ima hiša za seboj še majhen vrt. Poslopja ob glavnih ulicah so dvonadstropna, v stranskih ulicah in v predmestjih

VLADIKAVKAZ; V OZADJU KAVKAŠKE GORE.

po gorah pa snežilo. Ker je bil zrak popolnoma čist, se mi je zdelo, da stoje orjaki tik pred menoj, dasi so bili v resnici še daleč.

V dobri uri, ob pol osmih zjutraj, smo dospeli do cilja. Preden smo krenili v mesto, smo se nenadoma ustavili ob nizkem poslopiju, na katerem je blestel — seveda v cirilici — napis: Vladikavkaz. To je namreč pristno ruska navada, da vlak ne zavozi kar v sredino mesta, ampak da ostane pred mestom, dostikrat še prav daleč od njega. Rusov to nič ne vznemirja; saj stoji pred kolodvorom cela vrsta izvoščkov, in v novjšem času so po vseh večjih mestih zgradili tudi električni tramvaj. Prtljago zanesem tja, kamor so napisali: „Hranénje bagáza“. Če sem na ruskem kolodvoru koga vprašal, kje da je „garderoba“, me je pogledal postrani in odgovoril: „Ne panimáju“ (ne

pa enonadstropna ali samo pritlična. Mesto ni staro, zato so hiše večalimanj še nove. Leta 1784. so tod sezidali majhno trdnjavo. Krogi nje so sčasoma zgradili nekaj hiš. Ko je l. 1860. Vladikavkaz dobil naslov mesta, je prebivalo v njem šele dva in pol tisoč stanovalcev. V novjšem času pa mesto bujno raste. V trdnjavi so nastanili močno posadko, ki strahuje uporne, roparske rodove in straži najimenitnejši prehod čez gorovje. Po mestu mrgoli vse polno vojakov, kozakov. Kot najimenitnejši kavkaški trdnjavi je carica Katarina II. nadela ime „Vladikavkáz = kraljica Kavkáza“. Trgovina in obrt prospevata izvrstno. Šol je v mestu prav mnogo: moška in ženska gimnazija, duhovsko (pravoslavno) semenišče, realka, trgovska šola in 20 ljudskih in meščanskih šol, zadnji čas pa so ustanovili veliko kadetno šolo.

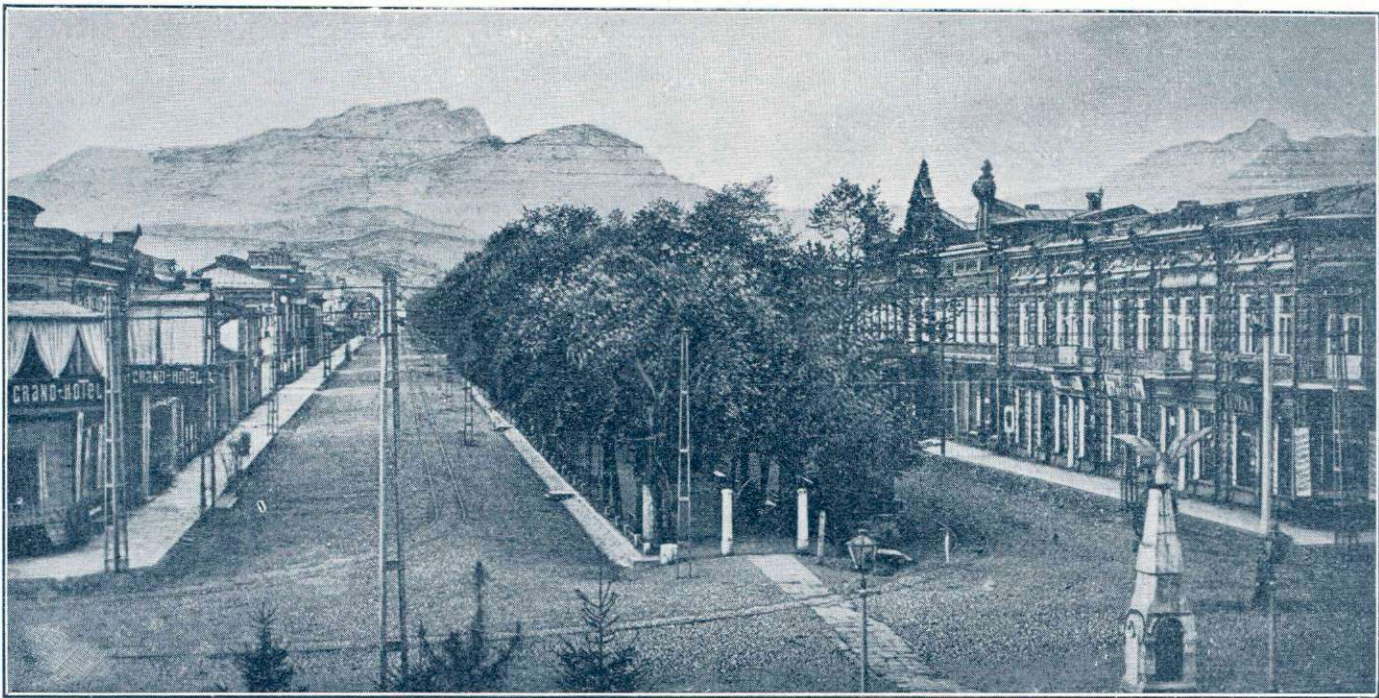
Tramvaj zavije v največjo mestno ulico: Aleksandrovski prospekt. To ni navadna ulica, ampak širok drevored. Po sredi vodi cesta za izprehajalce; kraj iste so zasadili visoke, košate lipe; ob vsaki strani pa je še po ena cesta za vozove in za tramvaj. Ob prospektu stoje najimenitnejša mestna poslopja, po drevoredu pa se šeta vse polno ljudi, posebno na večer.

S tramvaja ogledujem zgradbe in se oziram na vse strani, ne bom li zagledal kje cerkvico, ki bi jo že po zunanosti spoznal za katoliško. Moje prizadevanje pa je bilo zaman; saj so katoliške cerkve na Ruskem navadno prav skromne, sezidane v kakem predmestju. Ko smo se bližali drugemu koncu prospekta, skočim z voza, stopim

Vprašam ga: „Gdje svjaščénik? (Kje je župnik?)“

Pokaže mi na drugi konec prostornega vrta, ki obdaja cerkev: „Onij krasní dom! (Ona rdeča hiša!)“

Stopim na ono stran cerkve. Preden pridem do rdečega poslopja, zapazim na klopici starega gospoda. Tudi on me je opazil. V zadregi vstane, odpre usta, pa ne izpregovori besede. Opravljen je v star, obnošen, zašit talar, čigar barve se izpreminjajo na zeleno; več gumbov je že odletelo tekom let. Stari gospod nosi očala, glavo mu pokriva čepica, ki se sveti maščobe, obraz mu je nagubančen; vidi se mu, da je v zadregi; drži se pa, kakor da je ravnokar prišel iz Kislovodska.

VLADIKAVKAZ: ALEKSANDROVSKI PROSPEKT.

k izvoščku, sedem mogočno na rdeče blazine ter zakličem: „Poljskij koščol! (Poljska cerkev!)“

Nisem vedel za gotovo, je li v mestu katoliška cerkev ali ne. Mislil sem si pa: Če je kaka cerkev, gotovo jo Rusi nazivljejo „poljsko“, kakor drugod; kajti večino katolikov tvorijo po celi Rusiji Poljaki; v njih jeziku se dostikrat tudi pridičuje in vrše slovesnosti. Rusi so povzeli od Poljakov celó besedo „koščol“, medtem ko imenujejo pravoslavna svetišča „sabór“ ali pa „cerkev“.

In res: izvošček prikima: „Harašó! (dobro!)“ počí z bičem in zavozi v stranske ulice. Ni minilo pet minut, se že ustavi. Na vzvišenem prostoru zagledam cerkev, ki jo takoj spoznam kot katoliško, stisnem vozniku 20 kopejk in hajdi po stopnicah navzgor.

Vrh stopnišča stoji na levi hišica, stanovanje cerkvenikovo. Majhen, čokat možak se prikaže med vratmi, me pozdravlja in se prijazno smehlja.

Pozdravim ga, odzdravi mi stem, da mi prikimá. Nagovorim ga latinski; zdelo se mi je, da me ne razume. Pokažem mu „celebret“ in ga vprašam po ruski, če mi je „možno čítát svjatuju misu“.

Bere in bere, pa menda ne izbere ničesar. Slednjič zopet prikima, odgovori: „Možno“, me pelje k cerkveniku, ki mu naroči, naj pripravi vse potrebno, zame se pa ne zmení več.

Cerkve je še nova, stara krog 20 let. Tudi odnotraj je prav čedna, dasi zelo preprosta, brez posebnega nakita. Ljudi je prišlo v cerkev prav malo, dasi je bilo sredi dopoldneva na visok praznik. Pozneje so mi pojasnili, da tako „zgodaj“ na Ruskem ne prihajajo k službi božji, da bo glavno opravilo šele ob enajstih; takrat pa bo prišlo mnogo naroda, kar se je kesneje tudi izkazalo.

V Koledarju sem med člani Družbe sv. Mohorja vedno čítal tudi imena naročnikov iz Vladi-

kavkaza; predvsem mi je ostalo v spominu ime poverjenika: Matej Rutar. Mislil sem si torej: Ker je med pravoslavnicami v teh krajih prav malo katolikov, župnik in morebiti celo cerkvenik gotovo poznata vse katoliške rodovine. Obrnem se torej na cerkvenika ter ga vprašam, mu li ni znan posestnik Matej Rutar, rodом Slovenec.

„Familija Rutar? Seveda jo poznam. Želite z njo govoriti? Ob enajstih pridejo vsi v cerkev. Mladi Rutar je mojega sina — pokazal je na ministranta — pripravil na prvo sv. obhajilo. Prav rad ima mojega malčka. Pripoveduje mu, da ga bo dal v šolo, študirat za duhovnika; sedaj je pa še premlad, komaj 10 let star.“

„Je mladi Rutar svjaščeničnik?“ vprašam cerkvenika, ker mi Rutarjeve družinske razmere niso bile znane.

„Ne še; bogoslovec je v Saratovem; sedaj je na počitnicah.“ Malo pomisli in pravi: „Veste kaj, moj malček Vas popelje k Rutarjevim! Čakati bi morali predolgo časa.“

„Stanuje Rutar v mestu? Mislil sem, da biva na deželi nekje.“

„Posestvo ima na deželi; ob sobotah in pred prazniki pa pride v mesto; ima svojo hišo v predmestju. Ni daleč; v četrť ure ste tamkaj.“

Izvrstno! Samo ta pomislek mi je šinil v glavo: Je li to pravi Rutar? Še enkrat vprašam: „Pa je to oni Matej Rutar, ki je doma iz Avstrije?“

„Inostranec je in Slovenec tudi; zdi se mi pa, da je doma iz Italije. Druge familije Rutar sploh ni ne v mestu, ne v okolici.“

Malček se čedno opravi. Deček v črni žametni obleki, s svetlim usnjatim pasom vrh suknjiča in široko rusko čepico na glavi, okrogloličen, zdravga, rdečkastega obraza in čokatega telesa, mi je prav ugajal. Pa je tudi govoril kot odrasel človek:

„Jaz bom tudi ksjonž (v poljščini: duhovnik); Rutarjev Franc mi je že obljubil, da me vzame v Saratov, ko malo odrastem.“

Hodi še v ljudsko šolo, pa je prav razumen dečko. Govori lepo ruski, pa tudi poljski zna dobro, ker je rojen Poljak.

Po ulicah stopava navzdol proti reki Terek, ki teče kraj mesta. Ni ravno velika, pa ima zelo široko strugo. Spomladi voda hudo naraste in včasih poplavi okolico. Po tej reki se tudi pokrajina imenuje: Térskaia óblast (= pokrajina ob Tereku). Vladikavkaz ni gubernija, ampak samo „oblast“, ki jo vodi „načálnik“.

Ko stopava po mostu, zakliče malček:

„Tamkaj-le prihaja mladi Rutar.“

Komaj se zavem, mi deček pokaže mladega gospoda v talarju, sam se pa vrne domov. Mladi bogoslovec me začudeno gleda, ko se mu predstavim — slovenski.

„Tudi jaz sem Slovenec,“ mi reče v zadregi.

„Rad bi obiskal Vašo družino,“ mu izrazim željo.

„Dobro, jaz Vas spremim; oče je doma.“

Korakava po levem Terekovem nabrežju. Preproste, pritlične hišice stoje v vrsti, na obrežju samem pa je mal drevored visokih jağned. „Nadterečnaja ulica“ se imenuje to nabrežje. Tod si je Rutarjeva družina kupila hišo, da ostajajo v mestu, kadar prihajajo v Vladikavkaz po opravkih ali pa k službi božji. Obenem je ta hiša kamnoseška delavnica najstarejših dveh Rutarjevih sinov. Zato visi na zunanji steni pločnata tabla z napisom: „Mramornaja masterskája. Br. Ruttar.“

Obstaneva pred hišico. Bogoslovec pozvoni na hišni zvonec. Ker razmere ob Kavkazu še niso tako urejene kot drugod in stoji poslopje že v predmestju, zaklepajo hišna vrata. Pride nama odpirat mlajši bratec. Ko me zagleda, steče v glavno sobo naznanjat, da prihaja tujec. Skoz vežo in po kratkem hodniku stopiva v družinsko sobo. Sredi sobe je stal stari Rutar in me je začudeno, obenem pa prijazno pozdravljal. Krog njega so stali mlajši in starejši otroci.

Ko se mu predstavim, mi čvrsto stisne roko in se po ruskem načinu v znak spoštovanja z licem dotakne moje rame; to je starodavni „poljub miru“, ki sem ga parkrat opazil med Rusi. Mož je srednje velikosti, veselega, prijaznega obraza, že postaren, ima sivkaste brke, redke lase, je že malo plešast, po vsej zunanosti pa pristen slovenski kmet. Svojo materinščino govori v goriškem narečju, ne kaj gladko, razume pa vsako besedo. Vedno vmešava laške spakedranke: „Pasálo“ je že nad 30 let, da je na Ruskem; žetev so že „finíli“, „ma“ koruza še stoji. Tudi izgovarja slovenske besede po ruski ter vpleta ruske izraze. „Smo mačnó kantént, da so nas obiskal“, je ponavljal venomer; mlajšim otrokom je naročal, da morajo roko poljubiti „gospodu nuncu“; starejši hčeri pa je ukazal prinesiti čaja: „Ma subit! (toda hitro!)“

Tačas se je vnel med nama živahen razgovor. „Kako ste pa vedeli, da bivam v Vladikavkazu?“

„Bral sem o Vas in Vaši družini v Koledarju.“

To mu je zelo ugajalo; začel je hvaliti Družbo sv. Mohorja, da se mora ravno tej družbi zahvaliti, da ni pozabil materinega jezika. „Že trideset let sem njen ud. Imam na pristavi celo knjižnico

slovenskih knjig. Ko dobimo nove Družbine knjige, jih beremo celo zimo. Od družine zahtevam, da v hiši govorimo vedno slovenski; ruski se tako nauče na ulici in v šoli. Ko bi doma ne govorili slovenski, bi se otroci svojega materinega jezika sploh ne naučili, saj še tako preradi govore ruščino. Naročil sem tudi Domoljuba in Bogoljuba, goriški Novi Čas ter Poročila Klaverjeve družbe. Vse preberem. Zelo me zanima, kaj se godi v domovini.

Pokaže mi najnovejše časopise. Nekaj važnih novic iz domovine sem izvedel šele po Rutarju; že pet tednov sem hodil po svetu in ves ta čas nisem dobil v roke slovenskega lista.

„Zelo rad bi sedaj živel med Slovenci,“ mi je dejal, „da bi se tudi jaz udeleževal izobraževalnega, organizacijskega in političnega dela.“

Posebno všeč mu je mladeniška organizacija, Marijine družbe in izobraževalna društva.

„Slovenci zelo napredujejo. Vsega tega ni bilo, ko sem odhajal iz domovine.“

Zelo navdušen je bil za Slov. Ljudsko Stranko.

„Povejte doma,“ mi je naročal, „da sem tudi jaz član tega ‚obščestva‘, da popolnoma soglašam z njenimi načeli. Rad bi sodeloval, pa ne morem, ko sem tako daleč od doma.“

Mož se je razvnel čimdalje bolj; prešel je v osebnosti. Nekaj mu pa ni šlo v glavo, da se namreč dobe listi, ki pišejo proti veri in verskim odredbam.

„Saj imamo tudi pri nas v Vladikavkazu mnogo časopisov, pa nikdar noben list ne zabavlja čez vero, ne čez pravoslavno, ker bi sicer imel opraviti s sodnijo, ne čez katoliško, protestantsko ali mohamedansko.“

„Kod pa potujete, da ste prišli k nam?“ me vpraša; moral sem mu nakratko razložiti svoje potovanje.

„Pa bi mi bili vsaj izporočili, da pridete!“

„Nisem vedel za Vaš naslov.“

„Kako ste me pa našli?“

Pripovedoval sem mu o cerkveniku in njegovem dečku. Ugajalo mu je, da ga ljudje tako dobro poznajo.

„V Vladikavkazu samo vprašajte, kje stanuje Matvej Rutar, pa Vam vsakdo pove. Če na pismo napišete samo moje ime in Vladikavkaz, je gotovo dobim v roke.“

Pripovedoval mi je, koliko pisem je dobil svojčas iz domovine, pa tudi iz Amerike, ko je g. Stiasný pisal o njem v Koledarju. Nekateri so ga prosili, naj jim pošlje kako razglednico; drugi so ga izpraševali, kakšna je zemlja ob Kavkazu, kakšen zaslužek, bi jim li ne kazalo, da se pre-

selijo v Rusijo, mesto v Ameriko. Celo leto ni bilo miru.

„Odgovoril sem malokdaj; če sem pa odpisal komu, sem mu odsvetoval.“

„Vi torej sami mislite, da bi ne kazalo Slovincem, izseljevati se v Rusijo? Ni tukajšnja zemlja rodovitna?“

Resno mi odgovori: „Ljubo doma, kdor ga ima; boljši v domovini suh kruh, kot v tujini pečenka. Ne morem se pritoževati, da mi česa primanjkuje, imamo že toliko, da pošteno izhajamo; toda koliko sem se trudil in mučil, da sem si z delom svojih rok kaj prislužil! Tega dela ne privoščim nikomur. Ravno včeraj sem bil star 64 let, pa sem že ves siv in tudi telesne moči me že zapuščajo. Še te-le otročiče bi rad spravil h kruhu, potem pa rad umrjem.“ — Tolažil sem ga, da je še čvrst, da lahko še učka pozno starost, pa mi je odkimaval.

„Kako ste pa zašli tako daleč od domovine? Saj pred Vami ni bilo nikočar v teh krajih,“ sem ga izpraševal.

Pripovedoval mi je zgodbo svojega življenja.

„Doma sem iz Beneške Slovenije. Zibelka mi je tekla v Drenkiji pri Sv. Lenartu, blizu goriške meje. Kakor mi pišejo sorodniki, hodijo sedaj na kolodvor pri Sv. Luciji poleg Tolmina. Odtod je še dve uri pešpoti do mojega rojstnega kraja, po stezah čez hribe. V tako goratih krajih se nismo mogli preživljati. Zato sem že v mladosti začel krošnjariti. Prehodil sem Goriško, Kranjsko in Štajersko. V Ljubljani sem se mudil večkrat. Prodajal sem podobe, zrcala, glavničke, žveplenke in drugo drobnjav. Ni bilo mnogo zaslužka, godilo se mi je pa vendarle dobro; posebno podobe so mi donšale mnogo dobička. Dobro se še spominjam na Konjice; tam so mi vzeli vso krošnjo. Bil sem revež na cesti, daleč od doma, v žepu sem imel samo 27 krajcarjev.“

„Kako ste si pa pomagali v tej stiski?“ ga prekinem radovedno.

„Kupil sem si za 20 novčičev žveplenk, prodal sem jih po hišah za trikratno vsoto, in ko sem prikrošnjaril v Ljubljano, sem imel v žepu že pet goldinarjev. Ravno tedaj so prišle z Dunaja naročene podobe; hodil sem z njimi po svetu in godilo se mi je izvrstno. S Štajerskega sem priromal na Dunaj, odtod na Moravsko, v Galicijo, in sam ne vem, kdaj, sem se znašel v Varšavi. Več mesecev sem ostal med Poljaki, da sem se dobro naučil govoriti po poljski. Nekega dne zaidem med ruske vojake. Govorili so jezik, ki ga dotlej še nisem slišal; ugajal mi je, ker je prav podoben hrvaškemu. Ostal sem pri njih, da sem

se od njih naučil ruščine. Tedaj mi je bila odprta vsa Rusija. Krošnjaril sem po celi Rusiji, dokler nisem zašel v Vladikavkaz. Tukajšnja pokrajina mi je zelo ugajala, ker je tako podobna moji domovini. Na eni strani širna ravan, na drugi pa visoke gore. Kakor sem doma gledal na Alpe, gledam tukaj na Kavkaz, in kakor ima Triglav sneženo glavo, jo ima tudi Kazbek. Podnebje ni prevroče, polje, tako so mi zatrjevali, je rodovitno. Prihranil sem si nekaj denarja, krošnje sem se pa naveličal. Zemlja je bila takrat prav poceni. Od lahkoživca sem kupil veliko posestvo. Naredila sva pogodbo. Kupil sem prav ugodno, toda kaj, ko so ljudje tako malo pošteni. Prejšnji gospodar je isto posestvo malo prej prodal že drugemu. Tožili smo se; od kupljenega posestva mi je ostala samo polovica, 60 desjatin (= 65 hektarov), toda vesel sem bil, da se mi je izteklo še tako posreči. Šel sem domov v Benečijo, da sem se oženil. Rusinje ne bi maral za nobeno ceno. Katoliške vere hočem ostati sam, pa tudi moji otroci morajo biti katoliški; po ruski postavi pa bi morali biti otroci pravoslavni, če je mati pravoslavna. Privabil sem za seboj še druge rojake. Delali smo noč in dan. Zgradili smo sredi ravnine novo selo: hiše, hleve, gospodarska poslopja; zasadili smo sadne vrtove; zemljo, ki je bila dotlej pusta, smo skrbno obdelali; sedaj smo, hvala Bogu, toliko premožni, da nam ni hudega.“

„Kako že imenujete svojo naselbino?“ prekinem vnovič njegovo zgodbo.

„Italijanski hutor, tako ji pravimo. Ruska beseda ‚hutor‘ je toliko kot pristava, ‚italijansko‘ pa imenujemo naselbino, ker smo laški podaniki. Jaz sem bil sicer rojen, ko je bila Benečija še avstrijska; pozneje pa sem postal laški državljani. Naša kolonija je oddaljena odtod sedem verst, poldruho uro. Krožinkrog nas so same naselbine. Ti kraji so bili namreč svojčas zelo slabo naseljeni. Ruska vlada je dala naselnikom zemljo prav poceni ter nas je povsod podpirala; oprostila nas je večjih davkov; samo da nam ne zastara pravica, smo morali plačevati majhen zemljiški davek. Izpočetka sem plačeval za 60 desjatin 1 rubelj 20 kopejk¹, dve kopejki od desjatine; sedaj pla-

¹ 1 rubelj = 2 K 55 h; 1 rubelj = 100 kopejk; 1 desjatina = 109 arov, dober hektar.

čujem že 15 rubljev zemljiškega davka, 25 kopejk od desjatine. Kaj je to v primeri z Vašimi davki!“

„Pa bi vendar šli radi v domovino?“ ugovarjam.

„Rad bi šel, seveda. Toda ne morem, ko imam tolikšno posestvo. Lotila se me je že včasih izkušnjava, da bi vse skupaj prodal in se preselil v domovino; pa kaj bi počel doma, ko se še domačini ne morejo preživljati?“

Starejša hči nama je že davno prinesla obilno posodo čaja. Kava na Ruskem ni v navadi, čaj pa pijejo ob vsakem dnevnem času, velike množine, toda brez ruma. Skrbna hči je prinesla še skuhanih jajc, kruha in medu.

„Kar poslužite se,“ mi je prigovarjal Rutar; „kosilo je v teh krajih šele ob dveh ali treh popoldne.“

„Imate veliko družino?“ ga vprašam dalje.

„Sem drugič oženjen,“ mi pripoveduje; „z ženo in vsemi otroki nas je šestnajst. Prva žena mi je umrla pred 15 leti. Otroci prvega zakona so že vsi dorasli. Najstarejša sinova sta že samostojna kamnoseka; saj ste brali na naši tabli: mramornaja masterskaja. Dela imata toliko, da ga komaj sproti dogotavljata. Imata podružnico tudi v Pjati-gorsku, ki je najlepši kraj ob Kavkazu. Saj ste gotovo že čitali o tem mestu. Kar so Avstrijcem Karlovi vari in Opatija, kar je Lahom in Francozom Riviera, to je Rusom Pjati-gorsk, Kislovodsk, Železnovodsk in okolica. Najlepši pa je vendarle Pjati-gorsk. Žal, da danes fantov ni doma, eden je peljal vrh Kavkaza mramornat nagrobni spomenik, drugi pa je v Pjati-gorsku. Najstarejša hči, ki nama streže, je omožena; njen mož je mestni uradnik. Zet je ljubezniv, se prav dobro razumemo. Stanuje pri meni; oni-le sobi sta njegovi.“

Hči je prinesla dedu vnučka Edmunda, sedem mesecev starega; „djed“ ga je vzel v naročje in se igral z njim.

„Sin Franc pa je bogoslovec. Če Bog da srečo, v treh letih bo pel novo mašo. V Vladikavkazu še ni bilo takega dogodka. Neizrečeno bom vesel, če bo moj sin prvi tukajšnji novomašnik.“

Lice mu je žarelo veselja; videl sem, da je mož globoko veren in da odkritosrčno spoštuje duhovski stan.

(Konec.)

I. MALCZEWSKI: NA ZADNJI POSTAJI V SIBIRIJO.

ANNO DOMINI . . .

Zgodovinska novela. — Spisal Alojzij Remec.

(Dalje.)

II.

Salve — so se bleščale pred vhodom v grad nad vasjo iz kamenčkov zložene črke na tleh, svetle in rdeče, kakor da jih je na veke pobarvala kri tlačanov, ko so jih sestavljale njih žuljave roke.

Salve — so klicala svetla grajska okna, zroča po dolini na zapadno stran proti Italiji, kjer cvete večna pomlad in kjer je lepota in sreča in blaženost.

Salve — je čitala Katarina de Vacaneis z balkona, vzdihnila in naslonila glavo v belo dlan in se zamislila v daljavo.

„O Leonhard, ali si še živ, ali te je umorila tujina? Ali te je zmotilo demonsko oko Italijanke, ali kot noč črni lasje Španke? In namesto da bi opral s solzami kesanja svoj greh v svetem Rimu in bi ti San Jago v Composteli dal blagoslov na pot in odpuščanje za prelito bratsko kri — si se morda izgubil in pozabil name, ki te čakam z upom in s strahom, z radostjo in bridkostjo . . .“

Tako je šepetala, si pogladila z roko v zlato mrežico zvezane lase, iz lepih oči pa sta padli dve solzi na mrzlo kamenito ograjo. Vzela je svi-leno čipkasto rutico iz žepa, zbrisala mokre sledove z lic in se zopet zamislila.

Nove misli, ki jih je že neštokrat mislila, so se ji vzbudile v duši, spomini, ki jih je budila in morila tisočkrat, so ji objeli srce.

Dvorana. Sveče gorijo v lestencih, v velikih ogledalih ob stenah trepečejo njih plameni, v njenem srcu plava še blagoslov mlade sreče — saj sta bila takrat šele pol leta poročena. Pozno v noč je, po mizi je razlito vino, na marmornato ploščo padajo kocke. Trije bratje de Vacaneis igrajo, od vina in strasti razgreti, žarečih lic, bleščečih oči. Najmlajši, Hanibal, igra za svoj delež po očetu.

Zaman jih prosi ona, naj nehajo.

„Saj kmalu končamo . . .“ jo tolaži Leonhard, njen mož.

Kocke zarožljajo zadnjič na mizo. Vsi trije se sklonijo nadnje.

„Maledetto . . . Oba sta sleparja!“ vzroji Hanibal, ki je bil zaigral vse svoje imetje.

Ludovik, srednji brat, se smeje. Leonhard, najstarejši, pa pravi resen in temen: „Pazil bi bil . . .“

Toda že je skočil Hanibal pokonci in izdrl meč.

„Ali vidva, ali jaz!“

S tem divjim vzklikom se je vrgel nad brata.

Katarina je planila kvišku, hotela se vreči mednje, a zameglilo se ji je pred očmi, padla je brez zavesti nazaj. —

Ko se je vzbudila v svoji sobi, je bil ob nje postelji njen mož v popotni opravi.

„Adijo, draga! . . . Nisem hotel, a zgodilo se je . . .“

Ona se ga je oklenila krog vratu in zajokala.

„Nikamor ne hodi, ostani!“

„Ne morem, ne smem . . .“

Poljubil jo je, se iztrgal iz njenih rok in zbežal iz sobe.

Ko je že davno odpeketal konj z njenim možem v noč, ji je šele stara njena strežnica Margareta razodela, da leži v dvorani Hanibal mrtev, da bega Ludovik kakor brez uma po gradu.

Ukazala ga je poklicati in on ji je povedal, obupan in trepetajoč, da je Leonhard zabodel Hanibala v silobranu do smrti, da je zbežal in prepustil njemu grad in skrb zanjo, dokler se ne vrne.

„In kdaj se vrne?“ je vprašala Katarina.

„Bogvekdaj . . .“ — — —

Zdaj je teklo že šesto leto od tistega strašnega večera. Cesar je bil pomilostil Leonharda, ki se je skrival po Italiji. Pred dvema letoma je dobila Katarina zadnje izporočilo o njem. Pisal ji je, da je na poti v Rim, iskat tolažbe na grob apostolov, da pojde tudi v Compostelo na Špansko in da se vrne, ko se srce popolnoma umiri. —

Zamahnila je z roko.

„Proč, temne misli in žali spomini! Pride pomlad, marec jo že oznanuje, po poljih leži v jasnih jutrih že megla, drevje brsti . . . In ko pride maj in lepi časi, se vrne morda tudi Leonhard . . .“

Za njo so zadoneli koraki.

Obrnila se je.

Pred njo je stal svak, Ludovik de Vacaneis, se poklonil in ji poljubil roko.

„Moj poklon, milostna svakinja!“

„Ali je kaj novega? Morda pismo, morda kako izporočilo od Leonharda?“ je vprašala.

„Nič, nič, Katarina . . . Toda Vaše oči so ob-jokane . . . Čemu?“

„Ne vprašujte! Saj veste za mojo bridkost . . .“ je skoraj očitajoč odgovorila Katarina.

Sedla sta k mizi na mehke, z baržunom prevlečene stole.

„Čemu žalujete, Katarina? . . . Če bi imel Leonhard moje srce, če bi Vas kakor jaz spoštoval, cenil in . . . tega sploh ne povem . . . če bi bil sploh jaz, bi se bil vrnil že davno iz dalje. Tako pa kolovrati bogvekod . . .“

„Prosim, da govorite spoštljiveje o svojem bratu in mojem možu! . . .“ je vzkliknila Katarina.

„Nič se ne razburjajte, premilostna! Ko se Leonhard vrne, jaz pojdem. Sicer bi še rad užival blaženost Vaše bližine, vsaj oddaleč gledal v raj, ki je drugemu namenjen, a mu zanj ni mar . . . Zaman — Leonhard je moj brat in Vi ste njegova žena . . . Nad našo deželo pa se zbirajo oblaki, Benečani rožljajo z orožjem, sultan se napravlja nad Avstrijo, moj meč pa rjavi, moje srce si želi boja, viharja, smrti in groba. Ta brezmiselna topost, v kateri se morim že leta in leta, je hujša nego smrt . . .“

„Prosim, ne govorite tako . . . Čemu trubaduriti, ko se nama ne poda? . . .“ je zašepetala Katarina.

A kakor bi bil preslišal njene besede, je grof nadaljeval: „Sicer pa je morda konec bližji, nego mislimo . . . Preteklo noč je prišla kuga med naše ljudi . . .“

„Kuga? Odkod?“ je vztrepetala Katarina.

„Bog vedi, odkod . . . V krčmi ob cesti leži mrtev neki konjski prekupec in mešetar, gostilničar Vrabec je tudi umrl davi . . . Tako je povedal naš Lichtenberg, ki je sestavil zapisnik o vsem.“

„To je strašno. In kaj sedaj?“

„Izporočil sem vse v Gorico. Naj mislijo tam doli, kako in kaj! Mi pa se zapremo v grad in nihče ne bo smel ne vanj, ne iz njega. Smrti se sicer ne bojim, a rajši umrjem z mečem v roki sred sovražnikov nego vzdihujoč in vijoč se pod kruto roko nevidnega nasprotnika . . . In škoda bi bilo tudi, da bi pustil dihanje smrti do Vas, Katarina . . .“

„In vendar bo strašno življenje . . .“ je nadaljevala Katarina zamišljeno: „Zaprta v grad bomo slišali dannadan zvon, ki bo naznanjal smrt za smrtjo, grozo za grozo . . .“

„A mi bomo varni pred njo. Čez zid se ne priplazi, ob vhod postavim za stražo pisarja in par hlapcev in jim zapovem, naj nikogar ne puste na streljaj blizu. Če bi kdo ne poslušal, naj streljajo! Zunaj naj pa žanje smrt, kakor hoče! Kašče

so polne, klet tudi, v vodnjaku je dovolj vode — živeli bomo in čakali boljših časov . . .“

„Vkljub vsemu temu slutim težko, bridko bodočnost.“

„Ne bojte se, Katarina! Prepodite vse zle misli!“

„Kako bi mogla to storiti, ko bo krož nas vsepovsod gospodarila smrt! Tudi kmetje so ljudje!“

„Seveda . . . Škoda je vsakega, ki ga kuga pobere. Ne bo več robotal in na pomlad zastane vse delo. Toda predruščiti se ne da . . .“

Skomizgnil je z rameni, poljubil grofici roko in odšel.

Zunaj se je večerilo, tudi Katarini je legal v dušo težek mrak.

* * *

Črna smrt je razprostrla nad vasjo svoje ledene peroti. Ljudje so umirali na čudne načine. Ta se je stresel, prevzela ga je slabost, legel je in brez trpljenja, pokojno, vdano zaspal na veke. Drugi je začel blazneti na cesti, kolovratil je kakor pijan domov, nikogar ni več poznal, trepetal je pred prikaznimi in pošastmi, ki jih ni nihče drugi videl nego on sam, divjal od bolečin in po dolgem, ljutem boju storil strašno, mučno smrt.

Ljudstvo je trepetalo pred neznano morilko, ki je zbiral nenapovedana po bliskovo svoje žrtve med starimi in mladimi, bogatini in reveži.

Le Rok Križaj se smrti ni bal.

Obhajal je zdrav in vesel že četrto sedmino Vrabčeve smrti in svojega gospodarstva v krčmi ob cesti.

Pogrebem, ki so bili spravili Vrabca in Velikonjo, je bil dal vsakemu cekin, pri njem je bilo zavetišče vseh malopridnežev in vseh tistih, ki so obupali nad življenjem in v veseljačenju in pijanosti pričakovali, kdaj pride vrsta nanje, da jih pobere kuga.

Križaj je hodil semintja, na glavi je imel Vrabčevo čepico, krož telesa njegov predpasnik, pod njim debelo mošnjo denarja.

„Pijte in jejte, prijatelji!“ je zakričal včasih med šumečo množico. „Zakaj veliki dnevi so prišli, dnevi plačila in povračila. Rok Križaj, potepuh in malopridnež, poravnava dolgove rajnega Martina Vrabca. Vsak vinar, ki ga je on ukradel in prisleparil, povrnem . . .“

„Kako boš povračeval? Saj vedno to praviš — a le vino točiš napol zastonj . . .“ se je zasmejal nekdo izza mize.

„Kaj ti je Vrabec vzel?“ je zagrmel Križaj.

„Hišo in grunt sem zapil, pa me je pritem desetkrat osleparil . . .“

„Koliko je bilo vredno?“

„Sto cekinov.“

In zgodilo se je čudo. Križaj je naštel razcapanemu človeku sto svetlih pravih cekinov.

„Tako, glej, da tudi teh ne zapiješ!“

„Bog ti povrni, Rok!“ je vzkliknil tisti človek, zavezal denar v cunjo in zbežal iz družbe.

Pristopil je drugi, tretji, četrti in vsakdo povedal, za koliko ga je Vrabec osleparil. In Rok je štel cekine, množica pa se je čudila.

Prišli so tudi kmetje iz vasi in strme gledali to prečudno komedijo.

„Križaj, slaba se ti bo godila, če izve gosposka, kaj uganjaš!“ ga je svaril župan, majhen, star možakar.

„Kaj bo gosposka?“ je zakričala vesela družba. „Grad je zaprt in človek še blizu ne sme. Iz lukenj ob vhodu mole puške in pisar kriči, da ukaže streljati, če le koga ugleda. Gosposke ni več . . .“

„Včeraj je prišel neki človek iz Gorice vprašat, kaj je z nami . . .“ je pripovedoval Križaj. „Pa kaj menite, da je prišel v hišo? Tam na cesti je stal, na obrazu je imel krinko in mesto nosa velik kljun, da sem s težavo razumel, kaj hoče. Jaz sem stal lepo na praču, on pa je pisal tam sredi ceste, in ko sva končala, je bežal kakor bi ga veter nesel.“

„Kaj pa je hotel?“ je vprašal župan.

„Po Vas je vprašal, pa sem mu dejal, da sem jaz župan. Lepo sva se pomenila in verjel mi je tudi vse . . .“ se je smejal Križaj.

„O ti nevernik, brezbožnik!“ se je jezil župan. „V teh bridkih časih si zopet prišel med nas, izkušnjavec . . .“

„Ne jezite se, oče župan! Če želite merico vina, Vam ga dam zastonj!“

Oče župan pa je pljunil predse in odšel.

„Pijmo in veselimo se sami! Smrt pride in ne izbira, koga naj vzame. Danes si zdrav in vesel, a kihneš, mraz te strese in zvečer boš že mrtev in črn . . . Pijte in veselite se, danes živite, jutri ne boste več!“

Tako se je smejal Križaj in njegov smeh se je slišal, kakor bi se sam vrag rogal in režal.

Vas okrog pa je bila tiha, žalostna, mrtva . . .

Skoraj vsako uro je zvonil srednji zvon. Grobar je kopal velike grobove. Kar jih je kuga čez dan vzela, so jih zvečer skupaj pokopali. Pogrebcev ni bilo, le župnik je molil ob jami z otožnim tihim glasom, grobar je mrmral, mežnar vzdihoval.

Prišel je večer, solnce se je pomaknilo vse krvavo za daljne megle, s polja so se vračale vrane proti gozdu, po dolini so plavale sence kakor pošasti.

Po vasi so zamigljale motne luči. Ljudje so molili rožni venec in se priporočali svetemu Roku.

Kjer so imeli bolnika, so bili zbrani vsi krog njegove postelje in mu priporočali dušo, kajti vedeli so, da ne ozdravi več, kogar si je izbrala črna smrt.

Vzbudile so se zvezde na nebu in gledale kakor solzne oči na dolino in na žalost v njej.

Tam daleč po cesti pa je romal popotnik.

Vse blažene in pokojne so bile njegove misli, v duši je gorel še sijaj Italije in lepota Španske. In bilo mu je kakor bolniku, ki je šel bolan na božjo pot in se vrača zdrav, ker ga je ozdravilo nebo. Tuj in nepoznan se je vračal v domovino in čim bliže je bil domu, tem veselejše je bilo srce. Ali se ni bila Gorica praznično oblekla na čast njegovemu prihodu? Ali ni zanj donelo zvonjenje iz vseh cerkva v pozdrav? Tako se je vpraševal, ko je korakal po prašni cesti popoldne proti mestu, ki ga je pozdravljalo vse ozaljšano in pozlačeno z večernim solncem. A varal se je — izvedel je, da bo drugi dan procesija, da bi Bog odvrnil od mesta kugo, ki se je počasi, a gotovo bližala po Vipavski dolini.

On pa se ni ustrašil. Romal je dalje, še tisto noč je hotel potrkati na domača vrata, ubog in neznan kakor berač, ki prosi prenočišča. Pridejo mu odpret in nihče ne bo poznal več njega, ki se vrača kot izpokornik v raševini, a je gospodar lepega doma, žlahten brat žlahtnega brata, plemenit mož plemenite žene.

— O Katarina, kako me sprejmeš in objameš po dolgih letih, ko me spoznaš! — In ti, Ludovik, ali se ne boš sramoval, da sem prišel tako ubog in raztrgan nazaj? — Pa zasije jutro in dan, ko konča moja pokora, oblečem se v žamet in opasem svoj meč in v dvorani, kjer se je zgodil greh, se objamemo in bomo slavili praznik odpuščanja. Saj bi bile solze pokore že izbrisale sledove krvi, ki jo je nehote prelil moj meč . . . —

V takih mislih je dospel popotnik do vasi.

— Bogve, kako je v teh krajih, kaj se je vse zgodilo, kar sem bil jaz po svetu? — se je nenadoma vprašal.

Niti mislil ni nikdar doslej, da bi se bilo kaj predručilo, da bi ga ne čakala žena in brat kakor prvi dan, ko ju je bil zapustil.

Nenadoma mu je legla tesnoba na srce, koraki, prej jadrni in mladeniški, so postali počasni, trudni, kakor bi šel starec po cesti in bi ga bila napadla slabost.

Čudno žalostna je bila vas, nekje je zategnjeno tulil pes, oblaki so se motali med zvezdami, vse luči ob cesti so bile že ugasnile.

— Saj mori tukaj črna smrt in ob žalostnem času se vračam, zato ni čudno, da je vse tako ... — se je izkušal potolažiti.

A nenadoma ga je prevzel strah.

Morda pa je prestopila kuga tudi grajski prag, morda leži Katarina že v grobu in brat se bori s smrtjo? Ali pa sta zbežala bogvekam pred boleznijo in je grad zapuščen, zaprt? In mesto ljubečih rok ga sprejme žalost in bridkost in sence smrti?

V gostilni ob cesti je bila še luč. Vesela družina se je bila porazgubila, le Rok Križaj je smrčal za mizo. Pozni popotnik ga je videl skoz okno in potrkal na vrata.

Rok se je vzbudil in šel odpirat.

„Kdo si?“ je pozdravil in posvetil neznancu v obraz.

„Dober človek, romar, potreben okrepčila ...“ je odgovoril prišlec.

„Slab čas prihajaš in čuden popotnik si, da hodiš po svetu zdaj, ko mori kuga naokrog. Bogve, kdo si, zato idi naprej in vrag za tabo in pred tabo! Nimam prostora in vino točim le v svojo zabavo ...“ je mrmral Križaj.

„Saj pojdem še nocoj dalje ... Samo dovoli, da se odpočijem in izpijem merico vina. Dolga pot, slaba vest, zato se me usmili, prijatelj!“ je prosil popotnik.

„No, naj bo! ... Dolgo te pa ne obdržim, zakaj spat se mi mudi ...“ se je dal preprostiti Križaj, prinesel merico vina in sedel nasproti gostu.

„Ali je že dolgo bolezen v vasi?“ je vprašal popotnik, ko je pokusil vino.

„Dolgo. Mesec dni že ...“ je odgovoril Križaj.

„Ali je že mnogo ljudi pomrlo?“

„Vse polno. Skoraj v vsaki hiši kdo.“

„Kako se pa varujete bolezni?“

„Kako? ... Vrag vedi, kako ... Bolezen je bolezen, prime in umori človeka, če sedi za pečjo, ali pa če hodi okrog. Kresove žgejo po poljih, da dim in ogenj preženeta strupeni zrak, ki dela kugo, kakor pravijo učeni ljudje ... Pa vse skupaj ne pomaga nič.“

„Kaj pa gosposka?“ je vprašal popotnik pozorno.

„Kaj jaz vem, kaj misli in dela ...“ je oprezno odgovoril Križaj. „Saj je ni blizu in je tudi ne bo, dokler je nevarnost ...“

„A grof? Ali ga ni v vasi?“

„Za grofa ne vem. Kdo bi v teh časih mislil na take ljudi ...“ je leno govoril Križaj, zazeהל in mežikal z očmi.

„Ali je na gradu?“

„Kje pa naj bi bil? Jaz vsaj ne vem, da bi bil kam šel.“

„Ni li na gradu še nihče umrl?“

„Doslej ni bilo slišati ... Saj so dobro zaprti.“

Neznanec je nehal izpraševati, izpil počasi vino, plačal in se poslovil.

Križaj pa je mrmral sam s seboj za njim: „Če me oči ne slepe, je to sam grof z grada, o katerem so ljudje pravili, da je brata ubil in šel prosit papeža v Rim za odvezo. Slabo je oblečen, divja brada mu raste, nemara bi grajske rad presenetil. Vrag razumi to gosposko, toda vesel sem, da mi je šel izpod strehe. Zdaj nemara vse izvoha po vasi, kako je, potem bo pa sodil. Toda Križaja ne bo več, o pravem času zapusti gnezdo in se izgubi v daljni svet ...“ (Konec.)

MISEL NANJ.

Zložil I. Mohorov.

V dnu srca, v dnu duše moje
kakor solnca žar gori;
kadar strastne bijem boje,
misel Nate me krepi.

Mislim v zarji Te ognjeni,
mislim v rosi Te mrakov,
mislim v divjem Te plameni,
mislim v cvetju Te vrtov.

Misel Nate vir mi petja,
ko duha objemlje noč;
knjiža mi je razodetja,
slušam jo psalmist pojoč.

Bajna struna ... Ktera roka
dahni vanjo govoric? —
O, da mi je vest otroka,
in junaštvo mučenic!

Simfonije, svet vrteče,
večen v njih motiv drhti:
„Zbudil mrtve sem trohneče,
v vek grobovi so mrtvi!“

Slavci drobni pesem znajo,
ki o src bridkosti mre;
peval bom od slavčje slajo,
ko moj duh Te doume ...

ČRNOŠOLEC.

Novela. — Spisal dr. Ivo Česnik.

III.

(Konec.)

Zvečerilo se je že, ko je prišel Štefan domov. Mati je kuhala večerjo in zamišljeno zrla v ogenj, ustnice so se ji premikale. Molila je mati Barba, molila vedno, kadar je bila sama. Danes je pa še posebno molila za sina.

„Dober večer, mati!“

„Bog daj, Štefan! Kod si hodil tako dolgo? Nemara si bil v mlinu?“

„Ne, bil sem v Grižah in v gozdu.“

„Prav je, da nisi bil doli! Doma bodi, Štefan, in premišljaj in moli — in še se vrneš . . . O sin moj! Glej, zapustil si pravo pot, da storiš nesrečno mene, logarja, njo in sebe . . . Vrní se. Glej, umirajočega očeta poslednja volja je bila . . . Ti je nisi čul, Štefan, ker si bil daleč tam doli v Ljubljani. A meni jo je izporočil in jaz ti jo ponovim nocoj, ker si že davno pozabil nanjo. Vidiš, tako je bilo. Oče je držal že svečo v rokah, oči je imel zaprte, redki dihi so mu še prihajali iz prsi. Klečali smo ob njegovi postelji in molili litanije vseh svetnikov. Tedaj je odprl nagloma veke in me poklical. S slabim glasom je dejal: Moja zadnja želja je, da je Štefan mašnik, da moli zame! In čez hip je zaspal za večno. Misli na njegove besede, Štefan! — Jutri pojdem na Brezje in Sv. Višarje, da ti Mati božja zopet vrne pravo pamet. In uslišana bom, gotovo bom uslišana.“

„Mati, truden sem! Lahko noč!“ je rekel Štefan in odšel v čumnato. Tam je legel na posteljo, a dasi je bil duševno in telesno utrujen, ni mogel zaspati. Mučile so ga grenke in nadležne misli. Očetova poslednja želja je bila! A on ni poklican. Grešil bi, če bi se vrnil v izvoljene vrste. Morebiti pa je poklican, le prevelika sebičnost mu brani, da bi udaril kot titan ob zemljo in vzkliknil: Hočem! Cilko ljubi; ljubi jo tudi Robert, morda še veliko bolj. Robert, Robert, zakaj se je tako zgodilo? Zakaj se nisem vrnil prvo minuto, ko sem izvedel za tvojo veliko ljubezen? Zakaj sem vznemiril Cilko, zakaj razžalostil mater, to dobro mater! A zdaj ni več poti nazaj —

Šele pozno je zaspal in se zbudil drugo jutro, ko je stopila k njemu mati, napravljena v črno obleko in z veliko culo v roki.

„Zdaj grem. Varuj medtem skrbno dom in čuvaj se greha!“

„Kdaj se vrnete, mati?“

„Čez teden dni.“

In je šla mati Barba na Brezje, šla na Svete Višarje, iz ljubezni do sina je šla, ker je mislila, da bo nesrečen, če se ne vrne. Po kolenih je hodila okrog Marijinih oltarjev, vse molitve je premolila, na mrzlih tleh v cerkvi je spala. „O Marija, pribežališče ubogih in zatiranih, svetla zvezda upajočih, vratarica prosečih, usmili se me! Moj sin, Štefan, je odšel iz varnega zavetja in se hoče vreči v vrtinec življenjskega viharja. Pelji ga ti nazaj v samoto! Usliši me, mogočna Gospa, dobrotljiva in trpeča Mati. Tvoje srce je prebodlo sedem mečev žalosti. Reši mi sina! Češčena Marija — — —“

Tako je molila. In zdelo se ji je, da je Marija priklonila svojo glavo in se ji nasmehnila z blaženim rajskim nasmehom. V srcu je čutila lahko in prepričana je bila, da bo uslišana.

Prehladila se je tiste dni in začutila v prsih veliko boleost, da je komaj hodila po dolgih belih cestah proti domu. Doma je pa legla; prišla se je je pljučnica.

Stregla ji je sestra, stregel ji je Štefan in pogosto jokal ob njeni postelji, ker je ljubil mater, najbolj ljubil izmed vseh bitij na širni zemlji.

„Nič ne jokaj, Štefan! Rada umrem, da se le ti vrneš.“

Neprijetne so bile te besede za občutljivo sinovo srce.

„Ne umrjete, mati, ne! Ne smete umreti.“

„A če umrjem, Štefan, izpolni željo rajnega očeta! Misli name, ki sem te v bolečinah rodila, čula pri tebi v detinstvu, ti stregla ob vsaki bolezni, ki ti hočem le srečo!“

Bolnica je težko dihala in molila, jagode so neprestano polzele med prsti in ustnice so se v bolezni premikale in pogovarjale z Bogom.

Prišlo je hujše. Starko je jel zapuščati spomin in v glavi se ji je bledlo.

Tedaj jo je obiskala Cilka. Izprošiti je hotela blagoslova sebi in Štefanu. Mati Barba jo je gledala, Cilka je pa stala boječe poleg postelje, in Štefan je na drugi strani ob vzglavju motril bolnico s prosečim pogledom. Zaplamtele so tedaj starki upadle oči, ozrla se je na dekle in na sina, se vzravнала pokonci in mahala z rokami.

„Proč, proč odtod! Ti si kriva. Ti si kriva sramote in trpljenja mojega. Proklinjam te. Ne, ne, on se vrne . . . Če ne, tudi on — proklet!“

Dekle je trepetalo ob teh strašnih besedah in Štefan se je tresel, mati Barba pa je padla v nezavest. Nesrečni sin jo je budil, budilo jo je ubogo dekle, zmivala sta jo z vodo, a Barba je ležala kot mrtva. Prihitela je njena sestra in jo dramila in klicala. Mati se je prebudila, a neprestano bledla, klicala Štefana, mahala z rokami in hotela vstati, pa ni mogla. Ko ji je sin obrisal potno čelo, ga je gledala z velikimi očmi, a ga ni poznala.

„Cilka, pojdi domov!“ je šepnil Štefan.

„Ti si potreben spanja, Štefan. Toliko noči že bdiš in le redko zapreš oči za kratek čas.“

„Dekle moje, ljubezen do matere je velika in preмага vso utrujenost.“

Cilka ga je pogledala z žalostjo in odšla. Tudi Štefan je odšel na vrt, sedel na klop in se zatopil v žalost. Ni dolgo premišljal svojih grenkosti, ko ga je vzbudil Groga z odurnim, neprijetnim glasom.

„Dober dan, črnošolec! Kaj si tako zamišljen? Ali te peče vest?“

Stopil je k Štefanu in ga motril s svojimi skeletnimi očmi. Z eno roko je držal kopačo, z drugo se je naslonil na plot in se smejal s tistim prezirljivim izrazom na ustih, ki je znak sovraštva.

„Groga, pojdi po svojih opravkih!“

„A, a, ali si tako rad sam? Ljudje pravijo, da si brezverec, zapisan hudiču. V cerkev prideš zadnji, iz nje greš prvi. Ali se to spodobi? Pravijo, da si ti kriv materine bolezni. Zakaj si ušel iz črne šole. Ljubezen te je gnala, pa Cilke ne dobiš, naak. Moja bo, moja!“

„Groga, ne laži!“

„Govorim, kar sem slišal, haha!“

„Ne reži se!“

„Haha, ali te peče vest, ker si mater pripravil na smrtno posteljo!“

„Izgubi se, sicer —“

Štefan je vstal in mu zapretil.

Groga je skočil čez plot in zbežal po vasi.

Štefan je pogledal vso lepo dolino, blagoslovljeno in rodovitno kot paradiž in mislil na norčeve besede. Saj ni mogoče, da bi bili ljudje tako zlobni. Nikoli jim ni storil ničesar žalega; če ga je kdo vprašal za svet, mu je vselej rad postregel, prijazen je bil z ljudmi, kolikor je mogel. Seveda črnošolec je, in tega se je zavedal in vedel je, da ga gledajo postrani in zmigujejo z rameni. Zato se jih je zadnji čas izogibal, hodil svoja pota in ljubil samoto. In krstili so ga za

brezverca in mu navalili na rame krivdo, ki je ne prenese mirno najhladnokrvnejši hudodelec.

„Morda pa ni res, in si je norec izmislil, ker me sovraži. Ne! Preneumen je, da bi si izmislil. Pogosto sem čutil poglede ljudi, ko sem šel skož vas. Šepetali so si in kazali za meno. — A naj blebetajo, kar se jim ljubi! Ne briga me! Mati mi je zdaj vse, mati!“

Pri tej misli se je zgani in urno izginil v hišo in stopil v bolničino sobo.

Materi Barbi se je še vedno mešalo. Molila je, se jezila, vpila in klicala Štefana, odganjala od sebe Cilko. Zdajnzdaj jo je zgrabil grozen strah, da je trepetalo suho, uvelo telo in so punčice v veliki grozi iskale nečesa neznanega.

Tako je prišla polagoma noč, grozna in strašna noč. Marjeta, bolničina sestra, je dala Barbi zdravila; potem je odšla in ukazala Štefanu, naj jo pokliče, če bi bilo hujše. Črnošolec je ostal sam. Sedel je ob materinem vzglavju nepremično kot kip in ji brisal pot raz čelo. Na mizi je brlela medla svetilka in obsevala svete slike po sobi in zastore pri nizkih oknih.

Na vasi je zapiskala piščalka, v laгодnem vetru so se zgibale drevesne veje, ob gozdu je skovikala sova. Štefan jo je čul in prišla mu je na misel smrt. Ali že ne stoji poleg postelje, da zamahne s koso, da upihne luč življenja materi?

Zdrznil se je in plašno pogledal bolnico, ki je nemirno dihala in vzdihovala.

Čuj, ali ni nekdo potrkal na okno? Smrt!

— Smrt, stoj! Prizanesi materi! Kar hočeš, ti storim, le ne pokosi je, da ne navališ na mojo dušo velike krivde.

A ni bila smrt. Štefanov oče je potrkal in stopil skož okno v sobo. Morda je prišel naznanit svoji ženi zadnjo uro? Ne! Štefana je prišel obiskat. Sedel je na stol ob vznožju postelje in zrl nepremično v sina.

„— Dober večer, Štefan!“

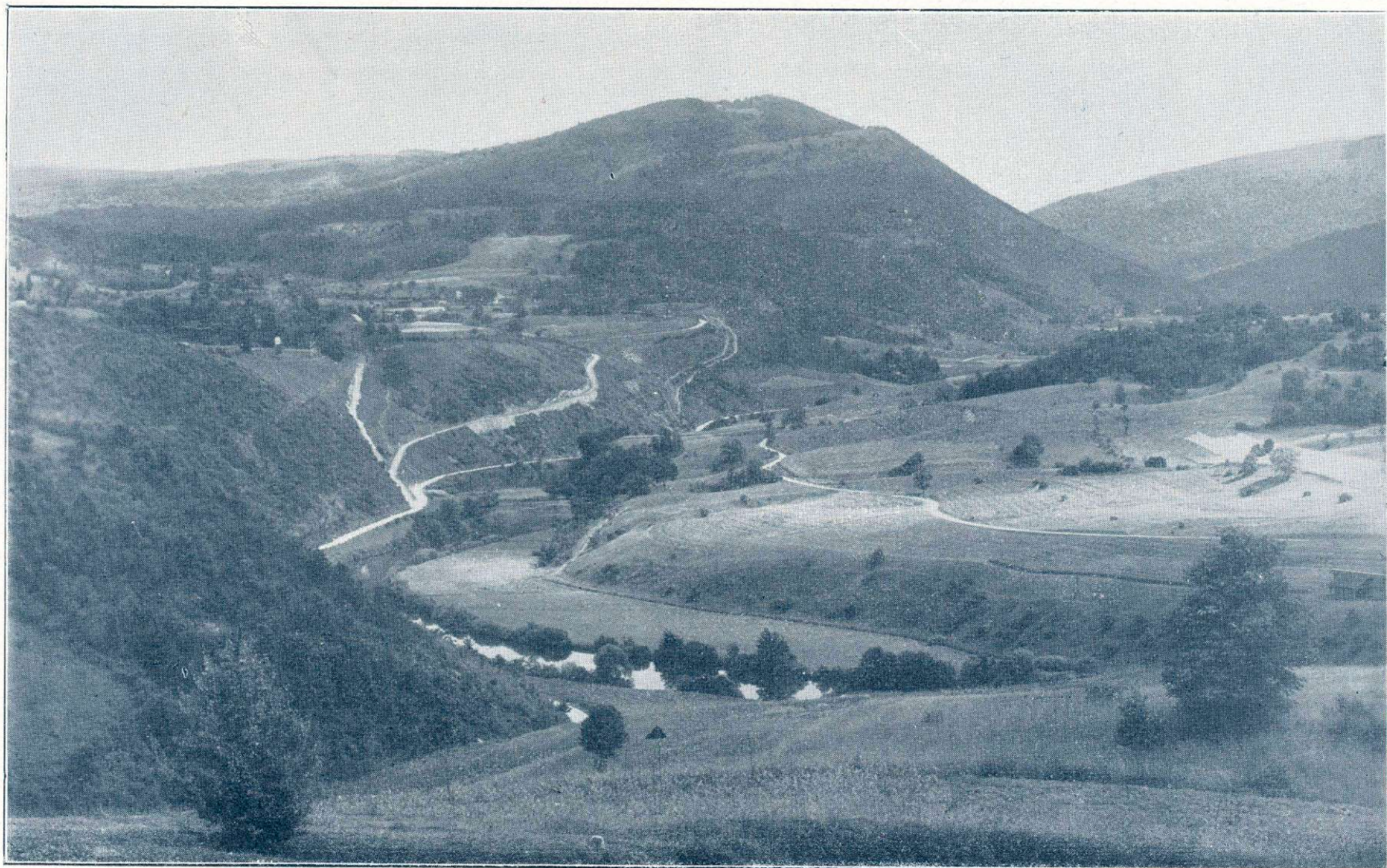
Črnošolec je trepetal ob tem glasu in s strahom odgovoril: „Dober večer, oče!“

„— Ne boj se me, sin! Obiščem te kot prijatelj. — Kako se ti godi?“

„Slabo, oče! Mati umira.“

„— Vem, Štefan. A prišel nisem radi matere, radi tebe sem tu.“

In govoril mu je dolgo, nemara eno uro, morda dve, tri. Pokazal mu je pot svojega življenja in trpljenja, potne kaplje, prelite zanj, prečute noči, upognjeni hrbet, plešasto glavo, suhe, uvele roke. In nazadnje je vzdignil palec svoje roke in rekel: „— Zakaj sem te dal v šole? Zakaj sem garal in stradal? Štefan, vrni se, da moliš zame! Poglej

NOVA CESTA Z AJDOVCA NA DVOR IN ŽUŽEMBERK (FOT. ERJAVEC).

mater in se odloči!" Roka je omahnila, pogled je splaval na bolnico, od nje nazaj na sina, in oče je naglo vstal in izginil za zastorom pri oknu tako tiho, kot je prišel. — —

V sobi je vladal velik mir. Motilo ga je le votlo bolničino hropenje. Ura je enakomerno tik-takala, luč je brlela kot neka zlokobna moč, ki hrani v sebi čuda. Štefan je pridržaval sapo in zrl neprestano v zastor, za katerim je izginil oče.

„Strašna noč! Bog se me usmili!" je vzdihnil Štefan.

Cin, cin! je zabrnela šipa. Smrt!

V groznem trepetu je zrl na okno, lasje so mu vstajali pokonci.

„Smrt, prizanesi ji, ohrani jo!"

A ni bila smrt. Groga je vstopil izza zastora, se smejal in sedel ob vznožju. Štefan se je za trenutek oddahnil.

„Dober večer! Kako se ti godi, črnošolec!"

„Čemu vprašaš? Slabo."

In ponovil je vse zbadljivke, ki jih je govoril čez dan na vrtu, o brezverstvu, vragu in o krivdi materine bolezni. Črnošolec ga je gonil proč, vpil nad njim, mu pretil z volkodlakom, moro. Norec se mu je režal s škilečimi očmi, privzdigoval velike lopataste roke in se tolkel po kolenih.

„Saj pojdem, saj pojdem! Ti pa glej na svojo krivdo, haha, falot," je po dolgem obotavljanju dejal in odšel.

„Hvala Bogu, rešil sem se ga!"

Komaj je zašepetal te besede, so iznova zašklepetale šipe. Smrt!

Roke so krčevito prijele druga drugo, punčice so se v strahu svetile.

„Ne ubij mi matere, smrt! Vzemi rajši mene!"

A ni prišla smrt, logar Robert je vstopil povešene glave, žalostnih oči in sedel ob vznožju.

Štefan je svobodneje dihal in motril prijatelja in ga vprašal, kaj hoče.

„Moja shujšana lica, s katerih je izginila rdečica, ti pričajo o moji bolezni. O njej sem ti prišel tožit, o nočeh brez spanja, o tožnih pohodih po gozdu."

Dolga je bila povest o križani nesrečni ljubezni, o solzah, o srčnem boju, gorju in bridkosti.

Cin, cin! Kdo zopet trka? Ali nocoj ne bo miru? Smrt!

„Smrt, ne vzemi mi je! Stoj, smrt!"

A smrt ni več čakala. Mogočno je stopila v sobo, koščena in grozeča, z votlimi očmi. Njena glava je segala do stropa, njena levica do tal, v desnici je držala koso.

Štefan je padel na kolena in jecal:

„Prosim te, prizanesi, prizanesi! Kar hočeš, storim, le krivde ne navali na mojo dušo, krivde materine smrti!

„Odpovej se Cilki!“

Okno je zašklepetalo, v sobo je stopila Cilka, neizmerno lepa kot angel, cvetoča kot roža. Prav tik Štefana se je postavila, da je pil opojni duh njenih ustnic, da je gledal njene čarobne oči, njen stas.

„Smrt, kaj zahtevaš od mene! Ne morem.“

„Tedaj sva zgovorjena.“

Zamahnila je, da z ostro nabrušeno koso pretrga materi nit življenja. Štefan je pogledal mater, svojo drago mater, ki je toliko pretrpela zanj, planil kvišku in zgrabil smrt za roko.

„Smrt, zahtevaj! Vse storim, da le mati ozdravi.“

„Na kolena pred Madono! Obljubi, da se odpoveš Cilki in se vrneš v samoto, če ozdravi mati.“

In Štefan je pokleknil in storil obljubo odpovedi. Dolgo je klečal in molil, in ko je vstal, ni bilo smrti nikjer. Ob postelji sta stala Robert in Cilka, roko v roki smehljajočih se obrazov. Takrat se je rodil v črnošolčevi duši odgovor na nikdar odgovorjeno vprašanje o sreči: Srečo nosi v srcu, kdor druge osrečuje iz nesebične, velike ljubezni.

Odšla sta tudi Robert in Cilka, Štefan je pa sedel ob vzglavju in čul, gledal nepremično na bolnico in molil.

Proti jutru se je bolnica umirila, globoki in nepravilni dihi so izgubili vso težo, ki je kot môra ležala na njenih prsih, oči so se zagledale v strop, roke so ležale lahno na odeji in držale med prsti debeli, črni molek.

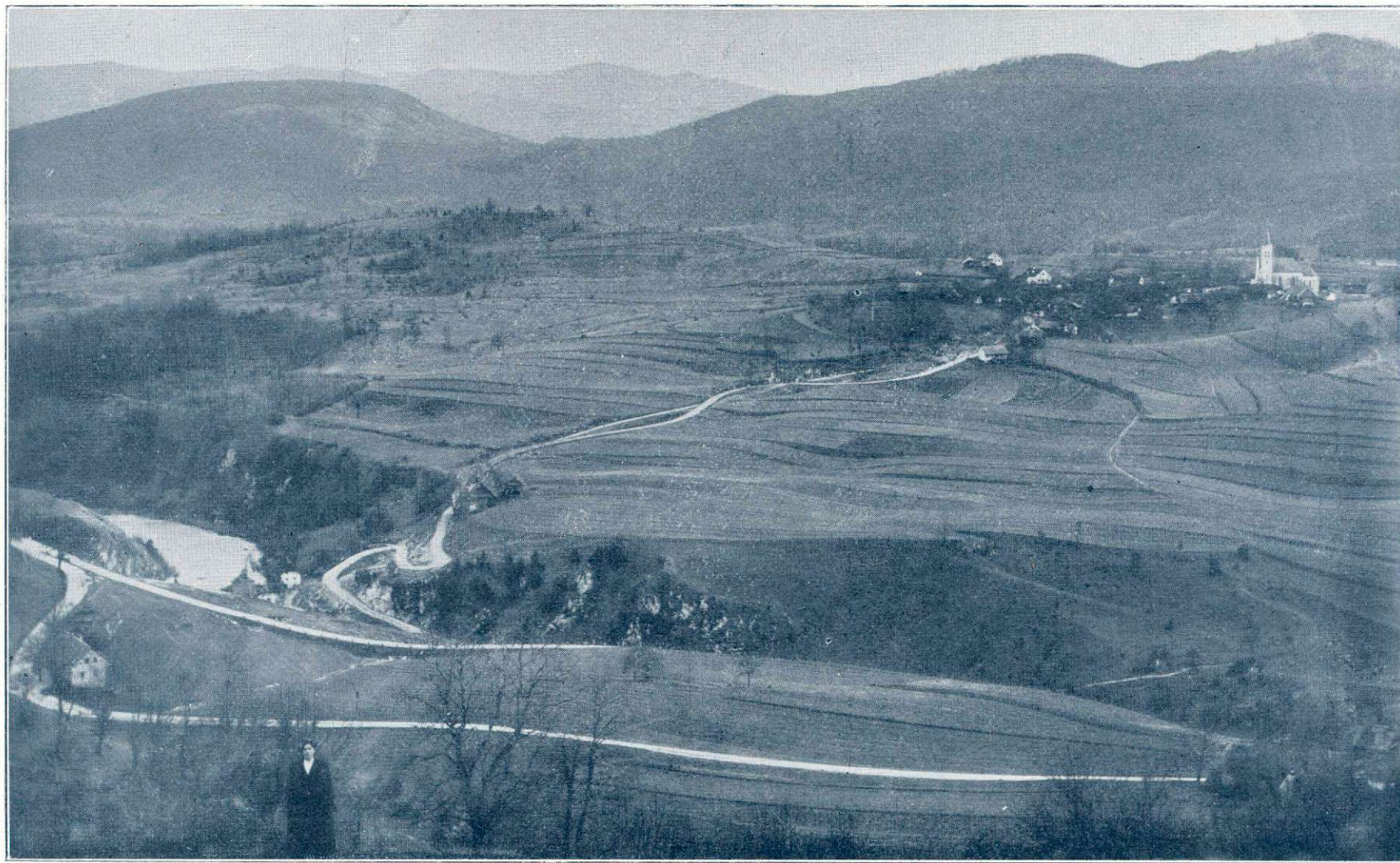
„Štefan, čutim, da sem boljša. Bledlo se mi je in ne vem, kaj sem govorila v teh trenutkih. Ali ni bila Cilka ob moji postelji, ali se nisem razsrdila in vaju preklela? Toda ne smem vaju preklinjati, blagoslavljati vaju moram. Veliko upanje imam, da se vrneš, Štefan. A če se tudi ne vrneš, — božja volja naj se zgodi! — če vzameš Cilko, naj bo moj blagoslov z vama! Dasi mi poka srce od žalosti, vendar ne smem drugače, ker sem mati.“

„Mati, odpovedal sem se svetu, če Vi ozdravite. In zdravje se Vam vrača, zato se vrnem —“

„Ah, sin moj, hvala Bogu, hvala Bogu!“

Štefan je pokleknil ob njeno vzglavje in med solzami poljubljal uveliki roki, mati je pa glasno ihtela veselja.

Prvi žarki majevega solnca so plesali po vrhovih gora, vsepovsod zunaj se je vzbujalo novo življenje.

ŠMIHEL PRI ŽUŽEMBERKU Z NOVO CESTO (FOT. ERJAVEC).

IV.

Čez teden dni je mati Barba toliko okrevala, da je vstala in ležala na solnce. Štefan je bil tega neizmerno vesel in komaj je čakal, da docela ozdravi. Zdaj je imel cilj jasno pred očmi: samota. Morda pridejo bridkosti, trpljenje, duševne boli. Toda treba bo, da si zasluži z njimi novo srečo, srčni mir, treba bo milosti, in nebo mu jo dobrotljivo nakloni kot kraljevemu pevcu Davidu in tisočem prosečih, znabiti že obupajočih.

Pripravil se je za vrnitev, le materina slabost ga je še zadrževala. Na Cilko je mislil kot na drago, ljubo bitje, katerega se ne smejo več dotakniti njegove želje, ki je daleč, daleč od njega, skrito v čarobnem vrtu, pred katerim stoji angel kerubin z ognjenim mečem, da brani vhod vanj. Štefan je zdaj to razumel. Vedel je pa tudi, da nekemu drugemu srce poka radi nesrečne ljubezni. Popraviti je hotel pred odhodom, kar je zagrešil, z lepimi, obzirnimi besedami je hotel razodeti Cilki svojo odpoved in njen vzrok, z radostnim pozdravom nesti zdravilo prijatelju Robertu.

V začetku junija se je nekega popoldne napotil k Robertu. V roke je vzel v črno platno vezano knjigo in odšel skoz gozd. Bil je vroč dan, tuintam se je prikazal na nebu siv oblak in ljudje so ugibali, da bo pred večerom grmel. Zato je tudi mati Barba svetovala sinu, naj opusti pot za danes. A on ni bil boječe narave in ni skočil pred vsakim martinčkovim šumom v stran. Zato je šel.

Logarja ni dobil doma. Rezika je sedela pod lipo pred kočo, ki je bila vsa ovita v zeleno drevje, in šivala. Velik prepeličar je ležal ob njenih nogah in lajal, ko je prišel Štefan okrog vogla. Zelo, zelo se je začudila, ko je ugledala pred seboj črnošolca s palico v eni, s knjigo v drugi roki.

„Dober dan, Rezika! Ali je doma Robert?“ Podal ji je roko, ki jo je nerada stisnila.

„Ne, ni ga doma, gospod Štefan!“

„Pusti, pusti, Rezika tistega gospoda! — Kdaj pa pride?“

„Ne vem. Pred večerom gotovo ne. Štirinajst dni sem je podoben obstreljeni zveri. Zjutraj odide, opoldne se prikaže za malo trenutkov in izgine zopet do večera. Saj Vam je znano, zakaj se je tako izpremenil!“ je pikro odgovorila Rezika, da so ji rdela lica.

Štefan je sedel na klop pred okno, kjer so cveteli nageljni, in gledal dekletu naravnost v obraz.

„Povej mi, Rezika, kar imaš na srcu! Povej mi, kako je Robertu!“

„Rekla sem, da ne dobro. Lica, prej žareča, zdrava, mu blede, oči, prej predrzne kot sokolov polet, uprte v božji svet, strme žalostno v tla in so pogosto objokane. In duša, kako trpi! Zbudim se včasih v noči in čujem vzdih. Robert se premetava po postelji, ker ne more spati; vstane, gre k oknu in gleda na gozd, kjer sije luna. Tudi jaz trpim z njim. Še nikoli nisem ljubila, nesrečno celo ne, ali zdi se mi, da mora biti to nekaj groznega. Rada bi mu pomogla, pa mu ne morem. — Zakaj ste napravili vse to! Da ukradete Robertu njegovo ljubezen! Zakaj ste naredili materi tako žalost in sramoto? Ali ste Vi sin?“

Reziki so kar plamtele oči, ko je govorila, in Štefan je ni niti poizkusil prekiniti.

„Nisem tak, kot me sodiš. Rezika. Glej —“

„Kakšen pa! Človeka sodimo po dejanjih. In Vaša dejanja so taka, kakor jih opravljajo tatje . . .“

„Kmalu predrugačiš svoje mnenje, Rezika. Prosim te, reci bratu, naj pride jutri ali pojutrišnjem k meni. Povedati mu imam nekaj posebnega. Zdaj pa zbogom!“

Štefan je vstal in odšel; prepeličar je tudi zdaj renčal nad njim.

„Mudi se Vam, kajne,“ je še pripomnila pikro Rezika? „Bojite se, da Vam naštejemo še ostale grehe! Le pojdite, le! Saj se še vidiva. Bratu že povem in mu odsvetujem, da bi hodil k takemu prijatelju.“

Štefan je stopal naglo, ker so se jeli na nebu kopičiti veliki, sivi oblaki. Težko mu je bilo, da ga je Rezika tako obsodila. Iz srca ji bo žal, ko izve o njegovi odpovedi, in tisočkrat ga bo prosila odpuščanja. Med visokimi smrekami in nizkim grmičevjem je došel po ozki stezi do Grogove bajte.

Groga je sedel pred bajto na nerodnem čoku; pred seboj je imel koš, ki ga je ravno dopletal, ob njegovo hlačnico se je drgnil maček in predel svojo znano melodijo. Norec je bil zamišljen, mrmral je in se smejal in ni zapazil črnošolca, ki je obstal za hip in ga gledal.

„Dober dan, Groga!“

Zgenil se je in se plašno ozrl, kot bi ga kdo zasačil pri tatvini.

„Dober dan, črnošolec! A, a, danes imaš pri sebi črne bukve! Danes se te pa bojim. Ali boš delal točo, a?“

Groga je gledal, usta široko odprta, Štefan se pa ni zmenil za norčeve neumne opazke; čudil se je izpremambi na njegovem obrazu. Bil je gladko obrit, da je izgubila divjost z lic in čela, le iz oči ne; lase je imel ostrižene, srajca je bila za vratom zapeta.

„Ne boj se me, Groga!“ je obrnil Štefan pogovor na drugo stran. „Komaj te poznam, tako si se prelevil. Odkod ta izprememba?“

„Haha! Črnošolec, dekle te zapusti in vzame mene. Obljubila je, da me bo imela rada, če se obrijem, ostrižem in umijem. Vidiš, zato sem to storil. Samo bogastva mi še manjka. Zaklad bi šel kopat, če bi vedel zanj, kot veš ti. A ti me ne maraš in mi ne poveš. Glej, pa sem mislil nekaj drugega, buzarona! — Pa rajši molčim! To pa rečem, hm, Cilka bo moja.“

Tedaj se je zabliskalo nad gorami in odmeval je čez dolino glasen grom. Štefan je pogledal na nebo, ki je bilo že čisto prepreženo z oblaki, posluhnil je in čul v daljavi votlo bobnenje. Nad dolino so bežale velike sence, ljudje so vpili na polju, ptiči so potihnili, le zdajinzdaj je kateri boječe začivkal. Blisk in grom je postajal gostejši, drevje je začel stresati vihar.

„Nevihta bo! Hiteti moram! Zbogom, Groga!“
„Le hiti, hiti!“

In Štefan je urno stopal ob rebri nizdol in preko polja, v desnici palico, v levici v črno platno vezano knjigo.

Ljudje so ga videli in se križali in trepetali: „Bog nas varuj! Črne bukve ima. Da bi le ne zacopral in napravil toče! Sv. Elija, ti mu zabrani!“

Komaj je Štefan stopil pod domačo streho, je silen vihar zabučal čez dolino, čez gozd je pa privrela grozna ploha, pomešana s točo. Padala je debela kot orehi in zbila mlado žito in zeleno sadje, z močnih dreves je klestila listje in veje, travnike in senožeti je pobelila. Zaman je bil dim lavana in oljke, zaman klici k sv. Eliju. Črnošolec Štefan je bil pricopral točo.

V.

Groga je sedel v svoji bajti med tisto grozno nevihto. Zapalil je močan ogenj, da so iskre pršele po stenah in se je skoro gugal kotel na verigi, ki je visela od stropa. Roke je imel prekrížane na kolenih in v strahu in trepetu je molil očenaš za očenašem. Mačka je ležala stegnjena na visokem slamnjaku in predla.

Nevihta je prenehala, grom se je čul le še tam za gorami, bliski so se poskrili, nebo je pa bilo še vedno oblačno.

Tedaj je bila že noč malo mirnejša, kot bi njene sanje niti ne slutile strašne uime, ki je uničila v malo trenutkih ves kmetov up. Mesec-sanjač je krožil med redkimi oblaki in se oziral z otožnim očesom na umazane luže po potih in cestah, na narastle hudournike, na motno reko, na bele ograbke toče med njivami.

Groga je kuhal žgance in mrmral po stari navadi. Toda nocojšnje mrmranje je prihajalo iz veselega srca, iz razvnete norčeve fantazije.

„Hm, hm, tako ukrenem! Nocoj je pripraven čas, buzarona! Tema, tema! Hm, ogenj zaplapola tam v listnici, upepeli vse bogastvo, stare tolarje, prevzetno poslopje, živina pogine, njo pa rešim iz gorečih plamenov, in moja bo. Zdaj je bogata, zato me ne mara. Uboga mora biti kot jaz, da me bo imela rada. In uboga bo, raca na vodi. Haha! To se oblizne črnošolec, ko uvidi svojo prevaro, haha!“

Snel je kotel, nadrobil žgancev v veliko leseno skledo in jedel slastno brez mleka in ocvirkov z nerodno teslasto žlico.

Po večerji je vzel kresilo, kamen in gobo, stopil k mački, jo pogladil in ji pripovedoval, kam gre, kako ljubi Cilko in da brez nje ne more živeti.

„Mucek, pojdi z menoj,“ je končal svoje besedičenje, „pojdi z menoj, da vidiš ogenj. Nocoj bo gorelo, svetlo bo kot na kresni večer.“

Mačka je predla dalje in ni slišala njegovega vabila. Zato jo je pogladil še enkrat in odšel iz bajte. Varno in počasi je stopal nizdol, dasi mu je bila znana vsaka stopinja. V mlinu je gorela še luč. Zato je vsak hip postal, da ne pride prezgodaj. Takraj reke je zlezel v grmovje in čakal prilike. Bil je miren kot človek, ki nosi v srcu že dolgo sklep in ga hoče nocoj izvršiti, da uresniči sanje svojega življenja. „Moja mora biti!“ To so bile njegove sanje, in te se mu izpolnijo. Vesel je bil, kot da že drži svojo srečo v roki.

Luč je ugasnila; vse je utihnilo, odnikoder ni bilo čuti glasu. Mirno je snivala priroda, le sova je skovikala in slap je donel mogočno po strmini med skale. Od juga je pihal veter in izpod neba je jelo pršeti.

Celo uro je čepel med grmovjem, potem se je splazil kot tat čez brv in okrog mlina do listnice, varno odprl vrata in smuknil v nizko kolibo poleg velikega, prostranega hleva. Zakresal je kresilni kamen in vžgala se je goba. Pihnil je vanjo dvakrat, trikrat in jo vtaknil v listje. Zaplamtel je zubelj in gost dim se je pričel valiti proti stropu.

„Zdaj pa urno tja v grmovje, da bom gledal rdečega petelina na strehi. Cilka bo moja, moja!“

Tedaj se je pojavila na hlevu glava skoz vrata. Veliki hlapec je čul šum in radoveden vstal.

„O, o, se pa že Groga zopet klati okrog naših voglov. Spat se spravi, norec!“

Groga se je ustrašil, da so se mu lasje zježili na glavi. Bežal je čez brv in skoz grmovje, kar so ga nesle noge. Pred kočjo je za trenutek obstal in se ozrl. Videl je, kako je švigal na enem kraju

plamen skoz streho, kako so se kresale iskre in padale na travnik, na drevje in v reko, kako se je dvigal sajasti dim pod nebo, izpod katerega je pršel dež, videl je ljudi, kako so bos in napol oblečeni vpili in letali okrog. Pred mlinom je stal stari Mlakar gologlav in bos, vil roke in dajal ukaze. Zraven njega je stopila ravnokar Cilka, vsa prestrašena, lase razpletene, lica prebledela.

„Hlapec me je videl. Ves trud je zaman. Cilka ne bo nikoli moja. Sodili me bodo in me izročili biričem.“

Grozen strah se ga je polotil, oči so divje gledale v temo, videl je pred seboj biriče z nasaženimi bajoneti, s puškami na ramah, ki so mu zvezovali roke in ga odgnali v zapor, videl je, kako so se mu rogali ljudje, mu žugali s pestmi in vpili: „Požigalec! Požigalec!“

„Ne, ne smejo me dobiti! Biriči me ne smejo goniti. Ne, ne!“

Strašno je zavpil, skočil v koč, pograbil mačko, jo stisnil pod pazduho, vzel v roko palico in stekel v gozd. Potne srage so mu stale na obrazu, v očeh mu je sijal strah pred zasledovalci. — Bežal je, bežal.

Dež je padal z vej na tla, veter je vel čez vrhove. Pot je bila polna kamenja in blata, krivenčaste korenike so se vzpenjale vsepovsod, grmovje je rastlo na desno in levo in tolklo norca po glavi in licih, da so mu krvavela. Spotaknil se je in padel, klobuk mu je odletel bogvekam. Ni ga iskal, naglo se je pobral, stisnil mačko k sebi in bežal, bežal — —

„Ne izpustim te, mucek, ti moj edini, dragi prijatelj!“

V vrhovih je šumelo, veje so se pripogibale in škripale, in norcu se je zdelo, da čuje rezanje hudih duhov, ki široko odpirajo usta in ga zro s plamenečimi očmi.

„Lump, zažgal si! Škodo si napravil, pa se bojiš kazni. Čak, zgrabimo te! Alo, v pekel z nami!“

Groga bi si rad zatisnil ušesa, da bi ne slišal njihovega pretenja. Pa ni mogel.

„Stojte, pošasti! Pustite me!“ je vpil in se ustrašil lastnega glasu.

„Požigalec! Požigalec! Ha, lepo plačilo ti damo. Cilko si hotel dobiti, dobiš pa čarovnico s Kleka. Alo, z nami, v pekel!“

Padel je in pošasti so ga obsule od vseh strani. Otresal se je, tolkel s palico in se pobral.

„Mucek, ne boj se! Ne izpustim te, ne dam te pošastim. Ti si moj edini, dobri prijatelj!“

In je bežal, bežal. Za njim pa celo peklenško brezdno vragov. Tema je bila in ni videl, kam

leti, ali na desno, ali na levo, ali globlje v gozd ali vun na polje. Prihitelec je do reke in ni videl njenih valov in ni čul njenega šumenja, čul je le vpitje: „Požigalec! Požigalec! V pekel!“ Zmanjkalo mu je tal, valovi so se razveselili in vzpenili, začul se je grozen klic, mačkino mijavkanje, in zopet tihota. In reka je valila dalje svoje vode, dež je jel curkoma liti, veter se je polegel.

* * *

V vasi je zvonilo plat zvona. V dolgih odihljajih je pel bron svojo pretresujočo pesem in jo nesel daleč po dolini. Vaščani so se prebudili iz prvega opojnega spanja, hiteli napol oblečeni vun in se povpraševali in s strahom gledali drug drugega.

„Kje gori?“

„Pri Mlakarju. Hitro na pomoč!“

„Hvala Bogu, da le ni v vasi ognja.“

„Gasit, gasit!“

In hiteli so proti mlinu mladi in stari, fantje, moške in dekleta, eni iz radovednosti, drugi iz ljubezni do bližnjega, dolžniki iz strahu, da jim Mlakar ne zažene grunta na boben, če mu zgori mlin.

Tudi Štefan je šel. Prvi je bil na nogah, prvi je videl ogenj, prvi je klical in ukazal zvoniti, prvi je bil v mlinu in je pomagal vlačiti hlapcem skrinje in omare, postelje in mehove tja na travnik. In vselej je rekel mimogrede tolažilno besedo Mlakarju in Cilki.

Živina je tulila tam kraj poti, privezana za drevje. Komaj so jo rešili hlapci iz hleva. Prašiči so krulili in silili v ogenj.

Vroče iskre so padale na vse strani, in dušič zrak je silil v usta in črnil obleko, obraz, roke. Hlev je bil ves v ognju. Tramovi na strehi so zaprasketali: veter je pripihal zubelj do oken, zagorele so oboknice. Plamen se je prijel hiše. Prav nič ni pomagal dež, ki je pršel med iskre.

Tedaj so prihiteci vaščani.

Štefan je pristavil prvi lestvo na streho in dajal ukaze. Na vrhu pri dimniku je stal in se podpiral s hrbtom ob zid, oči so mu žarele ob ognjenem zublju, ki je švigal izpod podirajočega se hleva in tlečih tramov, beli obraz je počrnel.

„Črnošolec, črnošolec! Glejte ga! Točo si nam napravil. Zdaj zagovôri ogenj!“ je zavpil glas nad množico.

In vsevprek je ponavljalo:

„Zagovôri ogenj!“

„Vode gor! Nosite, nosite!“ je rotill Štefan.

„Ni treba vode. Zagovôri ga!“ je kričal nekdo.

„Ne uganjajte burk, ljudje božji!“ je vpil Mlakar. „Gasite rajši!“

„Nič! Ogenj naj zagovori, sicer vemo, da se je zvezal s hudičem, ki mu je odvzel vse blagoslove,“ je odvrnil dolg, suh dedec.

„Vode, vode! Ali ne vidite, da bo skoro vsa streha v plamenu,“ je odgovarjal Štefan poleg dimnika.

„Ne more zagovoriti ognja. S hudičem je v zvezi. Črnih bukev nima, ničesar nam ne more storiti. Zdaj je čas, ljudje, dajmo ga!“

„Vere nima! Brezverec je. Po njem!“

„Mati je zbolela radi njega, ker je ušel iz črne šole. Le po njem!“

„Točo nam je napravil! Po njem!“

Hiteli so po lestvi na streho, da se maščujejo nad Štefanom.

„Pustite ga za božjo voljo, ljudje! Saj vam ni storil ničesar,“ je prosila Cilka in vila roke.

„Ljudje, ali ste znoreli?“ je klical Mlakar. „Hlapci, branite ga!“

Čez brv je pritekel Robert. Ker ni mogel spati, je slonel na oknu in gledal v noč in mislil na svojo bol in opazil dim in plamen v dolini. Sodil je, da gori v mlinu, se naglo oblekel, obesil puško na ramo — brez nje ni šel nikamor — in divjal po znani stezi nizdol. Čul je vpitje, klice, a jih ni umel.

Tedaj so že hotele zgrabiti krepke pesti Štefana, ki se je umikal na strehi in iskal prostora, kjer bi skočil in se rešil. Pogledal je na reko, deročo in bojovito, premeril globočino, se prekrižal in planil v valove. Strme so ljudje zrl in čakali, kaj bo.

Prikazala se je med valovi roka in glava, čul se je obupen klic na pomoč.

„Rešite ga!“ je prosila Cilka.

Robert je čul ta mili klic, poln strahu, videl njeno žalost in ni pomišljal niti trenutek. Vrgel je s sebe jopič, klobuk in čevlje in puško ter planil med razjarjene vode. Boril se je z njimi na življenje in smrt, da reši prijatelja, da vrne ženina nevesti. Nase ni mislil, ne na svojo bol, ki mu jo je prizadejal Štefan. In če bi tudi mislil, ne bi storil drugače. Krepke mišice so rezale valove, oči so gledale, kje se zopet pokaže roka. In ko jo je zagledal na površju, se je pognal do nje, jo pograbil in plaval, plaval. Težko je bilo Štefanovo telo, vleklo ga je v globino, a z nadčloveškimi močmi je pridrževal sapo, otepal valove, držal Štefanovo roko.

Ljudje so gledali ta kruti boj, niti z očesom niso trenili, usta široko odprta, noge uprte v tla, kot bi se jih bali vzdigniti. Veliki hlapec Miha

je prinesel dolg drog in ga molil v reko. Robertova roka se ga je oprijela — v dveh sunkih je bil na bregu in držal v rokah nezvestnega Štefana, ga položil na travo, glavo navzdol, da mu je stekla voda iz ust. Cilka se mu je zahvalila z žalostnim pogledom.

„Ali je živ, ali mrtev?“ so vpraševali možje in jezno gledali.

Robert je poznal njih besnost, zato mu je bilo jasno, kaj jim mora odgovoriti.

„Mrtev, mrtev! Ne glejte tu! Na delo, na delo, gasite!“ je rekel.

„Proč pojdite, da vas ne vidim. Vse mi uničite, bestije!“ je vpil Mlakar.

„Ne poslušajte ga, ker je nor. Gasimo!“

Izpod neba se je vlila velika ploha; možje, fantje, dekleta — vse je hitelo gasit.

Cilka je klečala ob nezvestnem Štefanu in jokala. Robertu se je smilila in dasi je bil truden, da bi se skoro onesvestil, jo je tolažil.

„Ne vzdihuj tako, Cilka! Saj morda ni mrtev. Ljudem sem moral tako reči, sicer ne vem, kaj bi storili z njim.“

Prinesel je koce, rjuhe, plahte, napravil Štefanu vzglavje, ga odel, drgnil po sencih in čelu, da ga vzbudi k življenju, če je še v njem. A ga ni mogel spraviti k zavesti.

Oče Mlakar je tekal okrog kakor blazen, ukazoval, jokal, si pulil lase.

Gasili so dolgo in ugasili. Hiši ni prizadejal ogenj skoro nobene škode. To je dalo gospodarju malo prejšnjega razuma. Zahvaljeval se je in postregel ljudem z vinom in kruhom.

„Kdo je zažgal?“ se je nekdo spomnil.

Tedaj je pripovedal Miha nadolgo, kako je čul šum za hlevom, hlastnil pokonci in v temi spoznal norca Groga, ki je izginil v noči.

„Kaj, norec? Saj res! Zakaj ga pa ni bilo gasit?“

„Nad norca, nad norca!“ so vpili mladi ljudje. In vzdignila se je cela procesija proti njegovi koči, a bila je razočarana, ko ni dobila Groga doma.

* * *

Štefana je odnesel Robert v hišo, ga slekel, položil na posteljo in čakal, če se zbudi.

„Celo telo je gorko. Gotovo ga spravimo k življenju“, je rekel, mu vlil žganja v usta in ga drgnil po prsih, čelu in sencih.

Cilka mu je pomagala in še vedno ihtela, oče Mlakar je sedel na klopi, oči obrnjene v tla, roke naslonjene na kolena.

Toplota je spravila Štefana k zavesti, dala mu je moči.

„Kje sem?“ je vprašal.

„Tu pri nas, pri meni, Štefan,“ je odgovorila Cilka.

Štefan se je nasmehnil radosti, ko je ugledal ob postelji Cilko in Roberta in Mlakarja, ki se je vzdramil iz svojega premišljevanja in stopil k vznožju.

„Zdi se mi, da sem spal, neizrečeno dolgo spal. Tako blažen je bil ta sen, kot bi me vanj zazibali angelci. Morda bi bilo bolje, da bi se ne prebudil nikdar več.“

„Ne govori tako, Štefan, radi mene ne!“

„Radi tebe, Cilka? Da, res morda, in radi matere. — Kdo me je rešil?“

„Robert te je otel smrti,“ je dejal Mlakar.

„Ti, Robert, ti, ki si pretrpel zastran mene toliko gorja?“

Dvignil se je in sedel in objel prijatelja in se razjokal.

„Čujta, Cilka in Robert, čujte, oče Mlakar! Razodeti vam imam veliko skrivnost svoje duše. Morda vas bo presenetila, a upam, da ne ostane radi nje nobene sence srda name v vaših srcih. Cilka, odpovedal sem se ljubezni do tebe, odpovedal radi matere. Čuj me in ne strmi in ne jokaj! In Vi, oče Mlakar, poslušajte mirno! In ti, Robert, raduj se! — Glejte, v oni strašni noči, ko je viselo življenje moje matere samo na drobni nitki, sem premišljal velike in strašne stvari o ljudski govorici o črnošolcu, o svojem umrlem očetu, o materi, o tebi, Cilka, in tebi, Robert, in o smrti. Vsak trenutek sem posluhnil in se bal, da pristopi in upihne luč moji materi. V tisti grozoti, v tistem strahu sem zaslutil, da je treba odpovedi, treba žrtve. In sklenil sem, da se vrnem na prejšnjo pot, če ozdravi mati. V dušo se mi je tedaj naselil mir in videl sem lepo sliko pred

seboj. Ob materini postelji sta stala vidva, Cilka in Robert, in sta si podajala roki v večno združenje. Oprosti mi, Cilka, oprostite mi tudi Vi, oče Mlakar! Nocojšnji dogodek je pokazal, da nima črnošolec mirnega kotička na svetu. Zato moram nazaj v samoto. Cilka in Robert, vidva pa bodita srečna, mož in žena!“

Sklenil je njuni roki. Ni se branila Cilka, dasi ji je bilo v srcu težko in so goste solze tekle po licu, ni se branil Robert, ki so se mu obudili novi upi. Cilka se je spomnila Barbinega prokletstva, in zdelo se ji je, da bi bila morda nesrečna s Štefanom. Zato je smatrala za božji migljaj njegovo odpoved, za lepo željo njegovo prikazen o ženinu in nevesti. Oče Mlakar je malo mrmral, potem pa rekel: „Najbolj pametno bo menda tako.“

Pred jutrom se je vrnil Štefan k materi in ji govoril o ljudski besnosti, o svoji nezgodi, o Cilkinih solzah, o Robertu.

„Pred solnčnim vzhodom moram oditi,“ je dejal potem. „Ljudje mislijo, da sem mrtev. Če me zagledajo, se jih morda iznova poloti divjost. Obup in beda, ki jim grozi radi toče, jih izpremeni v živali. Ko izprevidijo, da so me sodili napačno, jim bo žal.“

Mati je jokala, sin se je odpravljaj. Ko se je preoblekel in vzel potno palico in majhen kovčeg v roke, se je poslovil.

„Zbogom, mati! Ne skrbite zame! Ne zgodi se mi ničesar. Zunaj vasi me čakata Robert in Mlakarjev hlapec s konjem. Ozdravite skoro popolnoma!“

„Bog s teboj, moj sin!“

Objem, materin križ na čelo in blagoslov — črnošolec gre nazaj v samoto. —

Vstaja jutro za gorami, vstaja dan — —

SANJE LJUDI.

Zložil I. Mohorov.

Sanje — močnih last ljudi:
Skozi življenje gredo,
pišejo mogočna dela
s tisočev krvjo.

Sanje — šibkih last ljudi:
skozi življenje gredo,
svetle pesmi solncu,
Himeri pojo . . .

P. HUGOLIN SATTNERJEV ORATORIJ „ASSUMPTIO B. M. V.“

Napisal Stanko Premrl.

(„Vnebovzetje B. D. M.“)

(Dalje.)

II. Assumptio (Marijino vnebovzetje). Ta del se prične s kratkim, zelo mirnim, nekako klasičnim orkestralnim stavkom (v F-duru), predstavljajočim mirno in nadvse blaženo Marijino ločitev od sveta. Koj nato pripoveduje bariton v izredno lepem in značilnem recitativu zgodbo o apostolih, ki „so prišli, čeprav raztreseni po vesoljnem svetu, po božjem navdihnenju vsi v Jeruzalem in so med petjem svetih angelov pokopali Devico Marijo. Ko pa so tretji dan zopet prišli h grobu, niso več našli Marijinega trupla v njem in so se močno čudili“. Krepko in energično je nadaljno pripovedovanje bas-sola o prerokbi v raju:

f

Go - spod Bog je re - kel ka - či: So-

vraštvo bom nare-dil med ta - bo in med ženo, med

tvo-jim in nje-nim za - ro-dom.

Marija, od Boga od vekomaj odbrana za Mater Sinu božjemu, je bila vsled tega svojega izrednega dostojanstva obvarovana vsega, tudi izvirnega greha in vse oblasti hudobnega duha. Zato tudi smrt kot kazen za greh ni imela nad Marijo tiste moči, oziroma tistih posledic kakor nad drugimi zemljani. Marija je sicer umrla, a Bog ni pustil, da bi tisto telo, ki je nosilo v sebi vir vsega življenja, Izveličarja Jezusa, v grobu strohnelo, temveč je vzel Marijo v nebesa z dušo in telesom.

Kako sta potemtakem ves strah in groza smrti nad Marijo uničena, strta, opeva v Sattnerjevem oratoriju sledeči, krasno uspeli moški zbor v a-molu. Glavni motiv je ta-le:

Allegro.

f

O smrt, o smrt, tvoj

strah je strt, tvoj strah je strt, tvoj strah, tvoj strah je strt.

in sicer nastopi najprej v basih, potem v tenorih, slednjič v združenih obojih glasovih. Istotako markantna je druga tema:

mf

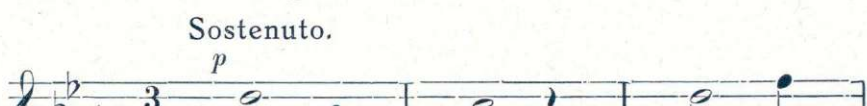
O pe - kel kje, kje je tvo - ja zma - ga?

ki jo zaporedoma pojo poedini glasovi: drugi, prvi bas, drugi, prvi tenor. V nadaljnjem razvoju zbora se glasovi zopet združijo v mogočne akorde, prvi sklep na molovi dominantni (e-mol) je pa unisono. Sledi ponovitev prve teme („O smrt, o smrt, tvoj strah je strt“) z majhno varianto pri glavnem sklepu.

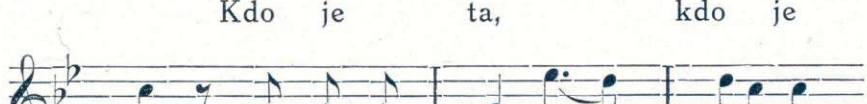
Marija, ki je smrt ni mogla obdržati v groba temi, se med angelskim petjem dviga proti nebeški domačiji. „Kdo je ta, ki kakor zarja vstaja svetla do neba?“ vprašuje angel (tenor-solo) v divnem samospevu:

Sostenuto.

p

Kdo je ta, kdo je

ta, ki ka-kor zar-ja vsta-ja

Trikrat vprašuje angel: „Kdo je ta“, in vsakokrat je njegov glas višji in slovesnejši. Ponižno in pobožno jo pozdravi:

p

A - ve Ma - ri - ja, a - ve Ma - ri - ja,

na kar postane še bolj iskren:

itd.;

a - - - - ve

konec angelovega pozdrava pa je slovesen:

vsa ne - beš-ka do - ma - či - ja

f

itd.

tvo - je zma - ge dan sla - vi

Za angelovim pozdravom zadoni v mogočnih fanfarah orkester, slaveč Marijino pot v nebesa. Zadnja dva takta tega medstavka narejata v kar mogoče nežnem pianissimu prehod v sledeči damski zbor (zbor angelov). Prvi trije takti tega zbora tvorijo nekaj uvod celemu nadaljnjemu, ljubkemu in vseskozi blagoglasnemu zboru.

Poco andante.

A - ve Ma - ri - ja, a - ve Ma - ri - ja!

Jako lep, v preprostem narodnem tonu zamišljen je sledeči glavni motiv:

Rajska Devi - ca, ti ču - do - vi - ta ne - beška Gospa!

Od 13. takta dalje postane zbor umetnejši:

A - ve Ma - ri - ja, itd.

Zelo čedne so imitacije:

a - ve
A - ve, a - ve
itd.

v sekvenci peljane navzgor. Konec damskega zbora se giblje zopet v mirni homofoniji ter se ponavljajo začetne teme.

Damskemu zboru sledi moški zbor (v D-duru), krepak in slovesnovznesen, na nekoliko mestih ga prekine orkester, v katerem imajo ponekod basovski inštrumenti (kontrabasi in fagoti), drugod pa še posebno violine zelo živahen ritem. Moški zbor prične takole:

Allegro maestoso.

Ti Je - ru - za - le - ma sla - va itd.

Nova tema nastopi v 24. taktu:

Zdra - va, o Kra - lji - ca, itd.

Pri besedah „Kot cipresa nemrjoča, kakor cedra z Libana“ je g. skladatelj jako primerno uporabil za zbor samo dva konsonančna trizvoka (toničnega in subdominantnega), v orkestru poleg tega še enostavnejšo harmonično podlago: pedalni ton na toniki; pri besedah „kakor palma sanja - joča“ pa se je g. skladatelj istotako modro poslužil zmerne hromatike.

Ka - kor pal - ma sa - nja - jo - ča

Zbor se tudi nadalje do konca razvija čvrsto in zanimivo. Po končanem moškem zboru se združita oba zbora: damski in moški zbor v osmeroglasen pozdrav: „Ave Marija!“

Kratka medigra ljubkega značaja nas uvede potem v daljši, zelo umetno zloženi četverospjev, ki ga je g. skladatelj izdelal z veliko skrbnostjo in ga opremil z bogatim glasbenim nakitom. Začetek (prvih šest taktov) tega četverospjeva in konec (zadnjih sedem taktov) sta zložena v B-duru, cela sredina (58 taktov) pa se giblje — kar je pač nekoliko nenavadno — v F-duru, ozir. v G-molu. Tudi ta četverospjev je kaj iskren pozdrav preblazeni Devici; posamezni glasovi kar tekmujejo med seboj, kateri bo Marijo lepše proslavil.

Prav poseben biserček drugega dela Sattnerjevega oratorija je dvospjev za sopran in tenor solo. Kot formalno dovršen in vseskozi enotno pisan stavek, hkrati v izrazu čudovito gorak, se bo lahko tudi pri kakih manjših glasbenih prireditvah izvajal z velikim uspehom. Kako prijazen je takoj pričetek v orkestru:

Andantino.

in potem dvospev:

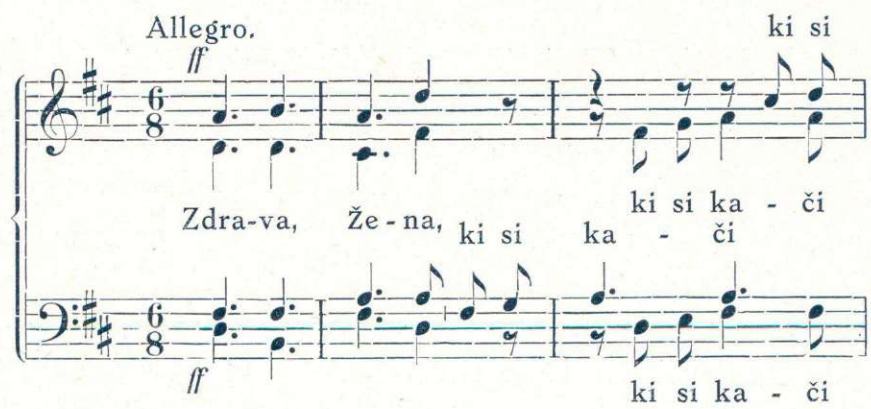

ali pa pozneje:

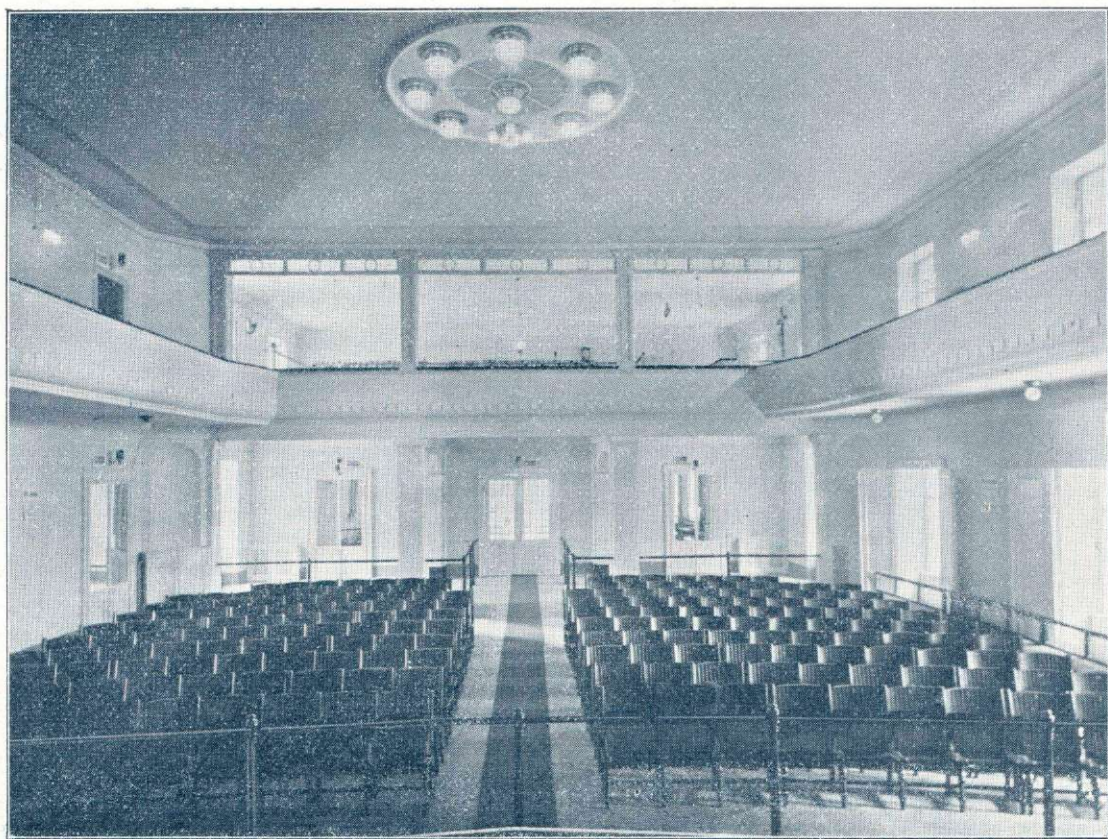

Mešan zbor, ki sledi dvospevu, je živahen, poln moči, veselja in svetega navdušenja.

Allegro.

„Zdrava Judit, zdrava Ester, zdrava Ti, brezmadežna!“ odmeva dalje v zboru, vedno krepkeje, vedno silneje, vedno izraziteje, tako da bi bil za sklep drugega dela že ta mešani zbor brezdvomno dovolj učinkujoč. A g. skladatelj je pritegnil k sklepu še zadnje tri točke prvega dela, namreč: spev grlice (flavto), sopran-solo in mešan zbor „Pridi z Libana ženinu zvesta, da boš venčana, pridi nevesta,“ vsled česar je konec še bolj efekten in sijajen. (Konec.)

LJUDSKI DOM V LJUBLJANI:
VELIKA DVORANA Z GALERIJO.

BORBE Z LEDOM IN TEMO.

Spisal dr. V. Šarabon.

Pytheas je prišel tako daleč proti severu in poročal tako nerazumljive stvari o arktičnih deželah, da mu niso mogli verjeti, Polibij in Strabon se mu posmehujeta, bil je pač visoko nad njima; še leta 1862. ga imenuje Anglež Cornwall Lewis „impostor“, goljufa. Kar je prihodnje tisočletje vedelo o severu, vse se je naslanjalo na poročila tega znamenitega astronoma in geografa. Njegovo delo se je izgubilo; poznamo je po poznejših pisateljih, zlasti po Pliniju in Strabonu, ki pa tudi samo citirata po drugih.

Kak astronom je bil, nam priča določitev zemljepisne širine njegovega rojstnega mesta Masilije s pomočjo solnčnega kazala, gnomon-a. Izkazal je $43^{\circ} 17' 8''$ N, sedaj jo določajo na $43^{\circ} 17' 50''$, razlika je torej minimalna; če pa še pomislimo, da se nahaja danes zvezdarna marseilska severno od mesta, Pytheas pa da je prebival v starem mestu, razlika še bolj izgine.

Potovanje njegovo moremo nastaviti nekako 330 — 325 pr. Kr. Kaj je bil, če je ekspedicijo sam opremil, ali so jo poslali trgovci masiljski v svrhu sklepanja kupčijskih zvez proti severu in jo je Pytheas spremljal samo kot astronom, vse to nam je neznano, tudi če je šel samo enkrat na potovanje ali večkrat. Toliko je gotovo, da mu je bila dana prosta roka, da je imel tudi druge namene, da je hotel priti do tečajnika in se približati tečaju, da je hotel spoznati, kako daleč seže ojkumena (obljudeni svet). Takrat so razlikovali tri pasove: mrzlega, zmernotoplega in sežganega; le v zmernotoplem je mogoče živeti, v drugih dveh ne, meja ojkumene proti arktiku jim je bila približno današnji 54° N. Pytheas se je hotel o tem prepričati; cilj mu je bil sploh spoznanje neznanih polarnih pokrajin.

Ne vemo, če mu je bilo kaj znano o Himilku in sploh o feničanskih potovanjih; gotovo so se pa Feničanov bali, oziroma Gaditanov (Gades je bila feniška kolonija), zato je bila njegova ladja najbrž bojna ladja, s katero je večkrat pristal k obrežju in se odtod podal v notranjost na raziskavanja.

V Atlantiku je ob španskem obrežju opazoval plimo in oseko, ki je v Sredozemskem morju neznatna; on je prvi Grk, ki je pri tem spoznal vpliv meseca. V zalivu bristolskem je meril višino

(Dalje.)

plime in določil 36 m; gotovo je mislil pri tem na nasprotje z oseko, kajti plima sama je visoka tam do 20 m. Ob francoski obali prodirajoč proti Rokavu so dospeli do predgorja Belerijon (Landsend) ob Cornvallu, videli, kako se dobiva kositer, ter odpluli dalje okoli Britanije. Pytheas razlikuje dva velika otoka, *Βέργιον* (Ivernica, Erin) in *Ἀλβιον* (gorski otok); pri otoku Man so prekoračili mejo domnevane ojkumene in dospeli kmalu do severne točke Albiona, do Orkana, kjer je podnebje neprijazno, viharji grozni, prebivalstvo že zelo redko. Najdaljši dan je določil na 18 ur, nekoliko severno na 19 ur; bil je torej tudi ob Shetlandskih otokih. Plul je še šest dni dalje do nekega drugega otoka, ki ga imenuje najsevernejšega izmed britanskih in za katereganahajamo pozneje ime Thule. Plinij in Strabon nam to pripovedujeta in pravita, da leži dežela Thule šest dni severno od Britanije, Geminioj iz otoka Roda (1. stoletje pr. Kr.) pa govori o dnevu, ki je dolg 21 in 22 ur. Če izpremenimo to v širinske stopnje, dobimo 64° N; Nansen dokazuje s tem dejstvom in tudi sicer, da je plul inteligentni in vztrajni Grk čez Nemško morje in prišel do norveške obale, da je torej Thule Norvegija, ne Shetlandski otoki in ne Islandija. Ker so poznali do takrat ojkumeno samo do 48° N in je prišel Pytheas do 64° N, nam je naenkrat odkril toliko novega kakor noben polarni raziskovalec za njim, smemo ga prištevati prvim herojem severa; kakor omenjeno, celo naslednje tisočletje, oziroma poldrugetisočletje je črpalo iz zakladov njegovih odkritij.

Pripoveduje nam pa Pytheas tudi o Ledenem morju, ki ga imenuje Strabon pepegoia thalatta, Plinij pa mare concretum, strjeno morje; oddaljeno je od dežele Thule en dan; drugi imenujejo to morje Cronium, Solin leno in strjeno morje, pigrum et concretum mare. Strabon govori tudi o tem, da je prišel Masilijec v kraje, kjer ni ne zemlje same zase, ne zraka, ne morja, ampak mešanica vseh treh, kakor neka morska pljuča, kjer vse nekako visi, in tam ne moremo ne hoditi, ne pluti. To ni nič drugega kakor mešanica ledu, razbitega od valov ob robu plavajočih ledenih plošč.

Nato je obiskal še otok Abalos (Helgoland ali eden sosednjih otokov), druge dežele in se vrnil v domovino.

Rezultat njegovega potovanja je odkritje Britanije, Orkneyskih in Shetlandskih otokov, dežele Thule, spoznanje Severnega morja, popolnoma drugačne zunanosti kakor drugo odkritje Nemškega morja, astronomična poročila o dolгих dnevih itd., poročila o novih narodih i. dr.; malo jih je, ki bi jih mogli glede važnosti odkritij primerjati s tem Grkom. To spoznamo tembolj, če poslušamo poznejše geografe o severu in če vidimo, kako počasi so se utrinjali žarki arktičnega obnebja.

Stari vek za Pytheas-om.¹

Znameniti geograf Eratosthen se opira glede polarnega sveta popolnoma na Masilijca. Kaspiško jezero mu je odprto morje, zemlja otok, obdana od morja okoliinokoli. Herodot in Aristotel sta bila pač prepričana, da je Kaspi zaprt, a Eratosthenovo mnenje o zalivu je ostalo do Ptolemeja. Eratosthen pravi tudi: Če bi velikanska širjava Atlantika nas ne ovirala, bi lahko ob istem vzporedniku prišli od Iberije do Indije. To je bilo dvesto let pred Kristom; in poldrugo tisočletje po Kristu šele je Kolumb udeležil to misel.

Rimljani kot praktičen narod niso odpošiljali nobenih znanstvenih ekspedicij; kar izvemo novega, je prišlo kar samo od sebe ali pa nam poročajo o tem Grki. Strabon in Pomponij Mela sta prepričanja, da vzbudi mrzlo podnebje v ljudeh krvoločnost. Sarmatija in Skitija sta Melu sedanja Ruska in Severna Azija in o nomadskih Sarmatih pravi tole: Sarmati so tako divji in kruti, da gredo celo žene z možmi v boj; o Hamatih ob izlivu Dona pa pravi: Možje se borijo peš s puščicami, žene pa na konjih in sicer ovijejo nasprotnika z zanjkami ter ga toliko časa vlečejo za seboj, da umre. Govori tudi o nekem narodu, ki ima šest mesecev dan in šest mesecev noč. Izmed novih dežel nam omeni Codanovio (Zelandija ali Schonen).

Akoravno ima Plinij marsikaj nejasnega, vidimo vendar, da so dobili takrat novih podatkov. Visoko gori v Skitiji pridemo v deželo Arimasov in v pokrajine, ki jih imenujemo Pterophoros zaradi snega, ki vedno pada in ki ima podobo lahkega perja. Ta del sveta je že po naravi proklet in odet v gosto temo; tam je doma mraz in mrzli severni veter ima tu svoje skrivališče. Dalje proti severu pa sije solnce šest mesecev, v deželi Hi-

perborejcev. Imenuje tudi Skandinavijo in Hebride „30 Hebudes“.

Agrikola, 84 po Kr., je prišel na Škotsko, kjer je morska voda gosta in je težko veslati po tem morju. Tacit nima dosti poročil o severu, pač pa govori mnogo o narodih ondotnih pokrajin, zlasti o onih v Švediji; iz tega sklepamo, da je po Pliniju znanje o arktičnih pokrajinah zopet napredovalo. Tacit je mnenja, da so ljudje na severu manj pogumni in možati kakor oni na jugu, ter pravi o Sitoncih: Podobni so Snioncem z izjemo, da jim vlada ženska. — Severno od Snioncev leži (se razteza) drugo, leno in skoro nepremično morje (mare pigrum ac prope immotum). Imenuje tudi narod Fenni (Fince ali Laponce).

„Pri Fenih je doma neverjetna divjost in skoro zoprna revščina; nimajo ne orožja, ne konj, ne hiš, za jed jim služijo zelišča, za oblačilo kože, ležijo na tleh. Edino njihovo upanje so puščice, katerih konice so iz kosti, ker nimajo železa. Lov redi može in žene. Mali otroci nimajo pred vetrom in dežjem drugega zavetja kakor spleteno vejevje (to je skoro gotovo šator Laponcev); sem pridejo tudi moški z lova, tu je prebivališče starcev. Vendar mislijo, da so srečni: Brez skrbi pred ljudmi in bogovi so dosegli najvišje, a najtežavnejše, da si sploh ničesar več ne želijo.“

Mnogo je pisal tudi Marinos iz Tira, a se je vse izgubilo; kar imamo od njega, nam je ohranil Ptolemej. Omenimo naj, da je Marinos prevzel od Pozejdonija prekratko mero za ekvator in predolgo razsežnost ojkumene proti vzhodu ter bil tako s Ptolemejem vred vzrok Kolumbovi zmoti, ki si je predstavljal pot do Indije ravno za polovico krajšo kakor je v resnici. Nansen pravi, da na ta način ni bila dokazana pot samo Kolumbu, ampak da je bila ta zmota važna tudi za zopetno odkritje Severne Amerike po Cabotu in za poizkuse na severozahodni pasaži (o tem pozneje).

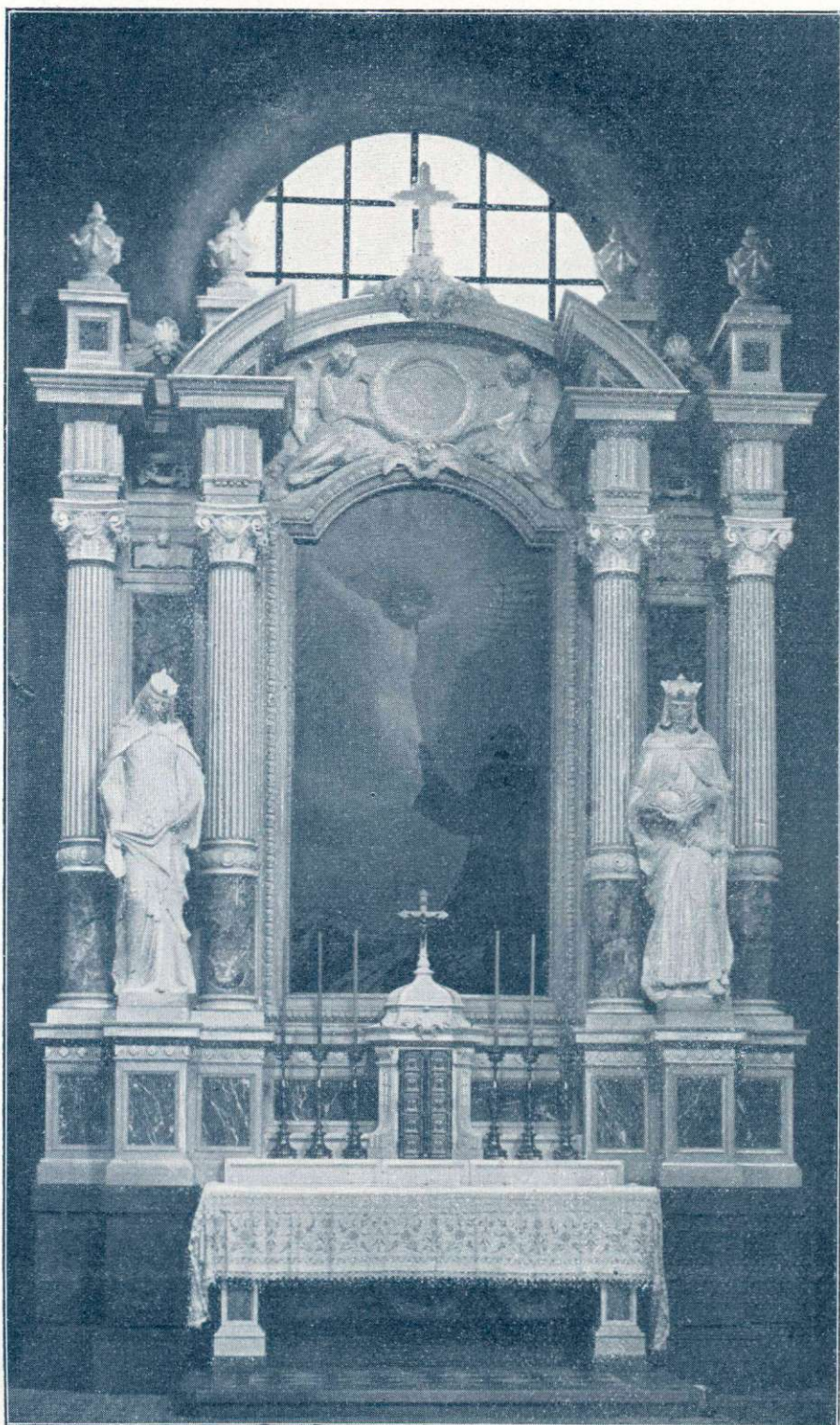
Ptolemej, okoli 150 po Kr., se opira zlasti na Marina; to prizna sam. Dopršil je, kar je že Hiparh začel, vpeljavo pravih projekcij z meridiani, ki konvergirajo. Njegove karte so edine iz starega veka, ki so se ohranile. O severu ne pove kaj prida novega, samo obale opiše in oriše dosti določno. — Ker so tedaj Rimljani začeli propadati, se je izgubilo zanimanje za marsikaj; tudi literatura o severu usahne; šele po 1300 letih so zadobila dela Ptolemejeva ono veljavo, ki jim gre. (Dalje.)

¹ Po Nansenu.

KNJIŽEVNOST.

Ivan Cankar: **Lepa Vida**. V Ljubljani 1912. Založil L. Schwentner. Natisnil A. Slattnar v Kamniku. — Cena: broš. K 2.—, eleg. vez. K 3.— po pošti 10 v. več. — To najnovejše Cankarjevo delo (v dramatični obliki) sva brala dva moža z izrecnim namenom, da izpregovoriva o njem v „Dom in Svetu“. Toda glej: zgodilo se je nama, da nobeden ni razumel, kaj Cankar hoče. Čudna stvar! Tisti lepi jezik zvoní in zvoní — kakor pograjski zvonovi, o katerih gre glas, da jih ni lepših v deželi — a človek ne ve nazadnje, kaj pomeni vse to zvonjenje. Kdo je ta lepa Vida, za katero žene srce vse te bolne študente? Ali je mladost? ali ljubezen? ali kateri ideal je? — Kaj hoče tisto večno hrepenenje, ki je „človeku v krvi“? Ali mu je cilj življenje, uživanje?

NOVI OLTAR SV. FRANČIŠKA
V FRANČIŠKANSKI CERKVI V LJUBLJANI.

ali smrt? — Katera filozofija je po Cankarjevem kaj vredna: ali zdravnikova? ali Mrvova? ali Poljančeva? in kaj pravzaprav uči ta filozofija: ali kaj? ali nič? ali katero pozitivno idejo? ali sam nihilizem?... Kdo razberi vse to iz te drame! — Skoro se nam zdi, da nas Cankar tuintam za svoj kratek čas dene malo na poskušnjo, češ: Tu imate — pa ugibajte! Kdor ne ugame prav, tega zlasam!... Že dobro. Ampak težko se je sprijazniti z mislijo, da je umetnost — uganka.

Dr. Mih. Opeka.

Jurij Trunk: **Na Jutrovem**. Potopisne črtice iz Svete dežele. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu 1911. — Potopisne knjige so nam splošno dobrodošle. Prijetno je pač sedeti o prostih urah doma — pozimi lepo pri peči — in s potopisno knjigo pred seboj v duhu popotovati križem po svetu. Koliko koristnega in zanimivega človek vidi, sliši, koliko lepote užije, kaj vsega se nauči — ob knjigi, ki ga vodi „v druge kraje, druga mesta“. Malo je lepših zabav nego čitanje take knjige, zlasti če zna pisatelj mikavno pripovedovati. — Jurij Trunk se je v knjigi „Na Jutrovem“ izkazal dobrega potopisca. Bistro opazuje, zanimivo slika, marsikaj lepega premišljuje sam s seboj in z nami, ko nas vodi iz domovine čez morje, v deželo Faraonov, po Aleksandriji in Kahiri, iz Afrike v Azijo in semtertja po Sveti deželi. To in ono smo že brali, tudi v slovenščini, o Palestini in njenih posvečenih krajih — vendar nas Trunkov potopis ne utruja, marveč vsebolj mika, kakor bi brali nekaj čisto novega. Sodimo, da je to najzanimivejša knjiga, kar jih je za leto 1911. izdala Mohorjeva družba. Samo jezik je od začetka v nekaterih poglavjih zelo slab. Pozneje se vidi, da je imel spis v rokah dober korektor. Na pravilnost in lepoto jezika so pri nas sploh začeli premalo paziti. Kakšne stvari čitamo včasih po naših dnevnikih! Treba bo, da se zbudi kje kak drugi Levstik, ki bo z mogočnim korobačem ošvigal vse, ki nam pačijo slovenščino. Družba sv. Mohorja bi morala prav posebno skrbeti za to, da so njene knjige spisane v lepem in čistem jeziku: saj romajo te knjige med tisoče in tisoče in so, zlasti na jezikovnih mejah, pogosto edine učiteljice slovenščine. Pa se mi zdi, da se ta skrb tuintam zanemarija. Predlanjskim ali kdaj so izšle neke „Drobne povesti“ — s tako slovnico in stilistiko, da me še danes mraz stresa, če se stvari domislim. Pa tudi po nekaterih drugih spisih (n. pr. v Koledarju) ni vse v redu. — Še eno opomnim. Potopisne knjige, kakor je Trunkova, naj bi pač imele pridejan tudi zemljevid opisanih dežel in pokrajin. To je zelo potrebno, zlasti za preprostega bralca.

Dr. Mih. Opeka.

Dr. K. Štrekelj: **O nekaterih pobijanih pravih slovenske pisave**. Posebni natisek iz „Ljubljanskega Zvona“, letnik XXXI. V Ljubljani 1911. Založil pisatelj. Tisk Narodne tiskarne. 80, 42 str. — Člankov, kakor nam jih podaja omenjeni odtisk, ne dobimo vsak dan na književnem polju. Kaj tako izvrstnega moremo pričakovati le od moža, ki je

posvetil jezikovnemu preiskavanju daljšo dobo svojega življenja. Take razprave se ne pišejo po parletnem študiju. Le žal, da je gospod pisatelj, ki se je bil ravno v zadnjem času odločil, da bo kaj več pisal o pravilih naše pisave ter nam izdal toli potrebno znanstveno slovnico, jako nevarno obolel in se skoro bori s smrtjo. Dal Bog, da ozdravi!

Članke tega odtiska je napisal prof. Štrekelj po povodu lani izšlega *Antibarbara*, ki ga je začel izdajati dr. Tominšek. Tominškov *Antibarbarus* obsega sicer tudi mnogo dobrega, a nesreča je hotela, da mu je dr. Tominšek na poslednjih štirih straneh — kakor se vidi, v zadnjem hipu pred natisom — kot dodatek pridejal nekaj „pravopisne drobnjavi“, kakor jo sam imenuje, ki je v primeri z ostalo vsebino res prava Ahilejeva peta in mora zadeti na hud odpor. V tem drobižu je branil dr. Tominšek tudi reklo, „gre se za kaj“, kar je bil Štrekelj že pred več leti proglasil za stvar, ki je posneta po nemščini. Izzvan po tem ugovoru je profesor Štrekelj nastopil, da brani svojo trditev; zraven je porabil to priliko, da vzame v pretres tudi ves ostali *Antibarbarus*. Ker je stvar za pisavo velike važnosti, se hočemo po vrsti dotekniti vseh 9 točk, ki jih prof. Štrekelj zavrača.

V prvem članku (str. 1—5) dokazuje Štrekelj, da je reklo „gre se za kaj“ posneto po nemščini in da se mora v slov. rabiti brez „se“, torej: gre nam za kaj. Dokaz je tako temeljit, da mora pač prepričati najnevernejšega Tomaža.

Drugi članek (6—16) zagovarja končnico — „irati“ za tuje glagole kakor n. pr. marširati, urgirati itd., ki jo zameta dr. Tominšek. Tominšek je po skoro neumljivem načelu nanovo pogrel neslano vsiljevanje Bežkovo in Ivanov-vo, ki sta se navzlic soglasni tradiciji slovenske pisave izrekla proti končnici — „irati“. Komur pot, ki jo pozna tradicija slov. pisave, ni dovolj sveta, da bi hodil po njej in pisal: marširati, urgirati, itd., naj sedaj prebere naravnost klasičen članek Štrekljev, ki tudi z drugih stališč dokazuje opravičenost naše tradicije. Kdor se noče osmešiti, naj govori: študirati, imponirati, desinficirati...

V tretjem članku (16—19) zavrača Tominšekovo neosnovano mnenje, da bi bila pridevniška raba: „rajša sem lepo oblečena“ napačna; da se sme rabiti ta oblika (rajša), je dokazal Štrekelj ne samo iz slovenščine, temveč tudi iz drugih slovanskih jezikov, ki so jo tako za ženski kakor tudi za srednji (rajše) in moški spol (rajši) dobro ohranili. — Glede rabe bi mi pristavili sledeče: Ker se je pridevniška raba, ki je starejša od prislovne, ohranila tudi še v naši novejši in najnovejši pisavi, ima Levec pravico, da jo sprejme v knjigo ter postavlja pravilo, da se piše n. pr. „Hlapec rajši dela, hči rajša bere, dete rajše spi“ (str. 36, 21). Vendar je pa naše mnenje, da je Levec po krivici vzel vso pravico prislovni rabi, ker se ni pojavila samo v slovenščini, temveč tudi v srbohrvaščini in češčini. Zato bi bil imel Levec poleg nje dopustiti tudi še prislovno rabo ter reči, da se piše oboje pravilno: hlapec rajši (ali raje) dela, hči rajša (ali raje) bere, dete rajše (ali raje) spi; da je prislov raje zavrgel, je ravnal samovoljno. Kako samovoljno je Levec tu postopal, se vidi iz vzporedne zveze, kjer stoji na enakem mestu in z enako veljavo — deležnik, kateremu Levec brez strahu odkazuje pridevniško in prislovno

NAJMLAJŠI NAROČNIK „DOM IN SVETA“.

rabo. O tem namreč določa: „Pridevni deležnik se... s samostalnikom ujema... n. pr. ugleda slepca, sedečega na kamenu... Ta deležnik pa stoji pri imenovalniku vseh števil lahko tudi prislovno... n. pr. Jezus in Peter prideta, potujoč po svetu, do krasnega poslopja.“ (Pravopis, 43). Čemu Levec v enakih primerih ne določa enakih „pravil“? Toda Levec si ni dovolil samo te nedoslednosti, temuč je šel še veliko bolj v stran. Za tvornopretekli deležnik je določil sploh samo prislovno rabo in čisto samovoljno navzlic vsi zgodovini in najnovejši pisavi postavil pravilo: „Tvornopretekli deležnik I. se ne sklanja, kadar stoji prislovno, ter ohrani v vseh spolih in številih svojo stalno obliko n. pr. ... Čaplja, domanje močvirje zapustivši (!), leti v visoke oblake“ (str. 43). Deležnik potemtakem, pri katerem je prislov sploh nonsensus, more ali celo mora imeti prislov, pridevnik rajši pa, ki je v resnici prislov razvil, ga ne sme imeti! Vprašam, kdo se ne bo spotikal nad takimi pravili? Zgodovina naše novejšje pisave nam kaže, da so te vrste deležniki in pridevnik rajši, rajša, rajše imeli enako usodo in bi jo zaslužili tudi v Levčevem pravopisu. Seveda bodo taka naivna pravila ostala le pobožna želja, kakor sploh cela dolga vrsta Levčevih „pravil“! Pisava zadnjega časa je ravnala z vsemi tremi primeri enako, tako imamo n. pr. pridevniško rabo še pri tvorno-

preteklem deležniku: „Zgrudila se je na tla, zastrupivša sama sebe“, Lj. Zvon V, 584, Detela. „Več desetletij pozneje (se je) vzdramilo katoliško duhovstvo, spoznavše,“ ... Lj. Z. IV, 115, Wiesthaler. Enako pri sedanjem deležniku: „Ljudstvo se razide, gredoče na drugo zabavo“, Lj. Z. II, 458. „(tam) ... je raslo mahovje, k počitku vabeče“ Lj. Z. IV, 4, Tavčar. „... voda, čez krov se izlivajoča ne teče v brod“ Lj. Z. IV, 16, Franke. Poleg te oblike se je rabila tudi že samo moška oblika: „Židinja, ne pogledavši (!) je odgovorila“, Lj. Z. V, 266, Detela; enako: „ni mogla prenašati puščobe na Višavi, videč (!) srečo in veselje na Nižavi“, Lj. Z. IV, 457, Tavčar. — Dovolj zgledov; iz tega je videti, da Levec ni bil vsem primerom enako pravičen.

(Konec.)
Dr. A. Breznik.

„**Matica Slovenska**“ je izdala za leto 1911. te-le knjige: Zbornik XIII. zvezek. Uredil Dr. Fr. Ilešič. — Slovenski spomini in jubileji. I. zvezek. Uredil Dr. Fr. Ilešič. — Slovenske narodne pesmi. 14. snopič. Uredil Dr. K. Štrekelj. — Hrvatska knjižnica. V. zvezek. (Dinko Šimunović: Tudjinac.) — Dr. Janez Mencinger: Izbrani spisi. I. zvezek. Uredil Dr. Jos. Tominšek. — Zabavna knjižnica. XXIII. zvezek (Fr. Ks. Meško: Črna smrt; Milan Pučelj: Gregor.). — Knezova knjižnica. XVIII. zvezek. (Dr. Ivan Lah: Brambovci. II. del.) — O posameznih knjigah izpregovorimo o priliki.

Dr. A. De Benedetti. — **Verso la Meta** (Kcilju). — Torino. GB. Paravia. 1911. — Knjiga je na-

menjena šolskim krogom in jo njim, ki so vešči laščine, omenjamo in priporočamo zato, ker je takih malo dobiti. Na podlagi lastne izkušnje in dolgoletnega preučevanja podaja pisatelj, odličen profesor, zelo skrbno in duhovito sestavljen navod, kako se je učiti mlademu naraščaju, da pride lahko in uspešno do svojega cilja, to je do izvršitve svojih študij in do gotove izobrazbe, ne da bi, čeprav nehote, zamujal čas in denar po nepotrebnem trosil ali si zdravje kvaril. Že naslovi raznih poglavij kažejo, kolike važnosti je ta knjiga: — Mladim čitateljem — Higijena in učenje. — Navodilo za učenje. — Kako naj se opazuje. — Vzgoja volje. — Vzgoja spomina. — Vzgoja okusa. — Vzgoja glasu. — Kako naj se ustmeno predava. — Kako naj se čita. — Kaj je čitati, da se razvijejo poklici. — Kako naj se delajo pismene naloge. — Kako naj se napravljajo izpiti ... itd. Posamezna poglavja so krasno in bogato razložena in vsebujejo mnogo zlatih pedagoških naukov in mladini prepotrebni nasvetov ne da bi bila knjiga suhoparna in težko prebavljiva; nasprotno, čita se prav slastno in z velikim zanimanjem.

Delo, ki je izšlo v večji (450 strani) in v manjši (214 str.) izdaji, za višje in za nižje razrede srednjih šol, je bilo večkrat odlikovano in toplo pozdravljeno od strokovnjakov v mnogoštevilnih ocenah. Doživelo je več izdaj v prav kratkem času in je prevedeno v razne jezike. Dobro in koristno bi bilo, da bi tudi Slovenci imeli kaj takega. Slovensko šolstvo je sicer razvito in tudi primeroma dobro preskrbljeno s pedagoško literaturo, a taka knjiga bi vendar kmalu postala priljubljen vademecum in pomenljiv voditelj učeči se mladini.

Ivan Trinko.

GLASBA.

Mihelčič: **Narodne pesmi**. Tiskala Zadržna tiskarna v Ljubljani. 1911. Gosp. organist Mihelčič je imel pri izdaji teh narodnih pesmi prav srečno roko. Zbral je samo vseskozi solidne in poštene pesmi, ki jih lahko brez skrbi damo tudi naši mladini v roko. Cela zbirka obsega osemnajst pesmi: 1. „Vodica med gorami“, 2. „V Ljubljano pridem čez goro“, 3. „Prišle so nove novice“, 4. „Oj srečne so rib'ce“, 5. „Tam so štirje fanti“, 6. „Sinoči je pela“, 7. „Bog je pa stvarnik moj“, 8. „Tri tičice“, 9. „Spazila sem Janka“, 10. „En pastirček kravce pasel“, 11. „Ljubi očka, ljuba mamca“, 12. „Stoji, stoji ravno polje“, 13. „Ostani, sinko Janko, tu“, 14. „Oj, Ive, k nam na kres“, 15. „Preljubi ti ženin“, 16. „Ena ptička priletela“, 17. „Marija je po polju šla“, 18. „En očka ima sinčke tri“. — Napevi so lepi, harmonizacija primerna, preprosta in korektna. Tudi tisk je prav čeden, oblika — žepni format — izredno prikupljiva. Zbirko je založil g. skladatelj sam, prodajajo jo pa: Katoliška Bukvarna in L. Schwentner v Ljubljani, Katoliško tiskovno društvo v Gorici in Krajčevi nasledniki v Novem mestu. Cena trdo vezani knjižici 1 K, mehko vezani 70 vin. 10 izvodov 6 K. — Zbirko toplo priporočamo.

Novi Akordi. X. letnik, 5. številka. Ta številka je posvečena Franu Gerbiću, nestorju slovenskih skladateljev, in prinaša samo Gerbićeve skladbe:

en moški in dva mešana zbora, eno klavirsko skladbo, tri samospeve s klavirjem in cerkveno skladbo „Ave Maria“ za dva glasova z orglami.

Moški zbor „Zastava naša“ (tudi besedilo zložil Fr. Gerbić) je krepka koračnica iz skladateljeve najmlajše dobe. (op. 29. številka 2.) Poklonjena je pevskemu društvu „Ljubljana“. — Mešana zbora „Četiri godišnje dobe“ (op. 27. številka 1.) in „Klic pomladni“ (op. 27. str. 4.) datirata istotako iz skladateljevih mlajših let. Oba zbora sta zelo preprosta, a ljubka, in zlasti o „Klicu pomladnem“ sodim, da se s svojim svežim „kuku“-motivom, vseskozi lahnim melodičnim tokom in gladko harmonično ubranostjo še tudi danes vedno lahko izkaže kot jako hvaležna in efektivna skladba. — „Mazurka“ (op. 59. številka 2.) nas zopet spominja¹ na Gerbićevo bivanje med severnimi našimi brati Poljaki in kaže kolikortoliko Chopinov vpliv. Skladba ni težka.

Samospevi „Nihče ne ve“ (op. 62. številka 1.), „Mrtva pomlad“ (op. 62. številka 2.) in „Trubadurka“ (op. 63. številka 2.) nam pa kažejo Gerbića, kako sklada danes. Zares velika je razlika med prej omenjenimi zbori in temi samospevi. Tam diatonika, skalni akordi, sploh preprostost v vsem in vsakem oziru, tu hroma-

¹ Glej Mazurko istega skladatelja v „Novih Akordih“ X. letnik, številka 1.

tika, alterirane harmonije, bujna glasbena raznoličnost vsepovsod. — Dvospev „Ave Marija“ (op. 66.) je dostojna cerkvena skladba prijaznega značaja, solidne fakture in zmerne obsega.

Tudi ta številka „Novih Akordov“ nam živo priča, kako je Gerbič, četudi v trudopolnem delu osivel, še vedno čvrsto delaven, kako zlaža še vedno od dneva do dneva in se kot glasbenik razvija v najboljšem pomenu besede.

G. uredniku „Novih Akordov“, dr. Gojmiru Kreku gre velika hvala, da se je našega veleza-sluznega skladatelja Frana Gerbiča o priliki njegove sedemdesetletnice spomnil na tako lep način. G. jubilanu pa želimo vsi od srca še prav mnogo zdravih in blagoslova božjega polnih let na prospeh slovenske glasbe: poštene posvetne in dostojne cerkvene.

Stanko Premrl.

Ign. Hladnik. **Fünf fugierte Festspiele für Orgel.** Op. 61. Preis 2 K 40 h. Verlag Ant. Böhm u. Sohn.

Čudna stvar, da slovenski skladatelj izda svoje delo z nemškim napisom! Ako je hotel delo spraviti med širši svet, naj bi se bil poslužil latinskega jezika za naslov! —

Vsaka teh iger ima uvod, ki je precej konvencionalen. Igre same so lepo, umetnostno stremljenje, ki se kaže v bujni fantaziji, spretni imitaciji, fugirani

obliki, drznih postopih in živahni ritmiki. Teme so v obče lepe, plemenite; druga nam je zato manj všeč, ker se dvakrat dvigne na isto višino. Tudi arhitektura drugega fugiranega stavka ni dosledna, ker ima „dux“ tri takte, „comes“ štiri. Tretja igra je pravzaprav parafraza znane Marijine pesmi, ki postaja proti koncu radi enoličnosti zelo dolgočasna; vsa modulacija se namreč suče samo krog tonike, dominante in subdominante.

Hladnik je jako razborit skladatelj, samo: prvič rad zabrede v banalne motive, in drugič gre glede kvartsektakordov, pokritih kvint in oktav — preko naukov harmonije. On je nekako ponosen na to samostojnost, a mi ga zagotavljamo, da stoji v tej zadevi osamljen in da je ta samostojnost velika napaka. Prve napake se je v figuriranih igrah srečno ognil, v drugo pa večkrat padel, n. pr. str. 2, druga vrsta, sedmi takt; str. 8, druga vrsta, zadnji takt; str. 9, tretja vrsta, prvi takt; str. 9, druga vrsta, drugi takt (tu si je celo privoščil paralelno oktavo v altu in basu). — Harmonija je dogma, ki je resnobnemu glasbeniku sveta. — Kljub tem dobrohotnim opazkam je delo najboljša, kar jih je izšlo iz Hladnikovega peresa; igre se bodo mogočno čule z orgelskih korov. Želeti je, da skladatelj vztraja na poti, ki se je podal nanjo s tem delom.

P. H. S.

„NAŠA KRI.“

Dne 2. januarja 1912 se je na odru deželne gledališča uprizorila nova F. S. Finžgarjeva drama „Naša kri“.

Dejanje se odigrava sledeče:

I.: Leta 1813., za časa francoske okupacije, je župan v neki vasi na Gorenjskem Miklavž Borštnik, 50 let star, pameten in dober mož. Njegova žena je Katra, Jerica hči, hlapcu je ime Matija. V županovi gostilni so zbrani kmetje, ki preklinjajo Francoza, in fantje kontrobandarji, njim na čelu Štefan, Jeričin ženin. Beseda nanese na francoskega oficirja Renarda, ki se je svojčas mudil v vasi zavoljo eksekucije in se zagledal v Jerico. Hlapec Matija zagotovi, da bo on Jerico varoval, če bi se namerilo, da bi Francoz zopet v vas prišel. Medtem prihiti mežnar Groga in pove novico, da sta se kmeta Matijevec in Kuharjev Rok vrnila, prvi z Laškega, drugi z Ruskega. Kmalu prideta sama in povesta vsak svojo žalostno povest; kmetje se jeze na „zlodja Napoljanskega“, ki mu ni mar krvi in življenja ljudstva. Župan Borštnik napove, da je intendant zaukazal, da ima vas zopet dati dva konja in dva huzarja ali pa 4000 frankov. Zdajci začne biti plat zvona, eksekucijski oddelek je prišel, častnik Renard in njegov sergent vstopita, pride do konflikta z županom, Jerica pokaže svoje veliko sovraštvo do tujcev, Renard ji pa dvori; vojaki v vasi streljajo, vendar se zazdaj nič ne zgodi; Štefan pobegne v planine.

II.: Ljudje hodijo v cerkev in tožijo nad francoskimi časi. Fantje so vsi v gore pobegnili, ljudje se boje „eksekucijona“, nekateri možje si pa namigavajo, da se bodo Francozi in cesarski spoprijeli,

in skozi celo dejanje sije upanje, da bo tujevladja kmalu konec. Renard se pri županovih gostih, občuduje trdovratnost ljudstva in lepoto Jeričino ter citira Rousseaua: Nazaj k naravi! Ko se z Jerico šali, ga hlapec Matija dregne in se zopet zakolne, da se dekleta Francoz ne bo dotaknil. Oficir obupuje; Jerico resnično ljubi, upornost ljudstva mu kaže, da Napoleon svojih namenov ne bo dosegel, kruta vojska je vzrok, da ljudstvo ne pojmuje velike imperatorjeve misli: kri h krvi, rod k rodu! Jerica ne bo Renardova, Ilirija ne Napoleonova. Zdajci pride sergent in vsled njegovega prigovarjanja se oficir odloči, da dá poloviti fante, med njimi Štefana, ki mu je na poti. Medtem pregovarja Renard Borštnika, češ, Francozi hočejo ilirskemu ljudstvu le dobro, sanjari, kako bo vzel Jerico in se pokmetil, župan pa o tujcih noče ničesar slišati. Sergent fantov ni dobil, ker so vsi v gorah. Renard da v jezi prebrati proklamacijo in ko izve, da so skrivači v gorah Francoze napadli, odide s svojo četo na planine, kmetje z županom na čelu pa sklenejo, da se ne vdajo, češ, boljša je smrt kakor življenje pod to zastavo! Vendar pa župan zdvaja, zlasti, ker se je med tem izvedelo, da so neznanci napadli pošto in se boji, da bi odgovornost za to ne padla nanj.

III.: Renard se je vrnil. Slučaj s pošto se mu zdi kakor nalašč. Čaka še kompanije od generala Bellotija. Upa, da s tem ljudstvo uplaši in župana pritisne, da mu bo dal Jerico za ženo. Toda od generala dospe poročilo, da s kompanijo ne bo nič; Francozom se ne godi preveč dobro. Sergent oficirju nato nasvetuje zvijačo. Županu naj nastavi nož na

vrat, češ, Štefana smo v gorah ustrelili, pomoč pride še danes, vojaki bodo vas požgali, hči oskrunili, kmetje bodo viseli. Če daš Jerico, pa bo vse dobro. Župan ne ve, kaj bi, hoče se žrtvovati, toda Jerica, ki je prisluškovala, se odloči, da dá Francozu roko. Mati ji prigovarja: Tvoja kri se bo s tujčevo zmešala, da se naša poštenost zveže s tujčevo pretkanostjo in se bo tako nov rod maščeval nad vsako krivico; rešiteljica boš naroda. Toda hlapec Matija pove, da je Štefan živ, Jerica očita oficirju laž, hlapec pa častnika rani.

IV.: Oficir, hudo ranjen na roki, je popolnoma resigniral. Njegovi upi so se izjalovili, tudi Napoleonova zvezda ugaša. Maščevalnost ga je čisto minula. Županovim razodene, da cesarski zmagujejo. Župana prosi, naj se nad njim ne maščuje. Župan je užaljen, češ, bolnika se mi ne lotimo poraz Francozov ga pa veseli. Medtem zapoje boben alarm, za odrom se sliši, kako ljudstvo poje „Napoleonove litanije“. V Renardu se zopet zbudi vojak, veli osedlati konja, županu pa prorokuje: Čeprav se je zazdaj Napoleonova misel združene Ilirije izjalovila, pride dan, ko seže „slovenski narod jugu v roke in se dvigne močan kakor steber iz stiske in bede“. Odide. Zdajci prihiti na oder ljudstvo, fantje skrivači, Štefan. Kmetje snamejo župansko tablo, Borštnik pa blagoslovi Jerico in Štefana: „Požegnana otroka z žegnanim očetovim! Naj požene iz vaju rod, ki bo tako ljubil to grudo, kakor smo jo mi, vaši očetje! In ko bodo naše kosti že trikrat prekopane, naj še zvedo pozni vnuki o teh težkih dneh in mogočnjaki naj jih pomnijo.“

* * *

Finžgarjeva drama je na slovenske kritike kaj različno vplivala, eni so jo navdušeno hvalili, drugim pa ni niti malo ugajala. In vendar je na vsakega objektivnega gledalca napravila tako močan vtis kakor nobena druga slovenska drama, kar so jih kdaj na našem odru uprizorili. Kritiki pa zato niso pravega zadeli, ker Finžgarja niso umeli, umeli pa ga zato niso, ker je vsak gledal dobo, ki jo je pisatelj v tem svojem delu vtelesil, preveč v luči svojih lastnih kulturnih in političnih teženj in nazorov. Finžgar neposredno ni nameraval niti povzdigovati patriotizma slovenskega ljudstva, niti ni hotel delati propagande za idejo ilirizma. Meni se zdi, da je bilo pisatelju temeljno vodilo to, da plastično predoči psiho našega ljudstva, kakršna je v zgodovini, kolikor nam je znana, vedno bila in se zlasti ob velikih momentih pokazala: duša majhnega, a trdnega, žilavega, neupogljivega naroda, ki veliko prenese; če more, nasprotnika premaža s silo, če ne, mu pa postavi nasproti tih upor, neko zatajeno sovraštvo in mu kljubuje s trdovratnostjo, ki daje moč tudi neoboroženi ženici in nasprotnika prejalislej razoroži. To je hotel pisatelj povedati in nič drugega. Ta drama je zgodovina naše krvi, naša kri govori iz nje in se pretaka po nji in zato je nacionalno delo v eminentnem pomenu besede. To je njena tendenca in toliko se javlja, nič več in nič menj. Kdo bi pa pisatelju sploh vso tendenco prepovedal? Mislím, da je bilo 18. januarja t. l., ko je grof de Mun v francoski akademiji ob priliki, ko so sprejeli vanjo pesnika Régnera, izpregovoril tele besede: „Ne pas prendre

parti, c'est justement ce que je crois interdit à l'écrivain!“ In tem besedam je sledilo splošno odobravanje.

Svojstva našega temperamenta, našo narodno psihologijo, je pa Finžgar našel posebno izraženo v burnih dogodkih francoske dobe, ko je neki nam doslej popolnoma tuj duh kakor vihar spreletel naše kraje in našo kri do dna razburkal, in zato je Finžgar prav to dobo dramatiziral. Rekel bi, da je pisatelj postopal skoro znanstveno, eksperimentalno, če bi ne vedel, da ga ni slovenskega pisatelja, ki bi imel tak dar neposredne intuicije, kar se tiče življenja in mišljenja našega plemena v najrazličnejših časih, kakor ga ima Finžgar. Čisto mirno zapišem, da so v tem pogledu drugi nasproti njemu zelo majhni, neizvzemši pesnika „Dume“ ali pa Cankarja.

V luči te ideje je torej treba gledati tako tisti konservativni, protitujski, neskončno zvesti patriotizem kakor misel ilirsko, ki jo nosi francoski častnik. Eden in isti tok kroži po obeh teh navidezno v tako zelo nasprotno smer idočih tendencah, v obeh se izraža to, da je naš narod močan, zvest in razumen, da se da vneti za vsako veliko misel, ako se mu ne prizadeva krivica in da, kdor se nanj zna nasloniti, nanj lahko trdno zida! Kaj bi se iz tega ljudstva dalo narediti, to je vodilni motiv Finžgarjeve drame.

To pa je pisatelj posnel iz zgodovinskega materiala, ki ga je proučil na tisti nedoumljivi način, ki je svojski velikemu umetniku: oživil je dobo, kakor da je sam v njej živel in vsrkal vase sile, ki so ji določale smer in duha. Umel se je identificirati tako z ljudstvom, ki je v demonskem Korzu videlo le brezmejno slavohlepje, ki je zahtevalo milijone žrtev, da se nasiti, kakor s tistimi plemenitimi duhovi, ki so vzklili na tleh revolucije, in hoteli s pomočjo velikega cesarja udejestiti svoje ideje o bratstvu, svobodi in enakosti narodov. Toda zgodovinski pogoji niso bili taki, da bi se bil ideal mogel v okviru bonapartizma uresničiti in to gotovo ni krivda ne pisatelja ne našega ljudstva. Pisatelj je te zgodovinske pogoje verno vpodobil, tako da odpor naroda popolnoma razumemo, ilirske fantazije mladega častnika pa ne ugasnejo popolnoma, zakaj pisatelj je s par ognjevitimi besedami pustil iskro tleti dalje in morebiti so ravno danes, ko se ta igra po slovenskih odrih uprizarja, res dani pogoji, da se, seveda na drugačnem temelju, vname, dočim se v začetku 19. stoletja ni mogla. In v tem tiči veliki vzgojni pomen Finžgarjevega dela.

Tako sem jaz „Našo kri“ razumel.

Kar pa se tiče izvedbe, moram na tem mestu ponoviti to, kar sem takoj po premieri nekod drugod izvajal. — Danes to še lažje preciziram in mislim, da je v „Naši krvi“ ali premalo dejanja za štiri akte, ali pa je en akt preveč za dejanje, kolikor se pred nami odigrava. Po drugem aktu tok dogodkov kar nekamo zastaja. — Tretje dejanje je bistveno pogrešeno; tista zvijača se ne bo dala vzdržati, ker stori vse osebe, ki so vanjo hote in nehote zapletene, nenaravne. Tako postane iz slovenske kmečke matere iz 18. in 19. stoletja modrena pasemska teoretičarka, hči Jerica igra po sili vlogo nekake Judite ali Mone Vanne, enciklopediški idealist Renard izgubi veliko na splošni simpatiji. — Župan mi ugaja, tista nedoslednost je psihološko povsem motivirana, vendar bi jaz tisto njegovo „kmečko prefriganost“, da se poslužim tipi-

škega vulgarizma, še bolj podčrtal, sicer zija med njegovo odločnostjo in odnehljivostjo vendarle nekoliko prevelik prepad. — Glede Renarda pa se mi zdi tole, da je pisatelj na njegove rame nekoliko preveč naložil. Težko je biti načelnik majhne eksekucijske čete, zraven pa še filozof in državnopravni politik. Naj mi pisatelj verjame, da bi bilo njegovo veliko delo našlo skoro brez izjeme splošno priznanje, ako bi se mu bil Rénard bolj posrečil. Ali bi ne bilo veliko boljše, da bi Rénard ne imel z ilirizmom ničesar opraviti, bi ostal strogi, jekleni, od neprestanih bitk osmojeni bonapartovski oficir, zraven vesel dečko, če treba, odkritosrčen in občudovalec žilavega ljudstva — seveda bi ne smel tega toliko deklamirati — a ilirsko misel naj bi bil pisatelj položil v usta kakšnemu slovenskemu študentu, recimo županovemu sinu? Tak študent bi pisatelju tudi sicer lahko pomagal iz zadrege, tako bi n. pr. lahko Jerico pregovarjal, da Francoza vzame. Da bi bila taka korektura, oziroma preosnova „Naši krvi“ nujno potrebna, je čuti od mnogo

kritikov. Tako bi se v drami veliko več godilo kakor pa govorilo.

Več se mi v formalnem oziru ne zdi potrebno povedati. Če pisatelju tudi na tem mestu svetujem, naj svojo dramo v navedenem zmislu preosnuje, storim to zato, ker sem prepričan, da gre za delo sekularnega pomena za naš mali narod in da se danes nobeden drugi ne bi mogel te snovi lotiti z večjo srečo kakor Finžgar. Le on je danes res naše krvi umetnik, le njega bo razumela tista masa, o kateri je v že navedeni seji akademije de Mun dejal, da je „najbolj spoštovanja vredna tista masa ljudi, ki delajo, ki verujejo in upajo, ki jih oživlja večna potreba po idealih, tista masa, ki v njih živi duša naroda.“ Zato, Finžgar, okleši in izkleši ta zasutek v delo, ki bo še pozne slovenske generacije ogrevalo v narodni zavesti, v zavesti, da so sokovi, ki rede naše deblo, da vedno iznova poganja, zdravi in neraztrovljivi!

Tu sei il maestro!

F. T.

UMETNOST.

Izvrstni umetnostni list „The Studio“ je prinesel v eni svojih zadnjih števil (15. dec.) pod naslovom „On Impressionism and Expressionism“ zanimiv pogovor o moderni umetnosti, ki ga podajemo tukaj v prevodu.

„Kako čudna tendenca vlada ravno sedaj med umetniki! Zbirajo se v klike in združujejo v majhne skupine,“ je dejal umetnostni kritik. „Zdi se, da ni v zadnjem času nobene skupnosti interesov več med njimi; umetnost je razbita v množico stranic, ki se bore druga proti drugi. — Zakaj to?“

„Zdi se mi, da zato, ker se med umetniškim svetom krepi želja po napredku in razvoju,“ je odgovoril mladi slikar. „Vsaka skupina se trudi, da stori kaj za napredek umetnosti in da jo dvigne iz zasplosti, v kateri je že predolgo tičala.“

„Beseda se lepo sliši,“ se je nasmejal kritik, „toda meni se zdi, da bi te skupine storile mnogo več za napredek umetnosti, če bi se združile k skupnemu delu, ki bi okoristilo umetnost kot celoto. Sedaj se pa vsaka posebe, kolikor smem soditi, trudi dokazati, da so vse druge na krivi poti in da presega njen lastni credo vse ostalo. Vsled tega je umetnost v stanju nemira, toda naprej se ne gane.“

„Nemir mora biti, preden se more katerokoli gibanje začeti,“ je posegel v pogovor mož z rdečo ovratnico. „Ta nemir, ki ga vi menda obsojate, je znamenje, da so stare tradicije minile in da jih nadomeščajo boljše in odličnejše misli o umetnikovi nalogi.“

„Upajmo, da je tako,“ je rekel kritik; „toda jaz ne vidim, da bi se danes pot čistila, marveč se mi zdi, da jo motna negotovost in brezkoristne ekstravagance celo zapirajo.“

„Ne, ne!“ je vzkliknil mladi slikar. „Priznati morate, da se je v zadnjem času razvilo nekaj veljavah delavnih sil, ki teže po resničnem napredku. Poglejte na primer čudoviti razvoj impresionističnega gibanja in pomen še znamenitejšega gibanja, postimpresionizma, ki se je razvil iz njega.“

„Dobro, govorimo o teh dveh pojavih,“ je odgovoril kritik. „Značilna sta dovolj. Kaj sta storila impresionizem in ekspresionizem za napredek umetnosti?“

„Vpeljala sta v umetniški svet novo čustvo in nov cilj, popolnoma novo fazo delu in sveže pojmovanje umetniške odgovornosti,“ je dokazoval mladi slikar. „Delovala sta kot protistrup proti kugi bolehnosti, ki je razjedala življensko moč dela naših modernih umetnikov, ter sta krepko in upapolno podžgala inteligenco delavcev.“

„To ste jasno povedali,“ se je smejal mož z rdečo ovratnico. „Kaj pravite na to?“

„Ali sta res to storila?“ je vprašal kritik. „Kaj sta nam prinesla, česar bi že prej ne bili imeli? Kaj je impresionizem? Zaznamek očesne impresije, nečesa hipno in morda površno videnege ter naglo zaznamovanega. In kaj je ekspresionizem? Kakor ga jaz pojmem, je to slikoviti izraz bolj umetnikove notranje intencije kot njegove očesne impresije. Eden dela s površino stvari, drugi s tistim, kar je pod površino. Toda po obeh teh potih so že hodili, odkar se je umetnost začela: v čem torej obstoji napredek?“

„V čistejšem in logičnejšem razmerju med umetnikom in njegovim delom,“ je odgovoril mladi slikar. „Umetnik je izločil vse nepotrebosti in vrhovni cilj stoji pred njim jasno in krepko.“

„Zares, izločil je nepotrebosti,“ je pritrdil kritik, „toda s tem je izločil tudi mnogo tega, kar je v umetnosti bistveno. Sprejel je načelo, da lepota ni odvisna niti od predmeta, niti od načina predstavljanja in dalje, da je grdost predmeta in načina bolj priporočljiva kot nje nasprotje. To kar Vi imenujete umetnikov vrhovni cilj, so danes grde stvari, ki utegnejo umetnost ponižati do grdega predstavljanja odurnih idej, ne pa dvigniti je do njenih višin.“

„Ali morda trdite, da grdosti ni mesta v umetnosti?“ je vprašal mladi slikar.

„Tega gotovo ne trdim,“ je odgovoril kritik, „ker je tudi njo mogoče podati na tak način, da postane lepa. Poglejte dela resničnih impresionistov — mož kot so Charles Keene, Daumier, Phil May — ali je to pomanjkanje lepote? Poglejte dela največjih impresionistov — Japoncev; ali niso krasna? In vendar ti umetniki odklanjajo najvišje principe creda, v katerega vi verujete, in ne izločujejo ničesar, kar jim more pripomoči, da dosežejo lepoto. Impresionistovo emocijo naj razgreje lepi pogled narave, njegovo inteligenco naj razgiblje pomen, subtilnost in resničnost značaja, ki ga želi naslikati — tedaj boste opazili napredek v umetnosti in ta napredek bo nevzdržljiv. Toda sedaj, se mi zdi, se gibljemo nazaj.“

*

Kakor odmev istega vprašanja se bere člančič v decembrovi številki nemške revije „Deutsche Kunst und Dekoration“ pod naslovom „Menschliche Werte in der Kunst“. Njegova kratka vsebina je nekako tole:

Dve desetletji se bori umetnost proti „literaturi“, proti „idejam“, proti vsemu pripovedovalnemu v umetnosti. Umetnina je le za oko in naj nikdar ne apelira na opazovalčevo srce ali njegov um. Ta boj se je razvil iz nasprotja proti umetnosti osemnajstega in devetnajstega stoletja, ki je imelo „idejno“ plat umetnosti za ravno tako važno kot formalno.

Pa to novo pojmovanje umetnikove naloge je nastajalo počasi, skoro nezavedno. Ko se je oblikovala nova forma — moderna umetnost — so stali formalni problemi seveda v ospredju in pozornost umetnikova je veljala zlasti njim, medtem ko je bila vsebinska stran brez pomena. Iz tega slučajnega zanemarjanja

vsebine se je razvilo načelno odklanjanje vsebinskega, vsega, kar je bilo optično podano in je hotelo biti več kot le optičen pojav. Manetovi Šopi špargeljnov so dosegli velik kos svoje slave ravno zato, ker so služili kot demonstracijski predmet v boju proti „literaturi“.

Vendar je tudi ta boj doživel različne faze. Najprej so opravičeno trdili:

„Dobro slikano zelje je večja umetnina kot slabo slikana Madona.“

Toda kmalu nato je dobil boj ostrejšje oblike; tedaj so rekli: „Dobro slikano zelje je ravnotako velika umetnina kot dobro slikana Madona.“

Danes se pa sliši: „Dobro slikano zelje je večja umetnina kot dobro slikana Madona“ — ker opazovalec pri zelju ne misli na nič drugega, kot na formalno stran slike, na način, resničnost, prepričevalnost naslikanega predmeta, medtem ko pri Madoni vsebinska lepota slike moti in podkupa pravično sodbo očesa.

To načelo moderne umetnosti je dokaz velike kulture in občutljivosti našega očesa ter resnobe, s katero umetnost rešuje svoj glavni problem, problem forme. Vendar ne bomo mogli dolgo na tem ostati. „Nespametno je, če se umetnik načelno odreče možnosti, da izzove v gledalcu velike predstave, da razgreje v njem neskončno skalo človeških čuvstev. Vplivati hoče vsak umetnik, vsak hoče celo geniti in pretresti. Človek, tudi takrat, kadar stoji pred umetnino, ni samo oko, ampak je celota, v kateri nimajo čuti večje pravice od čuvstva in uma. Vplivati je mogoče na vsako teh zmožnosti. Toda najhvaležnejši je človek umetniku tedaj, kadar vpliva umetnina na vse obenem.“

I. C.

TO IN ONO.

Ljudski oder. — Dne 26. decembra in 1. januarja so na „Ljudskem odru“ ponovili — spet obakrat v razprodani hiši — Sardenkovo „Mater svetega veselja“. — Na sv. Treh kraljev večer so uprizorili „Bele rože“ nemškega ljudskega dramatika Willhardta. Po objavljenih kritikah povzamemo, da spada delo v literarnem oziru med drame prav slabe vrste, ki tudi pri nas ni doseglo nikakega uspeha, klub zadovoljivemu nastopu nekaterih igralcev in igralk. Obisk je bil slab. — Dne 21. januarja so igrali za predpust Milčinskega „Cigane“, seveda nekoliko skrajšane. Dvorana je bila prav dobro zasedena in občinstvo se je pošteno nasmejalo. Bučni — pač preveč prešerni — smeh je zatopil večkrat besede na odru. Igralo se je sicer še večkrat v prepočasnem tempu, pri nastopih, ki zahtevajo spretnosti v salon-skem kretanju, se je pokazalo včasih pomanjkanje prakse iz življenja, tako da je bila na primer vloga dr. Veselka kljub očitnemu prizadevanju po našem mnenju čisto zagrešena. Kdor pa je zasledoval razvoj „Ljudskega odra“ od pričetka, je moral priznati, da se mnogi igralci in igralkе čutijo na odru že prav domače. V prvi vrsti moram tu omeniti Brenka in Anico Puc, dalje tudi sodnega nadzornika Cvetana in Zajca. Eno napako pa smo opazili večkrat: V igri, ki nudi

že sama na sebi vse polno komičnih prizorov, so se pri uprizoritvi komična mesta še daleč preko mere podčrtavala, tako da je bil del občinstva od smeha solzan, drugi pa ves preplašen od strahu, da to pelje od dramatične umetnosti stran proti cirkusu. Če se n. pr. avskultant pred sodnim nadzornikom trese kar v velikih nihljajih, je to neverjetno in neokusno. Kar se je v igro vkljub črtanju ekstemporiralo ali pa sploh dostavilo, je bilo — da rabim mil izraz — neumestno. — Zanimivo bi bilo morebiti opozoriti še na to, da Blažu Mozolu v II. dejanju niso ploskali samo na odru, ampak deloma tudi — v dvorani. I. D.

Koncert „Glasbene Matice“. V nedeljo, dne 14. januarja, je dala „Gl. Matica“ v veliki dvorani hotela „Union“ svoj prvi letošnji redni koncert. Na sporedu so bila samo domača dela.

„Slovenska filharmonija“ pod vodstvom kapelnika gosp. V. Talicha je prav dobro igrala dva Lajovčeva orkestralna stavka: *Andante* in *Capriccio*. Meni do sedaj te dve izborni Lajovčevi skladbi še nista bili znani; bil sem ju prav zelo vesel, ko sem ju slišal pri koncertu. Zlasti *Andante* je čudovito krasen, bogato in plemenito melodičen, okusno in ne vsiljivo modern ter kar najbolje instrumentiran. Lajovčeve orkestralne skladbe (poleg ravnokar ome-

njenih dveh stavkov še en Andante v C) so sigurno najboljša dela te vrste v naši glasbeni literaturi.

Moški zbor „Gl. Matice“ je nato izvajal štiri skladbe: dr. G. Krekovo „Bratje, v kolo se vstopimo“, O. Devovo „Tihi veter od morja“, dr. G. Krekovo „Barčico“ in Jos. Michlovo balado „Atila in ribič“. O dr. G. Krekovem zboru „Bratje, v kolo“ sem svojčas že pisal v „Dom in Svetu“. Skladba je kljub nekoliko trdemu in navadnemu začetku ter odločno težavnemu koncu zelo dobro uspela; najlepše pa se je slišal srednji, mirni, iskreno občuteni del. Devov „Tihi veter“ je deloma prav nežen, deloma živahno gorak, v glasbenem oziru vseskozi čeden zbor; besedilo pa neprimerno. — Dr. G. Krekova „Barčica“ („Novi Akordi“ 1910, A. štev.) lepo slika otožno vožnjo treh fantov, ki nimajo domovja, ne družine, pa plovejo čez široko morje iskat si doma. V tem za izvajanje zelo priporočljivem zboru nastopita tudi bariton in tenor solo, ki sta ju pri Matičnem koncertu pela gg. Černe in Kovač. — Jos. Michlova balada „Kralj Atila in ribič“ se odlikuje po čudovito natančni deklamaciji, oziroma ilustraciji celega teksta. Znamenita, a tudi sila težka skladba. Tem večja čast zboru, ki je balado kakor tudi ostale skladbe absolviral z veliko sigurnostjo in preciznostjo. Predvsem pa čast koncertnemu vodju, g. M. Hubadu, ki zna z izredno inteligenco prodirati v še tako težke skladbe in jih podajati s svojim zborom na tako dovršen način.

Mešani zbor „Gl. Matice“ je zapel a capella tri skladbe: prijazno Fr. Gerbičev „Po zimi“, svečanomirno E. Adamičev „Večerno“ in mojo „Pesmi žrjavov“. Tudi ti trije zbori so zelo lepo uspeli. O „Pesmi žrjavov“ omenjam le toliko, da se je izvajala natančno po mojih intencijah in si je lepše, idealneje izvajane ne morem misliti.

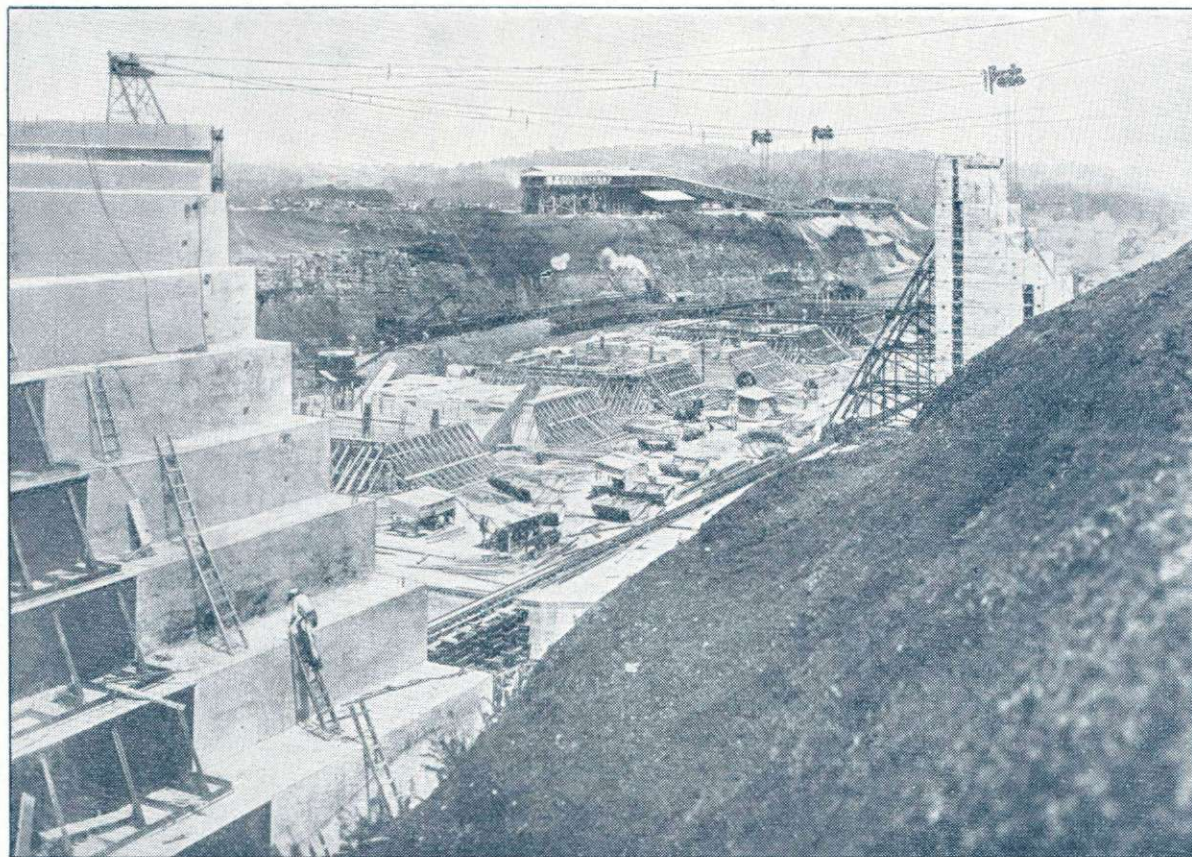
Kot zadnja točka koncerta se je ponovno izvajal N. Parmov „Povodnji mož“, balada za mešani zbor, solo in orkester. Melodiozno delo je prišlo vseskozi do veljave in napravilo zelo prijeten vtis. Solo sta pela gospa Pavla Lovšetova in gosp. Leopold Kovač ter pogodila svoji vlogi na splošno zadovoljnost pričujočega mnogoštevilnega občinstva. **Stanko Premrl.**

Knjiga o Prešernovi arhitektoniki. Znano je, da je dr. Žigon prvi razkril zakone Prešernove arhitektonske umetnosti in prišel do zaključka, da je vplival pri tem na pesnika učenjak Čop; odkod pa je zajemal Čop, na to vprašanje dr. Žigon ni odgovoril. Zgrabil pa je to vprašanje njegov učenec, g. cand. prof. Jos. Puntar ter začel kopati na globoko; to ga je privedlo k estetiki romantiške šole in odtod nazaj v antiko. Napisal je o tem knjigo, ki se pravkar tiska;

v prihodnji številki prinesemo obširnejšo oceno tega zelo zanimivega in trudapolnega raziskovanja. Toliko smo že videli, da pisateljeva izvajanja prinašajo neke vrste — razodetja.

„La Divina Commedia“ pri Angležih in Francozih. Učeni angleški dantolog Paget Toynbee poroča (Il giornale dantesco, 1911, IV. zvez.), da je popolnih prevodov te pesnitve v angleščini 25, izmed teh 10 v tercinah (torej kakor v izvirniku), 6 v metru izvirnika, a brez rim, dalje 5 v prozi in še 4 v drugačnih metrih. Pričeli so pa še drugi prevajati, pa so obstali sredi pota: in so eni prevedli le Pekel: 21 prevodov, in sicer 8 v tercinah, 8 v nerimanih enajstercih, 3 v prozi in 2 v raznih metrih, tako da imajo potemtakem Angleži Pekel preveden 40 krat, in sicer: 18 krat v tercinah, 14 krat v nerimanih enajstercih, 9 krat v prozi in 6 krat v raznih drugih svobodnih metrih; potem so Vice še posebej prevedene 6 krat, t. j. 1 krat v nerimanih enajstercih, 3 krat v prozi, 2 krat v svobodnih metrih, in so torej vsegaskupaj prevedene Vice 31 krat, in sicer: 10 krat v tercinah, 7 krat v nevezanih enajstercih, 8 krat v prozi, in 6 krat v svobodnih metrih. Nebesa so bila razen gori omenjenih 25 prevodov posebej prevedena samo še enkrat v prozi, tako da so torej prevedena vsega skupaj 26 krat. — Kaj pa Francozi? Ti imajo 20 popolnih prevodov in sicer: 7 v verzih, 13 v prozi; razentega imajo še posebe Pekel preveden 14 krat (11 krat v verzih, 3 krat v prozi), Vice samo enkrat še posebej (v prozi), in Nebesa še 2 krat (1 krat v prozi, 1 krat v verzih); skupno torej 34 prevodov Pekla (18 v verzih, 16 v prozi), 21 prevodov Vic (7 v verzih, 14 v prozi), in 22 prevodov Nebes (8 v verzih in 14 v prozi). Angleži imajo torej mnogo več prevodov nesmrtnega Dantejevega dela nego Francozi; a zanimati so se začeli za „Divino Commedio“ Francozi prej, kajti njih prvi prevod je bil dogotovljen l. 1524., dočim je bil angleški dovršen prvi šele l. 1760.

Dr. J. D.

KOPANJE PANAMSKEGA KANALA.

Naše slike.

Fracassinijev Pogreb sv. Lovrenca je posnet po freski v rimski cerkvi San Lorenzo fuori le mura. Ta bazilika iz prve krščanske dobe je velezanimiva po svoji arhitekturi. Ko so jo pod Pijem IX. restavrirali, je dobil mladi Fracassini nalog, da jo okraši s freskami. Lepi ciklus, ki se vrsti na obeh straneh velike ladje, sicer nikakor ni v soglasju z značajem stare bazilike, a slike so krasne in elegantne,

Tatovi slik so v zadnjem času dvignili mnogo strahu. V pariškem Louvru je nekdo ukradel Leonarda da Vincija slavno Monno Liso in je šel z njo po svetu, Bog ve kam. Vkljub najpridnejšemu zasledovanju niso mogli dobiti ne tatu ne slike. Tudi v Florenci je izginila znamenita Madonna iz muzeja San Marco, koder je bil nekoč dominikanski samostan, znan po milih slikah ponižnega br. Angelica da Fiesole. To sliko, ki jo prinašamo na str. 45, pa so zopet našli in bodo najbrže bolje stražili ta dragoceni zaklad iz 13. stoletja. Posebno ljubek je Jezušček, pravi tip Angelicove naivne pobožnosti.

S pretresljivim realizmom nam slika Malczewski trpljenje nesrečnih izgnancev v sibirski mrzle pustinje (str. 61). Ruska vlada je odposlala četo „nevarnih elementov“ v Sibirijo. Med njimi so inteligentni ljudje, ki so dosegli toliko stopnjo omike, da se je zdela policiji nevarna. Brez sodnega postopanja, kar kratkim administrativnim potom, ki ne pozna nobenega zagovora in priziva, jih je vlada iztrgala iz njihovih družin. V temni noči so prišli po nje, jih uklenili, in čez nekaj dni poslali proti azijski meji. Od tam se začne tužno potovanje. Peš morajo hoditi po več tisoč milj, da pridejo na kraj svojega pregnanstva.

Kranjski deželni odbor je razvil živahno delavnost za gospodarsko povzdigo naše domovine. Danes prinašamo dve sliki, ki nam kažeta kraje, svetu odprte po novih cestah. (Str. 60 in 61.) Priobčili bomo še več slik z opisi.

Oltar sv. Frančiška v frančiškanski cerkvi v Ljubljani. Leta 1909. je obhajal frančiškanski red sedemstoletnico svojega obstanka. Pri tej priliki je sklenil tretji red svojemu očaku, svetemu Frančišku, postaviti nov, monumentalen oltar in je nabral večino proračunjenih troškov. Načrt je naredil višji stavbni svetnik, pl. Vancas, kamnoseško delo je prevzel g. Alojzij Vodnik, ki se je vestno držal načrta, uporabil predpisani material in z izredno

natančnostjo izvršil celo delo. Podlaga oltarja je temna, nastavek vedno svetlejši. Arhitekturo tvori dalmatinski marmor slonokoščene barve, v njo so vložene temnejše plošče; kanelirani stebri so iz solnograškega marmorja, baze in kapiteli iz karare, podložki rdeči. — Posebno pozornost vzbujajo sohe in relief vrhu altarja. Sohe predstavljajo patrona tretjega reda: sv. Ludovika kralja, ki drži v roki trnjevo krono, katero je prinesel iz Sv. dežele; potem

sv. Elizabeto z rožnim čudežem. Obe sohi sta mojstrsko delo akad. kiparja, g. Iv. Zajca, ki je vlil vanjo vso svojo umetnost: visoka postava, histor. kostumi, krasna draperija, v obrazih plemenita aristokracija in askeza. Kdor se ozre na podobi, bi komaj verjel, da sta izklesani iz mrzlega marmorja. Relief vrhu oltarja predstavlja dva ljubka in sloka angela, ki nosita frančiškanski emblem. — Kar je oko obrazu, to je oltarju slika. Kdo bo slikal podobo? Na pomoč je prišla Federer-jeva knjižica „Der heil. Franciskus“, katera objavlja pet Frančiškovih slik iz čopiča Fritzja Kunz, slikarja v Monakovem, ki se je mudil več mesecev v Umbriji, rojstni deželi sv. Frančiška, in študiral ondi tipe, da si ustvari model za sv. Frančiška. Delo se je izročilo torej Kunzu, ki je mojstrsko rešil svojo nalogo in naslikal stigmatizacijo na popolno originalen način z izredno tehniko in koloritom. Iz Zveličarjevih ran lijo žarki na Frančiškovo telo; Frančišek prejme petere rane, ki zažare v čudovitem ognju. Podoba dela velik vtis in je v obče priznana kot umetno delo prve vrste. Tabernakeljeva vratca je po Vancasem načrtu mojstrsko izdelal g. Iv. Kregar.

Najmlajši naročnik „Dom in Sveta“ je litterarum studiosus Charles Felix iz Alexandrije, sin slovenske matere od Sv. Lucije ob Soči in francoskega očeta, v šoli in doma odločno po katoliško in fino po francosko odgojen. Zadnje velike počitnice, 5 mesecev, je preživel v slovenski domovini svoje mamice. Naučil se je igrati slovenskega jezika in na pamet celo vrsto najlepših naših poezij: Levstikove otroške pesence, Valjavčevo legendo „Od nebeške gloriije“, Gregorčičevega „Veselega pastirja“ in „Pogled v nedolžno oko“. Slika nam predstavlja dečka npravljenega za prvo sv. obhajilo, katero je lani prejel v cerkvi sv. Jožefa v Ramljih.

V višjih vojaških krogih se je izvršila izpremema, ki je v vsej javnosti zbudila veliko pozornost. Načelnik avstrijskega generalnega štaba Konrad pl. Hötzendorf se je moral umakniti in je bil imenovan za armadnega nadzornika. Vzrok temu je iskati v neso-glasju, ki že dalj časa vlada v odločilnih krogih glede zunanje politike. Italija je pripravljena na vojsko z Avstrijo. To nam jasno kažejo utrdbe proti naši meji, razporedba italijanskih vojnih oddelkov in tudi odkriti glasovi italijanskih časnikov in politikov. Zato je smatral načelnik generalnega štaba za svojo dolžnost, da temu primerno tudi Avstrijo zavaruje proti Italiji. Utrjuje se meja, v Primorje je prišlo mnogo vojaštva, tudi Vipava dobi težko topništvo. Zunanji minister grof Aehrenthal pa se je temu uprl, češ da to draži našega sosedazaveznika. Načelnik generalnega štaba se je moral umakniti zunanjemu ministru. Na njegovo mesto je imenovan Blaž Schemua, katerega oče je bil rojen v gorjanski občini (Žemlja). Novi načelnik generalnega štaba že dolgo slovi kot prvak v vojnih zadevah.

K. PL. HÖTZENDORF.

BLAŽ SCHEMUA.

Najsigurnejša prilika za štedenje.

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

sprejema vsak delavnik od 8.
do 12. ure dopoldne hranilne
vloge ter jih obrestuje ::

po 4³/₄%

brez odbitka, to je: daje za
100 K čistih 4.75 K na leto.
Rentni davek plača hranilnica sama.

registr. zadruga z omejenim poroštvom
Kongresni trg. šte. 19.

Prelat Kalan Andrej l. r., predsednik.
Kanonik Sušnik Janez l. r., podpredsedn.
Dr. Fran Dolšak l. r. zdravnik v Ljub-
ljani, podpredsednik.

Druge hranilne knjižice se sprejemajo
kot gotov denar, ne da bi se njih
obrestovanje prekinilo.

Daje tudi svojim članom predujme
na osebni kredit, vračljive v 7¹/₂ leta
(90 mesecih) v tedenskih, oziroma
mesečnih obrokih, kakor tudi po-
sojila na zadolžnice in menice.

Zobozdravnik dr. ALOJZIJ PRAUNSEIS

ordinira od 8. do 12. ure dopoldne in od 2. do 6. ure popoldne,
ob nedeljah in praznikih od 8. do 12. ure dopoldne

v Ljubljani, Marijin trg 3

Plombira zobe, vstavlja nove umetne zobe in zobovja, leči zobne in ustne
bolezni. Izdiranje zob brez bolečin s kokainom, v narkozi itd.

Največja in najstarejša
tovarna lončenih peči in
raznih lončenih izdelkov

Avust Drelse, Ljubljana

(mnogokrat odlikovana)

Priporoča se slavnemu občinstvu in prečastiti
duhovščini v naročila za

Štedilna ognjišča in peči

preproste in najfinejše, izvršene v poljubnih
modernih barvah in vzorcih kar najbolj stro-
kovnjaško, zanesljivo in trpežno, po najnižjih
cenah. Župniščem, samostanom in šolam do-
voljujem znaten popust. Ilustrovani ceniki so
na razpolago.

Tovarna dežnikov in solnčnikov

L. Mikusch

v Ljubljani, Mestni trg 15

priporoča svojo veliko zalogo

dežnikov in solnčnikov

preprostih in elegantnejših, solidno, tr-
pežno izdelanih, po najnižjih tvorniških
cenah.

Prevleke in poprave se izvrše
dobro in poceni.

Domača tordka

Gričar & Mejač, Ljubljana

Prešernova ulica 9.

Najstarejša in največja trgovina
z izgotovljeno obleko

Priporoča se prečastiti duhovščini v na-
ročila za izvršitev raznovrstne
duhovniške obleke

iz zjamčeno dobrega, trpežnega blaga
razne kakovosti, katerega imava prav
mного v zalogi. Postreževa na željo z
vzorci ter sva v stanu vsled nakupovanja
v množinah in obširne trgovine postreči
z istinito dobrim blagom in natančno iz-
vršitvijo po najnižji ceni.

V zalogi imava

izgotovljene obleke

za gospode, dečke, go-
spe in deklice po naj-
novejšem kroju in lepih
vzorcih.

Zaloga srajc,
ovratnikov in kra-
vat za gospode.

Ilustrirani ceniki so
franko na razpolago.

Teodor Korn

pokrivalec streh in klepar
ter vpeljavec vodovodov
Ljubljana

Poljanska cesta šte. 8
v lastni hiši.

se priporoča p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih

kleparskih del ter pokrivanje streh

z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem „Eternit“, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenko. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. Poprave točno in ceno. Proračuni brezplačno in poštnine prosto.

Obenem naznanjam, da sem kupil že 36 let obstoječo trgovino trdke Jos Stadler v Ljubljani in bom isto nadalje vodil pod njegovim osebnim vodstvom ter vodstvom spretnih in zanesljivih kleparjev in monterjev. Istotako priporočam svojo podružnico v Trstu, Via Miramare št. 65, ki jo vodi poslovodja Franjo Jenko.

Kamnoseški izdelki iz marmorja za
cerkvene in pohištvene oprave,
spomeniki iz marmorja, gra-
nita ali sijenita, živo in uga-
šeno apno se dobi pri

Alojziju Vodniku

kamenarskem mojstru

Ljubljana, Kolodvorska ulica

Podobarski in pozlatarski atelijé

Andr. Rovška naslednik

Ivan Pengov

Ljubljana, Kolodvorska ulica šte. 20

se priporoča prečistiti duhovščini in cerkvenim
predstojništvom v naročila za izvrševanje vsa-
kovrstnih strogo umetniško izvršenih oltarjev
v raznih slogih, kipov in svetniških sol iz
lesa, gipsa, marmorja in cementa itd.

Priznalna pisma na razpolago. Domača trdka.

Žena, kateri manjka potrebne gospo-
dinjske izobrazbe, ne bo znala
umno voditi domačega gospodinjstva.

Ker je pa od pravilnega gospo-
dinjstva v prvi vrsti odvisna sreča in
blagostanje družine, je za vsako
slovensko ženo in deklico sveta dolž-
nost, da si pridobi tozadevno strokovno
izobrazbo.

K tej izobrazbi bo pripomogla v
obilni meri poljudno ter praktično se-
stavljena knjiga, ki uvaja naše žene
in dekleta v vse panoge gospodinjstva
in ki je pred kratkim izšla pod na-
словom:

Gospodinjstvo.

Navodilo za vsa v domačem
gospodinjstvu važna opravila.

Solam in gospodinjam sestavila
S. M. LIDVINA PURGAJ.

Cena K 2.20, vezana K 2.80.

MAGDALENE PLEIWEISOVE

Slovenska : kuharica :

Šesti natis priredila

S. M. FELICITA KALINŠEK.

To je najboljša slovenska kuhinjska
knjiga, bodisi za začetnico,
bodisi za kuharico, ki se želi po-
vzpeti na vrhunec kuhinjske
umetnosti. Slovenska žena, ki hoče
biti dobra gospodinja, te knjige ne bo
mogla pogrešati.

Knjiga poučuje, kako je treba je-
dila pripravljati, da so okusna, obenem
pa daje tudi navodila, koliko se lahko
v kuhinji prihrani. Popolna izraba živil
je v času splošne druginje naravnost
življenska potreba.

Velika izdaja (nad 600 strani, z 18
večbarvnimi tabelami) K 5.20, vezana
K 6.—; okrajšana izdaja (okoli 350 str.)
K 3.—, vezana 3.60.

Zunanji nastop in lepo olikano ve-
denje odločujeta prav pogosto o
sreči človeka. Kar prvi nepravilni na-
stop pokvari, časih ni mogoče nikdar
več popraviti. Zato bodi prva skrb
vsakogar, da si omisli »Knjigo o le-
pem vedenju«, ki je edina te vrste med
Slovenci. Ta knjiga mu bo pravilno
svetovala v vseh dvomljivih slučajih
in ga varno vodila skozi družabno
življenje.

Vseskozi se ozira knjiga tudi na
posamezne stanove obojega spola; tudi
za mladino je knjiga zlata vredna.

Knjiga o lepem vedenju

Spisal URBANUS.

Velja K 3.—, elegantno vezana K 4.—.

= Katoliška Bukvarna v Ljubljani. =